

Flot. parov. 15 IX 48

POHOD GOJENCEV NAŠE POMORSKE VOJNE AKADEMIJE

tovariš

17 · IX · 48
ŠTEV. 38
LETO IV
DIN 8

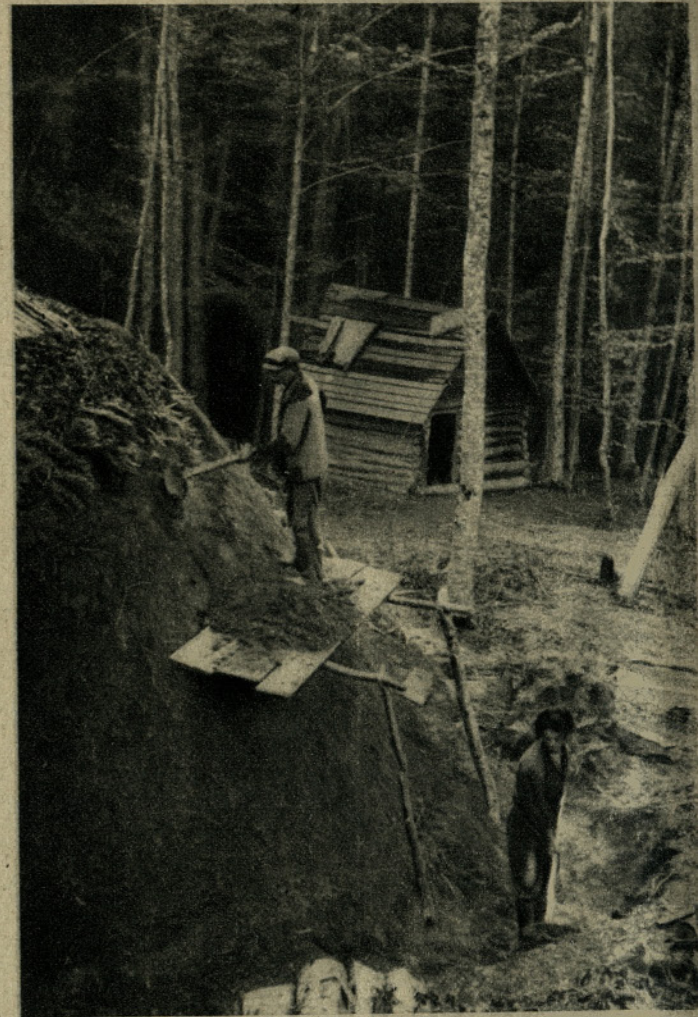
Oglar, oglar...

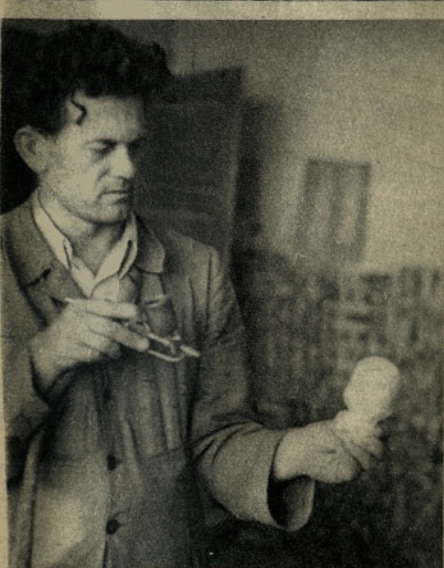
Oglje je dragocen donosni pridelak naših gozdov. Oglarji ga v kopah žgo iz drv in raznovrstnih ostankov sečnje. Oglarstvo pospešuje trebljenje in redčenje gozdov. Prinašamo nekaj posnetkov iz dela kočevskih oglarjev.

Levo od zgoraj navzdol: Drvarji pripravljajo les, ki ga bo oglar zlagal v kopo. — Surovo kopo bo treba še pokriti z listjem in praprotjo ter jo do vrha zasuti z zemljo. — Kopa je pokrita z zemljo in oglar jo bo pri vrhnji odprtini, ki sega do tal, prižgal. — Oglje je dožgano.

Spodaj: Oglarja pri gradnji kope. V ozadju njuno gozdno bivališče. — Oglar Didovič že 12 let oglari v naših gozdovih.

Foto: Vlastja

OD DEBLA DO IGRAČE

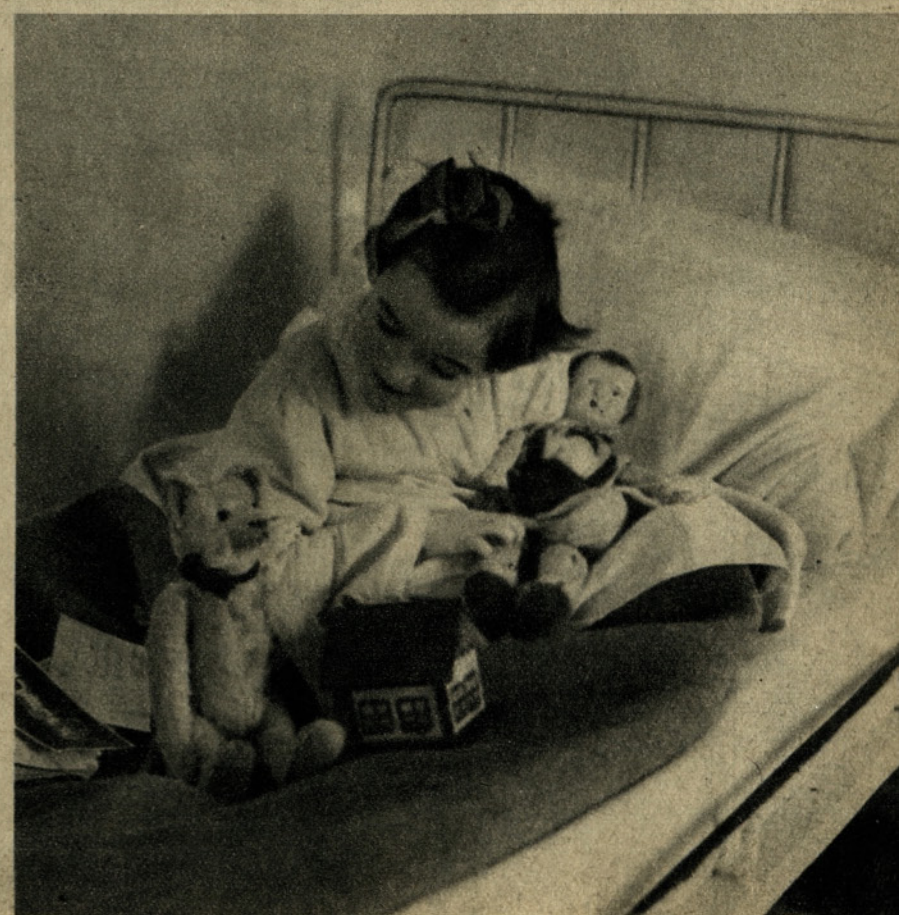
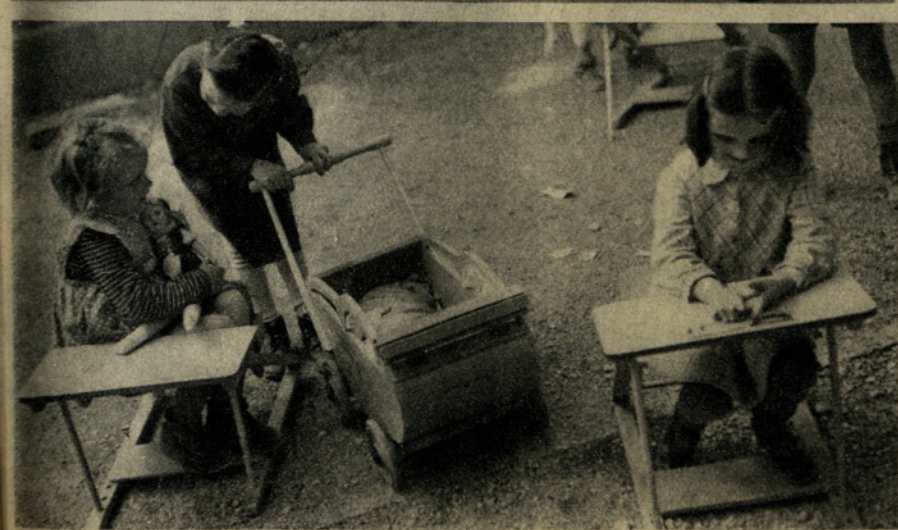
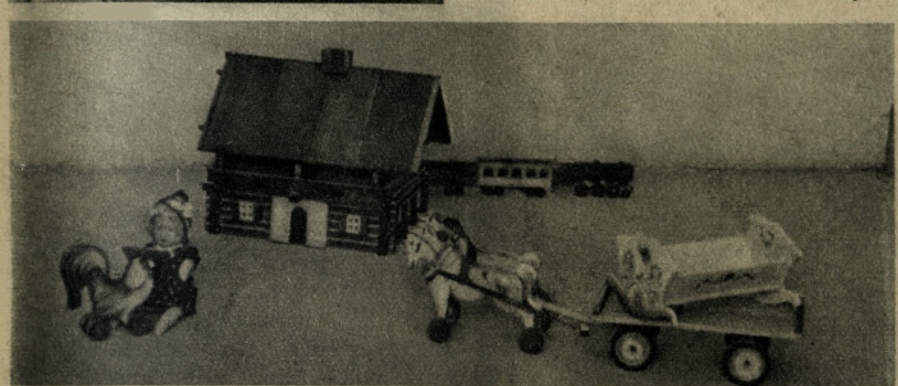
Les, naše naravno bogastvo, uporabljamo za najrazličnejše potrebe in namene. V industrijsko predelavo lesa sodijo tudi igrače, ki jih izdeluje tovarna igrač v Novem mestu — »TIN«.

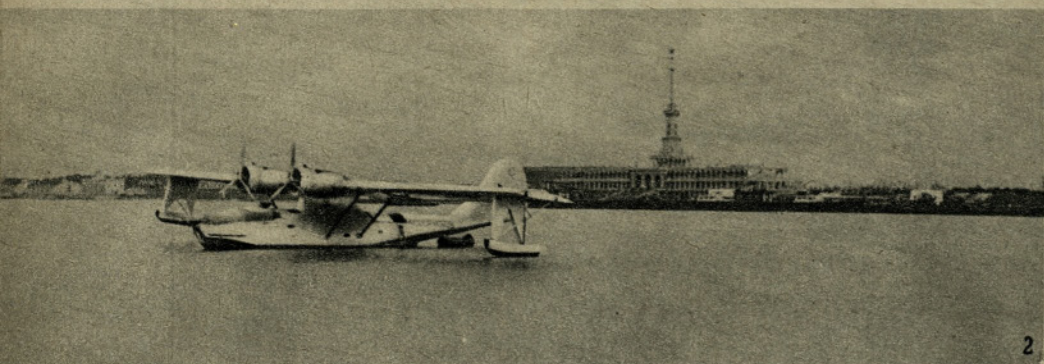
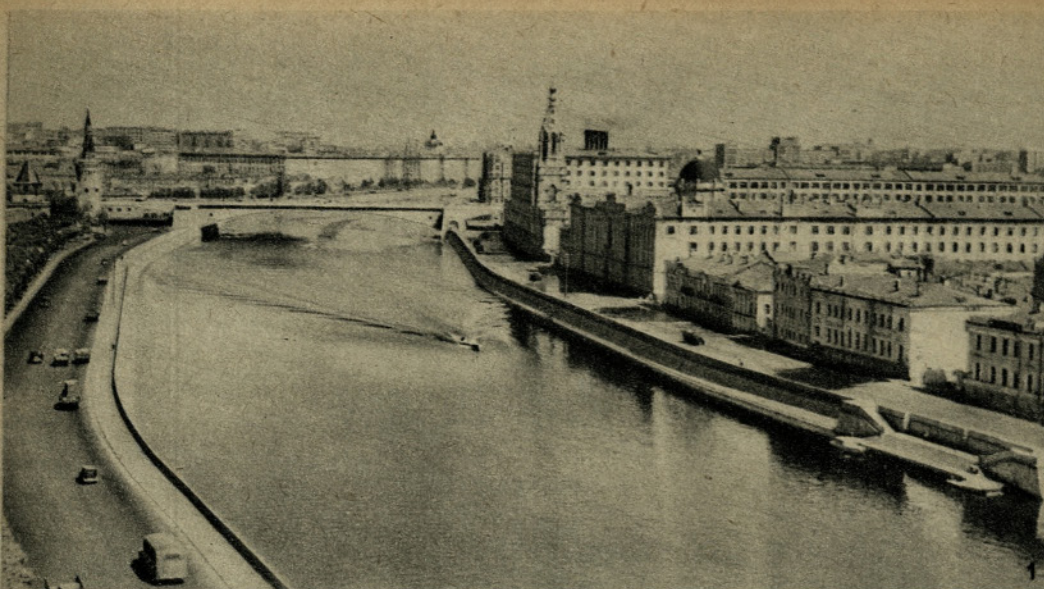
Zgoraj: Drvarja iz Like oče Pernar Ive in njegov sin Tome »režeta« v Kočevskem Rogu. Debla potujejo od tam v žage, tovarne in tudi po svetu.

Levo: Udarnik Jevšček Jože obrizgava z barvo glavičke otroških punčk.

Spodaj: Včeraj še deblo in deska na žagi, danes pa v tovarni že mična igrača v veselje naših najmlajših. — Igrače so najhvaležnejše razvedrilo zlasti v domovih igre in dela in v otroških jaslih.

Desno od zgoraj navzdol: Če je dela v tovarni preveč, priskočijo strokovnjakom s prostovoljnim delom na pomoč tudi uslužbenci iz pisarn. — Luzar Martina poslika punčkam glavičke, da zdrave, z rdečimi ustnicami, sinjimi očmi in črnimi trepalnicami zapuščajo tovarno. — Lenčka je bolna. V bolezni jo tolažijo njeni miljenici. Foto: Vlastja

Oddih v Moskvi

Moskva, ki nenehno raste v eno izmed največjih mest na svetu, si prizadeva, da bi nudila delovnemu ljudstvu s parki in drugimi javnimi napravami čim več prijetnega oddiha. Naše slike prikazujejo, kako uživajo Moskvičani svoj prosti čas.

1. Pogled na obrežje reke Moskve, kjer je vedno mnogo sprehajalcev, ribičev in čolnarjev.

2. V vročem poletju poiščejo prebivalci vele mesta najugodnejše prostore, da se ohlade v vodi in okrepijo na soncu. Tako jih najdemo sleherni sončni poletni dan tudi pri velikem vodohramu in blizu rečnega pristanišča.

3. V Centralnem parku kulture in oddiha je sleherni dan mnogo obiskovalcev. Ta mestni del privablja ob lepem vremenu desettisoče Moskvičanov. Čez dan se igrajo otroci pod nadzorstvom staršev, zvečer se po trudapolnem delu hlade odrasli. Aleje parka niso nikoli neobljudene.

4. V otroškem mestecu v Centralnem parku je vsak dan živo. Malčki imajo tu raznovrstno razvedrilo: gugalnice, vrtljake in druge vabljive naprave.

5. Prijetno je sedeti v udobnih naslonjačih in v senci dreves prebirati najnovejše dnevnike in obzornike. V tem delu Centralnega parka vlada blažen mir.

6. Centralni park ima v najbolj idiličnem predelu ob vodi svojo kavarno in restavracijo z obilno izbiro. Tu lahko obiskovalci parka ceneno zajtrkujejo, obedujejo ali malicajo.

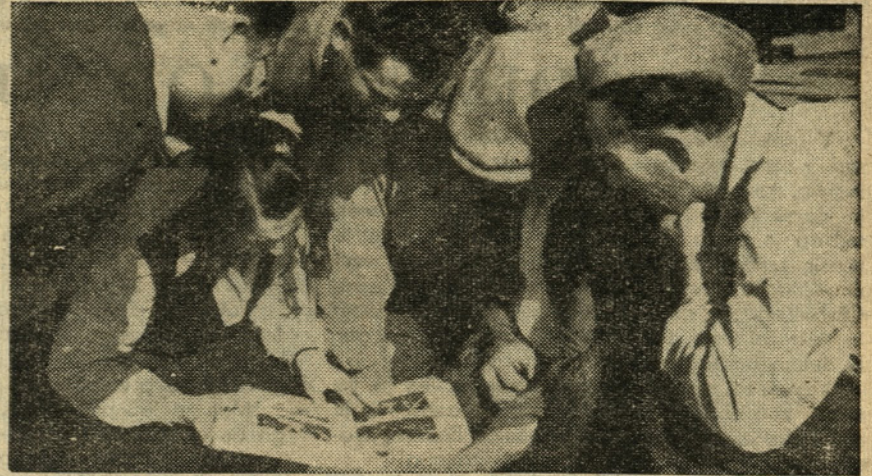
Knjigo delovnemu ljudstvu!

Teden knjige imamo letos v začetku jesenske sezone, ko so se odprla vrata šol in ko se na vseh področjih zbira naše kulturno življenje za nov polet in nove naloge. V tednu knjige naj bi vse prosvetne organizacije, vsi prosvetni delavci in množični organizatorji osredotočili svojo pozornost in dejavnost na knjigo, nje širjenje med delovnim ljudstvom, njeno visoko poslanstvo v preobrazbi naše kulture in prevzgoji slovenskega delovnega človeka v zavednega člana razvijajoče se socialistične družbe.

Knjiga je nedvomno vredna take pozornosti in osredotočenega prizadevanja, da jo kar najbolj približamo delovnemu ljudstvu. Brez knjige si ne moremo zamisliti kulturnega napredka, tiste velike kulturne rasti, s katero je združen zmagoviti pohod socializma. V zgodovini človeštva je imela knjiga vlogo prvovrstnega kulturnega pripomočka. Izum pisave je omogočil narodom, da so jeli ohranjati potomcem odkritja umnih ljudi, zapiske mislecev, besede pesnikov, izkušnje in zakone svojega dela. »Posoda«, v kateri se je ohranila ta dragocena dediščina, je bila knjiga. Ta njena vloga v človeški kulturi je ostala enako važna vse do današnjega dne. Sodobno človeštvo je sicer pridružilo knjigi film in radio kot dvoje novih in važnih izobraževalnih pripomočkov, vendar sta oba samo izpopolnjevalca, ne moreta pa nadomestiti knjige, ne moreta prevzeti v vsej obsežnosti in globini vloge, ki jo ima knjiga.

V starih časih je bila knjiga samo last privilegirane sloje. Samo ta je imel v suženjsko posestiškem in tudi v fevdalnem redu priliko in sredstva, da si je pridobil izobrazbo. Še po izumu tiskarstva (okrog leta 1450), ki je imel daljnosežne, vprav revolucionarne posledice za nadaljnji razvoj kulture, so skušali knjigo kot učinkovito orodje duševnega razvoja in učenega orožja vladajočega razreda ohraniti v samostanih in gradovih, da bi bila pristopna samo gospodarsko in družbeno privilegirani manjšini. Nekako trideset let po Gutenbergovem izumu tiska se je rodil Martin Luther, ki je v velikem delu Evrope razmajal moč vladajoče rimske cerkve, ko je učil, da sme vsak brati biblijo; začela se je doba, ko so se narodni jeziki uveljavljali čedalje bolj v književnosti in javnem življenju. Zgodovina slovenske knjige nam nazorno prikazuje ta proces, ki bo s svojimi poznejšimi posledicami vedno bolj izpodbijal temelje fevdalnega reda, zlasti še nazadnjaštvo in nevednost ljudstva, in pospešil širjenje knjige, s tem pa tudi demokratizacijo kulture, napredek znanosti, razvoj tehnike. Knjiga, ki sta jo cenejša proizvodnja papirja in tisk zelo pocenila, tako da je postala že nekako s francosko revolucijo splošno dostopna, ni bila več samo orodje in orožje privilegiranih razredov, marveč je postala izobraževalni pripomoček širokih slojev; postala je orodje in orožje zatiranih in izkoriščanih, ki so prav iz te dragocene »posode duha« zajemali potrebno znanje, izkušnje in pravne izpodbude za svoj dolgi in napovedni zmagoviti boj zoper zatiranje in izkoriščanje, boj z mračnjastvom in duševno zastalostjo, ki sta bili toliko stoletij trdna opora privilegiranih razredov.

Tako je knjiga kot najsplošnejši in najlaže dostopni izobraževalni pripomoček postala neogibna zaveznica vseh naprednih gibanj zadnjih 150 let. S spisi znamenitih pesnikov in pisateljev, politikov, znanstvenikov in umetnikov je bila knjiga velika gibalna sila demokratične družbene preobrazbe. Mnogi, ki jim fevdalni, oziroma poznejši kapitalistični red ni omogočil šolanja, so si s knjigo pridobili znanje. Zgodovinska naloga, ki jo je imela knjiga že od izuma tiska, se je neugnano izpopolnjevala in razširjala na nova področja; s knjigo je rasla kultura, s kulturo se je širila demokracija in z demokracijo je dozorevala daljnosežna gospodarska in družbena preobrazba naših dni.

Ta pogled v zgodovinsko vlogo knjige in v njeno nenadomestljivo pomembnost nam že sam po sebi omogoča, da določimo mesto knjigi v današnjem času, v življenju prebujene in organizirane množice delovnega ljudstva, sredi mogočnih sprememb gospodarskega in družbenega življenja. Predvsem so odstranjene vse ovire, ki so še nedavno ležale med knjigo in ljudstvom. — Knjiga je pri nas prenehala biti služabnica izkoriščevalcev. Knjiga, ki je bila še pred leti tudi pri nas, prav kakor je še vedno v kapitalističnih deželah predmet špekulacije in odiranja, je popolnoma in dokončno stopila v službo izobraževanja, duševnega napredka, etične in duševne vzgoje ljudskih množic. Kakor je bila prej knjiga namenjena predvsem posamezniku, je danes namenjena predvsem ljudstvu. Ne le v proizvodnji knjige, tudi v samem odnosu do nje so nastopile bistveno važne spremembe, ki so vzele knjigi negativne strani njenega vpliva in jo postavile tja, kjer bi morala biti že davno: na mesto učiteljice in vzgojiteljice ljudstva. Zaradi tega so v državah ljudske demokracije porušene vse pregrade, ki so jih prejšnje dobe postavile med ljudstvo na eni strani in pesniki, pisatelji, znanstveniki, umetniki z druge strani; odpravljeno je vse, kar je oviralo, da bi se proizvodi umetnosti in velika odkritja znanosti razširili med ljudstvom in vplivali na njegove odnose do življenja, na njegov razvoj k višjim kulturnim in družbenim oblikam. Šele v socialistični družbi je dobila kultura svoje pravo mesto in z njo vred so se odprli tudi knjigi in vsemu, kar je z njo v zvezi, novi, široki razgledi.

Knjiga mora biti delovnemu človeku tovarišica, učiteljica, izpodbudnica, bodrilka v vsem njegovem življenju in pri slehernem njegovem delu. Tu zares ne poznamo pripomočka, ki bi jo lahko polnovredno nadomestil glede njenega mnogostransko in tako izredno obsežnega vpliva. Medtem ko daje film samo bežne vidne vtise in radio nič manj bežne slušne vtise, je v knjigi vsa njena vsebina ustaljena, trdna: vsak trenutek si jo lahko ponovimo, v njej najdemo zmerom znova to, kar smo pozabili. Njena mnogovrstnost je ostala nedosežna. V knjigah so nakopičeni zakladi celih tisočletij človeškega razvoja, v njih je ohranjena lepota, ki so jo odkrili pesniki vseh časov in narodov, misli, s katerimi so obogatili človeštvo misleci davnih in novih časov, v njih najdeš znanje, ki je bilo pridobljeno in izpopolnjeno z delom neštetihih najbolj poklicanih ljudi vsega našega planeta. V knjigah si podajajo roke mrtvi in živi rodovi. Velikanski tokovi človeškega mišljenja in dela, vse, s čimer je človeštvo raslo in se razvijalo, vse, kar bo oddalo tudi svojemu potomstvu, vse je ohranjeno v neštetihih podobah in inčicah v knjigah.

V socialistični družbi postajajo vsi ti zakladi — izčiščeni in osvetljeni z novimi potrebami in željami človeštva — dostopni vsem in vsakomur. Odprta so vsa pota k znanju, lepoti in visoki povzdigujoči misli, zaprta so samo pota k neznanju, nazadnjaštvo in duševni temi, ki je tako zelo prijala izkoriščevalcem narodov in zajedalcem delovnega človeštva.

Tak novi odnos do kulture in do njene nenadomestljive posredovalke knjige, je prineslo osvobojenje in življenje v novi Jugoslaviji tudi slovenskemu ljudstvu. Kljub siceršnji visoki ravni našega slovstva je knjiga prej služila mračnjastvu in reakciji, bila pa je tudi predmet špekulacije teh, ki so videli v knjigi zgolj blago, ne pa sredstvo kulture in napredka.

Osvobojenje je temeljito očistilo tudi knjižno področje, prineslo književnosti nove naloge in knjigi novo, odličnejšo vlogo; špekulacija s knjigo se je umaknila pred novim sistemom načrtnega izdajanja knjig. Dobili smo nova založništva, ki izdajajo po načrtu poleg spisov domačih pesnikov in pisateljev, publicistov in znanstvenikov prevode iz slovstev vseh narodov in časov. Toda zdaj ne gre več za to, da bi dobival slovenski bralec predvsem zabavno, tako rekoč uspavajočo literaturo, knjige, v katerih si zaman iskal globlje, idejne vsebine; zdaj je poudarek na kvalitetni, smiselno močni in napredni književnosti in vse naše založbe si prizadevajo, da bi napolnile police naših knjižnic prav s takimi knjigami. Bralec teh vrstic naj si o priliki samo ogleda, kaj vse so izdale v prvih letih svojega obstoja in dale vodilne slovenske založbe: Državna založba Slovenije, Cankarjeva založba, Slovenski knjižni zavod in Mladinska knjiga. Izdaje klasikov naše besede, zbirke slovenskih pesnikov, novi romani in novele, znanstvene in poljudno znanstvena literatura, marksistično - leninistični spisi, številni prevodi iz tujih slovstev, posebej še iz velike sovjetske književnosti, slovarji, priročniki, učbeniki, strokovne knjige — vse to je v tem sorazmerno kratkem času mogočno zrastle na njivi naše književne kulture in z vsem tem se po večini upravičeno lahko ponaša. Kakovostno raven naših novih knjig, raven, ki bi bila še večja, če bi bilo na voljo dovolj dobrega papirja in drugega materiala, ki je potreben pri proizvodnji dobre in lepe knjige — pa še prekaša količinski uspeh. Nekatere leposlovne knjige, ki so izšle v desetisočih izvodih, so bile v nekaj mesecih razprodane, Prešernova knjižnica se je v tretjem letu svojega obstoja povzpela k visoki nakladi 60.000; v neverjetno kratkem času so bila razpečana tako obsežna in sorazmerno draga dela, kakor je na primer Zgodovina diplomacije; preneka knjiga bi izšla že v drugi izdaji — (pred vojno kaj redek pojav!) — če bi bilo dovolj papirja.

Vse to izpričuje, da je slovenska knjiga postala, odnosno, da postaja čedalje bolj last množic delovnega ljudstva in se zato začena tudi množično proizvajati. Važno je dejstvo, da nove knjige ne izhajajo samo zato, da bi krasile knjižne police v meščanskih stanovanjih, marveč zato, da jih ljudje prebirajo, se z njimi duševno razvijajo, rastejo in se vzgajajo za člane novega, socialističnega občestva. S tem v zvezi je tudi razvoj naših ljudskih knjižnic, kar je poglavje zase. — Ustanavljajo se knjižnice v tovarnah in drugih podjetjih, knjiga se čedalje bolj približuje delovnemu človeku, vstopa v njegovo življenje, postaja vir pouka in duševnega užitka ob njegovih prostih urah. Na tej poti, na poti množične knjige, čaka

slovensko knjigo še velik razmah. Ni dvoma, da merilo kulturnega napredka ne morejo biti samo knjige na policah v stanovanjih, marveč knjige, ki jih imajo v roki delovni ljudje, ko počivajo ali potujejo; skratka, čim pogosteje vidiš knjige pri preprostih ljudeh, bolj si lahko zadovoljen s kulturnim razvojem svojega naroda.

In Slovenci smo zatrdno na poti, ko bomo

ZGODBA ENE OD NJIH

V grajskem parku, ki obkroža dom onemoglih, sedi v senci košate lipe ženica. Okoli nje je mirno in tiho, kakor je miren in tih njen obraz. Srečna je, da se je vse lepo uredilo in nič več je ne moti to, da je prišla v dom onemoglih, česar se je včasih bala. Med graščinskimi zidovi živijo njej enaki, starci in starke. Kolikor življenj, toliko usod. Ob večerih jih posluša in spoznava. Negotovost in skrb za stare dni sta minili, zanjo skrbijo oni, ki delajo po tovarnah, poljih in pisarnah.

Kovačeva mati je mislila na vse to, ko je za seboj začela hitre korake. Ni se ozrla, kajti spoznala je, da je to hoja strežnice Danice. Danica je dobra, ljubezniva in nikoli utrujena.

»Kaj vam ni hladno, mati? Noč bo. Pojdite moter, da se ne prehladite,« ji je rekla.

In ogrnila jo je okrog ramen s pletom, ki ji ga je prinesla.

»Dobra si, Danica. Še lastna hči ni nikoli tako skrbela zame,« se ji je zahvaljevala starka.

Danica čuti do starke Kovačeve matere posebno nagnjenje. Že ves čas, odkar je prišla v dom, jo je nekaj vlekle k njej. Saj je bila vedno tako sama in zapuščena, nikoli ni dobila obiskov, le redkokdaj je prišlo pismo, napisano z okorno pisavo, da ga je komaj lahko prebrala starki. Bilo je od hčere, ki je delala v tovarni. Po vsakem takim pismu je starka vedno nekaj dni jokala, ker ji je vzbudilo prepolno trpkih spominov.

»Mi boste kaj povedali?« jo je zaprosila Danica, ko je sedla k njej. Že zadnjič ste mi hoteli povedati, kako je bilo z vami, predno ste prišli k nam.«

»Žalostno je to, pa ti bom vseeno povedala,« je privoliła.

Kovačev dom je stal v oddaljeni kočevski vasi: majhne hišice, lesene, pokrite s slamo. Na majhnih oknih so cvetele pelargonije in rožmarin.

lahko glede števila knjig — seveda, sorazmerno našemu številu. — tekmovali z mnogo večjimi narodi. Naše kulturno geslo bodi: knjigo delovnemu ljudstvu! V Sovjetski zvezi, kjer so izdaje velikih domačih pesnikov in pisateljev dosegle milijonsko naklado, pa imejmo vzor, kako je treba širiti in podpirati domačo knjigo in z njo utrjevati in voditi rast kulture in napredka.

Kovačeva Francka ni imela pri hiši nič lepega, ne dobrega. Omožila se je z Johanom, ki je šel v Ameriko, a tam ni našel sreče. Zasulo ga je v rovi. Francka je ostala s hčerko Micko sama.

Vsemu temu je morala slediti revščina. Francka, ki je bila pri moči, je delala in skrbela za hčer. Ta pa je odrasla in prišla v dekliška leta.

Takrat je začel pogledovati za njo Lovretov Jože, sin skopega soseda. Na slabem glasu je bil ta fant v vasi. Popival je, kopicil staremu dolgove in se pretepal.

Mati se je uprla Micki, ko ji je povedala, da ga bo vzela.

Ce ima človek nekoga rad, vidi na njem le dobro. Tako tudi Micka, ki se je kljub materine mu joku omožila.

Mati je ni dala hiše, ne posestva, ko je šla Micka v doma. Toda Jože se je streznil in začel je delati.

A vzdržal je le nekaj mesecev, nakar je spet začel. V jezi je pretepal ženo in pred porodom jo je tako udaril, da je padla na tla in predčasno rodila mrtvega otroka.

Jože se je potuhnil vase. Čez dan ga je bilo malo videti. Mučno življenje se je vlekle do vojne. Izpremenilo se je le v toliko, da se je morala Micka preseliti nazaj k materi, ker so možev dom prodali na dražbi. Starega je tisti dan zadela kap.

V začetku vojne je Jože potegnul s Slovenci proti Kočevarjem, ki so noreli za Hitlerjem.

Jože je postal spet boljši do žene, kakor da bi ju trpljenje in grozote vojne tesneje zblížale. Takrat sta spet pričakovala otroka. Rodil se je fant in Jože mu je dal svoje ime.

V tistem času, ko so se jeli Kočevarji izseljevati, so prihajali z Roga ponoči v vas prvi partizani. Kmalu potem je odšel z njimi tudi Jože.

Vojna leta so tekla v strahu in negotovosti.

Jože je prišel domov le redkokdaj. Sin pa je rasel kakor konoplja.

Po vojni se je Jože vrnil. Lotil se je dela in pridno je kmetoval. Kmalu nato pa je šel med drvarje.

Nekoga večera je spet prišel pijan domov. Po dolgem času zopet! Micko in mater je za bolelo. Jokali sta, toda upanja le nista izgubili.

Odslej je bil vse pogosteje pijan. Izostajal je od dela, zaslužek je zapil, doma pa je pretepal in vpil. Otrok se ga je začel bati in ga obenem mrziti. Nekoga jutra se je Micka odpeljala k oblasti, kjer je izprosila, da so gostilnam zabranili, da bi zapitemu možu dajali pijače.

Življenje je postalo še neznosnejše. Jože pa je padal vse globlje.

Po nekem burnem večeru pa se je mati odpravila z doma. S težavo je hodila, a sklep v njej je bil storjen. Tako ne more več iti, zato je bolje, da sprejme ponudbo, ki jo je dobila. Z rdečimi vnetimi očmi je potrkala na vrata ljudskega odbora in povedala, kako in kaj.

»Lepo vas prosim, pomagajte meni, hčeri in otroku, ki ni kriv, da ima takega očeta. Kar ukrenite, vsa nam bo prav, samo da bo tega konec, da se nam ne bo treba bati za življenje,« je prosila v joku.

Micka naj pride z otrokom v mesto, kjer bo delala v tovarni, fant pa bo lahko tu hodil v šolo. Vas bomo dali v dom onemoglih, kjer boste do smrti preskrbljeni in boste lahko v miru živeli. Ne bo se vam več treba bati vašega zeta, niti garati, saj ste že precej v letih. Dokler ne bo Jože zrasel v gospodarja, bomo mi opravljali z zemljo in skrbeli za vaš dom, da ga bo kasneje lahko sam prevzel. Za zeta bomo pa tudi poskrbeli, da ga bo enkrat za vselej izmodrilo, so ji predlagali in Kovačeva je bila zadovoljna.

Še tisti teden se je preselila v tiho graščino sredi parka.

Danica je s sočutjem poslušala. Vedela je, odkod njene objokane oči. Prijela jo je čez rame in ji rekla:

»No, zdaj ste prestali. Pri nas vam ne bo hudo. Pojdiva!«

Počasi sta stopili v hišo. Šlo je na večer. Smreke v parku so pošumevale v mehkem vetru poletnega večera.

Vanda Berginčeva

Iz dnevnika aktivistke

Ljutomer, septembra

Za dva, tri tedne se je zemlja med Razkrižjem in Kapelo odela v snežno belino. Zadehtelo je opojno nad njivami. Oglasil se je z milijonov nežnih, belih, dehteljih cvetov — ubrana pesem dela, neumornega nabiranja najslajšega, kar daje narava — medul

Vzcvela, zadehtela je ajda.

Kakor da se je za trenutke povrnila pomlad na njivi! V temnozelenem listju koruze je skrivnostno zašustelo. Skrite pod mogočnim bodljikavim listjem so se razraščale buče. Neslišno je padal na dolge nežne pestiče pelod.

Dva, tri tedne — kakor bi trenil, je po njivah ugasnil čar pomladi. Razšla se je preko njih nežna sončna luč jeseni.

Ajda ni več bela — njeni cvetovi so se temno pobarvali. Skozi ovelo, porumnelo listje koruze šušti zgodnji jesenski veter. Med stebli se rumeno svetlikajo dozorele buče.

Prišle so ženske, da potrgajo dozorel fižol, porežejo sončnicam globoko nagnjene mogočne kape.

S travnikov je zadehtela otava. Kdo ve kdaj so tam pri tleh v tisočih zrasti vijoličasti cvetovi, ki bodo kmalu razlivali s svojo barvo neko turobnost preko pokrajine — jesenski podleski!

Dopolnjeno je...

Poslednja bogata žetev se ponuja z vsakega ogona, z vsake pedi obdelanih tal.

Ljudje skoraj ne spijo več. Spet bodo vse počez prebrzdali zemljo, da vzamejo iz nje poslednje plodove. Vsaka ped zemlje kliče urnih, neutrudnih rok.

V silni urvež zadnjih poletnih del pripeljuje selektorji, trierji, čistilniki žita.

Za vsakega kmetovalca v vaseh, za vsako vas nepretregoma teče tu v vreče zlati potok zrn — pšenice, rži in ječmena.

Sla sva skozi Grabe, v zgodnjem septembrskem jutru. Dan se je šele budil na prostornih dvoriščih, na prašni vaški cesti. Nekje ob cesti so švistale kose v rosnih travi.

On, vaški odbornik, je imel na glavi svoj nov slannik, ki so mu ga najbrže iz nove slame spletli hčerke. Robove hlače mu je zmočila trava, ki jo je pravkar kosil za vasjo. Pošvedran čevljev je imel samo na eni nogi — zaradi rane — druga je bila bosa. Že zdavnaj se ni obril. A ko sem mu povedala, da gre za novo seleto, za to, da postanejo vsi kmetovalci v Grabah razmnoževalci čistega sortnega semena, da je zato potrebno, da stopiva do vsakega izmed njih — je takoj odložil koso in vodér s kamnom — in sva šla v vas.

»Hitro hodi dol!« je poklical gospodarja, ki je na hlevih pospravljaj pravkar pripeljano seno.

Sosed je prilezel po lestvi in mračno pogledal name — na aktivistko.

»Kaj bi rad?« je zategnjeno vprašal.

Razložila sva mu vse: da bo seme zamenjal 100 za 100, s tem pa bo postal semenogojec, razmnoževalec čistega sortnega žita, imel bo ugodnosti pri nabavi umetnih gnojil, da zamenjava ni zvezana z nikakršnimi stroški, da je edini pogoj zamenjave ta, da celotni pridelek — razen tega, kar bo posejal — zamenja z navadnim trgovskim žitom. Pomirila sva ga, da je seme, ki ga bo dobil, iz domačega okoliša, najboljšee priznane seme, pod nadzorstvom strokovnjaka očiščeno,

razkuženo, izvršen je celo poskus kalitve za vsak vzorec posebej.

»To je dobra reč!« je preudarno prikinjal. Pomislil je za trenutek — pa nana je povedal količino pšenice in rži, ki jo namerava sejati.

Slekovca sva srečala na ozki poti čez travnik in mu kar tam vse razložila. Pohvalil je svojo pšenico in rž, saj je zrasla tako lepa iz truda njegovih rok, iz izkušnje in znanja, ki si ga je v dolgih letih kmetovanja pridobil iz zemlje — pa tudi iz knjig. Brez pomisleka je prijavil svojo selbeno količino.

Šadl je ležal v postelji.

»Vej pa to dobro!« je živahno dejal s prizvokom prekmurskega narečja. »Zamenjam 300 kil pšenice, žita ne sejem.« Nato je hotel vedeti, kaj je s kontrahiranjem krompirja. Danes je zadnji rok, tu pa ljudem ničesar niso povedali, nikogar ni bilo sem. »Štydar je tu takšni jret,« je nejevoljno dodal.

Svetovala sva mu, naj pošlje ženo vprašat v zadrugo, tam bodo že vedeli.

Tako sva hodila od hiše do hiše, od soseda k sosedu. Povsod ni šlo gladko. Nekje sta se pred hišo pomenkovala dva gospodarja. Eden je sedel na robu vodnjaka, naslanjal se je na palico. Mrko je gledal predse.

Razložila sva, za kaj gre. On pa je sedel tam kakor krivec in ni trenil.

»No, kaj bo, Čolnik?«

»Pri meni nemre dosti profitirati,« je oklevajoče odvrnil.

Gledala sem njegov obraz, razbrzdani od gub, pokrit z gostimi, dolgimi kocinami. Majhne so se svetile na njem oči, zrla so nezaupljivo. Kakor da hoče nekaj ubraniti pred sovražnikom. Roke, ki so držale palico, so bile grčave, trde. Ves je bil trd kakor kamen ob cesti.

Kakšne besede bi mu morala povedati, da bi verjel?! Vse svoje trdote gotovo ni

sam kriv. Tak, kakor je zrasel, je bil že tisočkrat nalagan...

Spel sva ga nagovarjala in mu razlagala. Postavljala sva mu za zgled ostale gospodarje, ki imajo gotovo boljše seme od njegovega, pa bodo vendarle zamenjali.

»No, boš vzel?« je zadnjič vprašal odbornik.

»Eh, ne vem,« je odvrnil in se presedel.

Slavičev Ludvik, eden izmed naprednih kmetovalcev v vasi, naju je povabil v hišo. Ta je že vedel, za kaj gre. Sam je pridelal eno najboljših pšenice. Bila je priznana, uso veliko njivo je dal državi za seme. Čeprav je nameraval sejati od iste pšenice, ki bi si jo sam skrbno očistil in razkužil, jo bo zamenjal.

»Si bom vsaj delo prihranil!« je rekel.

»Zapišite mi 500 kil pšenice.«

Po poti sva srečala žensko — tudi ona je naročila zamenjavo. Navdušena je o krompirju pripovedovala Marta, ki ga je lani naročila od Semenarje.

»To ti povén, 300 kil sem ga nakopala s treh redov! Pa kak je dober! Samo pri tihem ogji more vreti.«

Tako sva v zgodnjih jutranjih urah obšla vse Grabe. V seznamu sva imela imena vseh pridelovalcev žita — razen peščice tistih, ki jim je vseeno, kaj in kako bodo sejali.

Sonce se je dvignilo visoko nad rosne travnike. Ljudje so bili že trdno vpreženi v delo. In ne bodo utegnili vzravnati svojih životov, dokler ne bo legel mrak nad pokrajino, dokler ne zagore na nebu zvezde. Pozna noč bo že, ko bodo opravili še zadnje delo pri hiši, v hlevih in kuhinji in trudni legli k počitku.

Katja Špurova

Dežela vladnih kriz

Francijo lahko po vsej pravici imenujemo dežela vladnih kriz. Vladne krize tamkaj niso nič novega; vlade odhajajo s pozornice v politični borbi druga za drugo. Nič manj kakor 13 se jih je že razvrstilo po drugi svetovni vojni, in tudi vladi, ki jo je sestavil te dni radikal Henri Queuille, ne prorokujejo dolgega življenja, čeprav uživa naklonjenost generala de Gaullea, kandidata za fašističnega diktatorja v Franciji. Vse kriče v Franciji samo potrjujejo, da je nezdrav ves vladni sistem in da je posledica gnilih kompromisov med reakcionarnimi strankami vedno samo nov polom. Senca generala de Gaullea stalno bdi nad bourbonsko palačo.

Kje je iskati vzroke neprestanih vladnih kriz in kakšne so posledice protiljudske politike sedanjih vladodržcev v Franciji?

Dne 4. maja 1947 je Paul Ramadier, zvesti izvajalec ukazov Leona Bluma, patriarha II. internacionale in neizprosna nasprotnika enotnosti delavskega razreda, s privoljenjem prezidenta republike Vincenta Auriola kar čez noč odslovil iz vlade predstavnike Komunistične partije Francije, najmočnejše stranke v parlamentu, ki edina uživa neomejeno zaupanje francoskega ljudstva. Od tedaj se notranji položaj v Franciji stalno zostruje in postaja vedno bolj očito, da francoskih vladnih kriz ni mogoče rešiti z izmenjavanjem bankrotiranih politikov, ampak samo s tem, da opuste politiko tretjerazrednega partnerja anglo-ameriške diplomacije, ki ponižno izvaja načrte ameriških monopolistov. Pravi problem Francije, njen napredek in preporod, njena neodvisnost in mednarodna varnost ni v izmenjavanju pristašev Marshallovega načrta in »Zahodne zveze«, ampak samo v odločnem prelomu z njihovo politiko: oblast je treba izročiti resničnim predstavnikom ljudstva.

Stara vlada — nov predsednik: Henry Queuille se predstavlja

»200 družin« po vojni odloča in določa francosko notranjo in zunanjo politiko, katere aksiomi so: nič brez ameriškega dolarja, podreitev francoskih interesov ameriškim monopolom, opustitev medsebojnega sporazumevanja in prijateljskega sodelovanja, odpiranje vrat ameriškemu kapitalizmu in omejitve neodvisnega nacionalnega gospodarstva, kar vse vodi neogibno k postopni izgubi politične neodvisnosti in suverenosti dežele. To so poglavitne smernice politike vseh včerajšnjih in današnjih grobarjev francoske republike, pa naj se imenujejo Leon Blum, Paul Ramadier, Robert Schumann, René Mayer, André Marie, Henri Queuille ali kako drugače.

Odkar so bili iz vlade nasilno odstranjeni komunistični ministri, so se v Franciji povsem prostile reakcionarne sile. Bivši zagovorniki monarhove izdajalske politike, medvojni vichyjevci, priskledniki ameriških trustov in monopolistov, kapararji in kolaboracionisti, sploh vsi sovražniki

De Gaulle: »Stvari se odlično razvijajo. Prišli homo na vrsto, da rešimo Francijo!«
De Queuille: »Jaz pa se bojim, general, da se bomo morali mi rešiti iz Francije!«

republike in demokratičnega preporoda Francije prehajajo bolj in bolj na vsej fronti v odkrit napad na napredne sile francoske demokracije. Francoski reakcionarji vseh odtenkov hočejo po navodilih domačih kapitalistov in po ukazu iz Washingtona prevaliti vsa bremena na ramena delavstva in nameščanstva in onemogočiti borbo francoskega ljudstva, da bi si izgradilo novo demokratično Francijo. Francoska reakcija je, kakor je znano, zavrnila demokratični načrt obnove dežele, ki ga je svojčas predložil Nacionalni svet odpora. Po tem načrtu naj bi se rekonstruirala in obnovila francoska industrija, in sicer predvsem s silami samega francoskega naroda, mobilizirala vsa notranja sredstva dežele, zaplenilo premoženje vseh sodelavcev okupatorja in vsestransko razvila proizvodna aktivnost delovnih množic. Francoska reakcija je videla v demokratičnem načrtu za obnovo dežele nevarnost za ohranitev privilegijev »200 družin« in je zato rajši krenila po poti kapitulacije pred blagajnami ameriških monopolistov. Razglasila je dolarsko »pomoč« kot edino sredstvo za rešitev dežele in prevzela vso odgovornost tudi za posledice te politike, usodne za Francijo.

Pogubni vpliv in posledice protiljudske politike vladajočih eksponentov »200 družin« in ameriškega imperializma se kažejo vsepovsod. Gospodarski položaj Francije se stalno slabša: industrijska proizvodnja pada, država je čez glavo zabredla v dolgove, proračunski primanjkljaj raste, vrednost francoskega franka pada, cene skačejo, kupna moč prebivalstva pada, črna borza cvete. Dejanski zaslužek delavcev in nameščencev se avtomatično manjša, prehranska kriza narašča, zapirajo se domači rudniki in tvornice, slabša se položaj delavcev, kmetov, obrtnikov in malih trgovcev. Odkar so odslovili iz vlade komunistične ministre, prave čuvarje politične neodvisnosti dežele in zaščitnike delavskega in nameščenskega razreda, so grobarji republike vključili Francijo v Marshallov načrt; privolili so v spojitve francoske cone v Nemčiji z angloameriško; odpovedali so se nemškimi reparacijam; odprli so meje na Pirenejskih in podali roko španskemu diktatorju generalu Francu; privolili so v obnovo nemške veleindustrije in podredili na ta način življenjske interese svoje dežele interesom ameriškega velkapitala. Ta pa hoče obnoviti v prvi vrsti prav tisto Nemčijo, ki je v poslednjih 75 letih že trikrat napadla Francijo. Francija se je pridružila tudi bruseljskemu paketu in vodi politiko sporazumevanja s porurskimi magnati. Nedavno podpisani »dvostranski francosko-ameriški sporazum« za Marshallov načrt je izročil ameriškemu kapitalu najvažnejše vzvode francoskega gospodarstva: proizvodnjo, zunanjo trgovino, uvoz in izvoz. Centralni komite Komunistične partije Francije je ponovno naglasil, da »dvostranski francosko-ameriški sporazum« omejuje nacionalno neodvisnost Francije, prizadeva njen denarni sistem, ogroža francosko industrijo, poljedelstvo in trgovino, predpisuje znižanje carin in daje ameriškim kapi-

talistom vse privilegije za izkoriščanje bogastev francoskega imperija, s čimer spreminja Francijo v ameriško kolonijo. Francosko ljudstvo čuti, da njegova varnost ni zagotovljena in da je njegova nacionalna samobitnost prizadeta, kajti Anglo-američani hočejo obnoviti Nemčijo na račun Francije.

Po diktatu iz Washingtona je poleg tega borba sedanjih vladodržcev v Franciji naperjena zlasti proti vsem pridobitvam in pravicam delavskega razreda, ki so zajamčene z ustavo: proti delavskim in nameščenskim sindikatom in proti Generalni konfederaciji dela. Parlamentu je bil predložen zakon proti stavkam, državne nameščence množično odpuščajajo, policija in vojska streljata na nezaposlene in gladujoče, ki demonstrirajo proti vladni politiki in zahtevajo dela in zaslužka.

Ljudje, ki so že enkrat upropastili Francijo, pišejo danes nove črne strani v njeno zgodovino. Čeprav brez de Gaullea, vodijo Blumovi socialisti in demokristjani degolistično politiko, ki ograža življenjske interese delovnega ljudstva in nacionalno neodvisnost Francije. Toda računski sedanjih vladodržcev v Franciji so računski brez francoskega ljudstva. Francosko ljudstvo se kljub vsem spletkam francoske reakcije in njenih preoceanjskih zaščitnikov, kljub vsem grožnjam in nasilstvom neustrašeno bori za svoje interese in neodvisnost dežele. S Komunistično partijo na čelu in z ostalimi demokratičnimi silami bije francosko ljudstvo neizprosno borbo proti vsem, ki pripravljajo pot fašističnemu diktatorju de Gaulleu, ameriškemu slugi in kapitalističnemu eksponentu »200 družin« v Franciji. Delovno ljudstvo Francije pod vodstvom Komunistične partije z uspehom odbija vse napade reakcije na pridobitve, ki si jih je priborilo po osvoboditvi.

Komunistični poslanci so budno na straži, francosko ljudstvo je sito nepretrganega umetnega »reševanja« državnih problemov. Francosko ljudstvo dnevno manifestira, da tudi v Franciji ne bo mogoče dolgo vladati brez delavskega razreda. Vse zdravo ljudstvo se pridružuje komunističnim poslancem v njihovi borbi in zahteva vlado demokratične zveze, ki edina more dati francoskemu političnemu življenju neogibno potrebno politično stalnost. Nezadovoljne delavske množice ne verujejo več v razne eksperimente in obljube in odločno odklanjajo razne »zakone o gospodarski in finančni obnovi Francije«, ki so samo dopolnitev Marshallovega načrta o tako imenovanem »programu evropske obnove«, programu zasužnjevanja zahodnih evropskih dežel in še zlasti Francije. Francosko ljudstvo nastopa strnjeno v obrambo svojih življenjskih pravic in zahteva vlado demokratične enotnosti z delavskim razredom na čelu, ki bo osvobodila Francijo varuštva trustov in zagotovila vse pogoje za razvoj demokratičnih svoboščin. In ko se bo to zgodilo, bo tudi konec vladnih kriz v Franciji.

B.

Ambrožev trg in Poljane

Postopno in nezadržno raste iz tal na vseh koncih nova, velika, moderna, napredna Ljubljana, ki mora biti in bo lepša, svetlejša in prijaznejša za delovnega človeka ko nekdanja, saj jo gradi zase z lastnimi silami in sredstvi. Eden takih krajev, ki bo toliko preosnovan, da ga bo kmalu komaj spoznati, je Ambrožev trg.

Mnogim Ljubljančanom, zlasti mlajšim, je bil do nedavna ta kraj skoraj nepoznan, saj tam ni bilo nič posebnega. Vedeli so zanj pač tisti, ki so imeli opravka v »Lihtenturnu« ali pa v mestnem vojnem odseku. Letos pa se je ime Ambroževga trga razvedela po vsej Ljubljani. Splošni delovni polet je zajel tudi ta doslej tako mirni, skoro zapuščen konec. Ljubljanska ljudska fronta si je med drugimi svojimi nalogami zastavila tudi to, da zgradi s prostovoljnimi delom novo, moderno stanovanjsko kolonijo na Ambroževem trgu. K delu so pristopili letos zgodaj spomladi. Že v marcu so začeli rušiti pet objektov: tri stanovanjske hiše in dve gospodarski poslopji, ki jih je vse že močno naglodal zob časa. Minilo je komaj pol leta, odkar vlagajo na tem gradbišču dan na dan svoje sile prostovoljni delavci, poklicni in nekvalificirani. Uspeh je že viden. Stare stavbe so porušene, neuporabljivi material je odpeljan. Na izkopanih temeljih se že dvigajo iz tal nove zgradbe.

Vsa nova stanovanjska kolonija bo imela pet velikih modernih zgradb. V hiši ob Ciril-Methodovi ulici bo deset dvosobnih stanovanj z vsemi pritliklinami. V bloku ob Zarnikovi ulici bo 36 sob za samce s kopalnicami, umivalnicami, klubskimi prostori itd. V tretjem bloku, ki bo po velikosti znatno prekašal oba že dozidana, bo 76 samskih sob, v pritličju pa klubski prostori, kuhinja, obednica in knjižnica ter stanovanje za hišnika. Največji pa bo blok ob Poljanski cesti, ki bo dolg celih 126 m. Sestavljali ga bosta dve veliki stanovanjski hiši, med katerima bo prehod iz Zarnikove ulice na Poljansko cesto. V njih bo 40 udobnih trosobnih stanovanj. Vsi bloki so štirinadstropni in podkleteni, tako, da imajo visoko pritličje. Po dva in dva bloka bosta imela skupni park in otroško igrišče.

V šestih mesecih so opravili prostovoljni delavci na Ambroževem trgu čez 120.000 prostovoljnih ur. Po planu mora biti graditev stanovanjske kolonije končana do decembra. Ves Ambrožev trg bo kmalu dobil povsem novo lice, saj so določene še druge obsežne preosnove na tem kraju. Na pomenu pa bo pridobilo tudi celotno Poljansko predmestje, ki so ga zadnja desetletja močno zamenjajali.

kje okrepcati, pa tudi pustiti svoj denar prežečemu krčmarju.

Na mestnem svetu na južni strani Poljanske ceste (od današnje št. 2 pa do št. 16) so stale pristave z vrtovi in manjšimi njivami. Značilno je za ta kraj, da so ga že v 17. stoletju in pozneje posedovali plemiči ali plemeniteni meščani, ki so tu imeli svojo letno rezidenco ali gospodarska poslopja, sicer pa so vsi bili še lastniki ene ali več hiš v obzidanem mestu.

Že od nekdanj je bila Streliška ulica prometna žila na dolensko stran. Do izkopanja kanala je vodila tod cesta pod Golovec v Kurjo vas. Na Valvasorjevih skicah so na začetku Streliške ulice na obeh straneh posamezne hiše, ki ob strelišču prehajajo. Prve stavbe v današnji Streliški ulici, Na Stolbi in v Lončarski stezi, ki se v urbarjih imenujejo »hišice«, se navajajo šele v začetku 17. stoletja. Najemniki so jim bili večinoma skromni rokodelci, poslil in dinarji. Tako imamo tam lončarje, mizarje, solomerce, razne sle in sluge, branjevce, tesarje, tkalce, celo nekoga »kmečkoga šivankarja« in grobarja. Seveda tudi tu ni šlo brez krčem. Opaža se nadalje, kakor drugod v ljubljanskih predmestjih, kako tudi v tem skromnem kotičku bogati meščani in plemiči izrivajo »nižje sloje« iz njihovih skromnih bivališč.

Podoben je bil razvoj na Spodnjih Poljanah. Pregled urbarjev nam potrjuje, da so vsi grunti na Spodnjih Poljanah bili prvotno res kmečkoga značaja, da pa so se tudi večine njih že v 17. stoletju polastili meščani in plemiči ter delno jezuitje in jih uporabljali za svoje pristave, pravi kmetje pa so se ohranili v 18. in 19. stoletju samo na južni strani Poljanske ceste na današnji št. 28—46. Skoro k vsem posestvom na Spodnjih Poljanah so

Ambrožev trg je naravno središče Poljan, ki se razprostirajo med Krekovim trgom in Gruberjevim kanalom ter med Poljanskim nasipom in grebenom grajskega griča. »Predmestje« so se imenovala Poljane zato, ker so ležale zunaj mestnega obzidja, ki je segalo od Ljubljaniče pri današnjem Zmajskem mostu v ravni črti do gradu. To zidovje so podrli konec 18. stoletja in zasuli jarek pred njim.

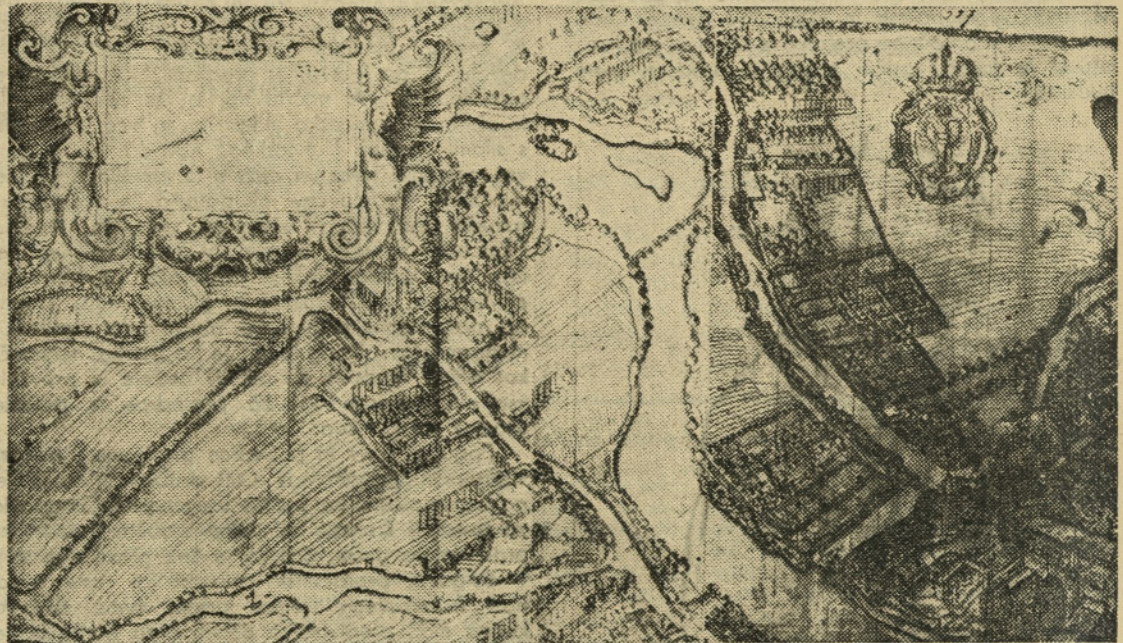
V davniini je imelo ime Poljane samo prvotno vaško naselje od Ambroževga trga proti vzhodu. Prostoru od Krekovega trga do šentpeterskega mostu in do grajskega griča se je reklo »pred Samostanskimi vratii« po velikih mestnih vratih pred današnjim Vodnikovim trgom, ki so jih podrli l. 1788. Pozneje je ves kompleks dobil enotni naziv »Poljane«, ki so se delile na Gornje in Spodnje Poljane. Meja med obema je potekala od zahodnega ogla poznejšega Lihtenturna do šentpeterskega mostu.

Že v srednjem veku so imele Poljane kakor sicer tudi druga predmestja v glavnem iste prometne žile kakor dandanes: Poljansko cesto, Streliško ulico, Kopitarjevo ulico in Poljanski nasip. Mostu iz sedanje Kopitarjeve ulice na Resljevo cesto še ni bilo. Šele 1819 so postavili tam lesen most. Imenoval se je »mesarski« po mesnicah, ki so pred tem stale za škofijo. Pač pa je lesen most ali prav za prav širša brv vodila od šentpetera na sedanji Ambrožev trg. Zanimivo je, da so bile te prometne žile v glavnem tudi ločnice zemljiške posesti. Poljanska cesta do Ambroževga trga je delila mestni svet od duhovniškega.

Vse zemljišče med Poljansko cesto in grajskim gričem je bilo mestna posest. Streliška ulica pa je delila ta kompleks v dve kategoriji. Severno je bil svet meščanska prosta last, južno do grajskega slemena pa je bil magistrat prava zemljiška gosposka kot kak graščak na kmetih. Svet med Poljansko cesto in Ljubljaničo od sedanje Kopitarjeve ulice preko Ambroževga trga do današnje št. 43 na Poljanski cesti in na Poljanskem nasipu nekoliko niže od duševne bolnišnice je bil skoro nepretrgan duhovniški svet.

Prvotno mu je bila zemljiška gosposka šentpeterska župna cerkev, po ustanovitvi škofije l. 1461. pa stolni kapitelj. Skoro ves svet vzhodno od duhovniškega in mestnega je bil last »svobodnih«, t. j. takih kmetov, ki so bili podložni neposredno deželnemu knezu, ne pa kakemu zemljiškemu gospodu. L. 1733 je magistrat kupil celotno kapiteljsko imetje in postal skoro izključni gospodar na Poljanah.

Gornje Poljane so imele že v srednjem veku pretežno predmestni značaj, Spodnje pa pretežno

Pogled na del Poljan in na Ambrožev trg (po Valvasorju, okoli leta 1660.) Levo šentpeter. Brv čez Ljubljaničo je držala na sedanji Ambrožev trg. »Gosja otok« v Ljubljaniči ter Hrenovo znamenje na Ambroževem trgu

kmečki. Iz kapiteljskih, od 1733 pa mestnih urbarjev je povzeti, da so bile na severni strani Zgornjih Poljan koče z vrtovi ali brez njih. Njive se ne beležijo. Vrtovi so stali za hišami v današnji Kopitarjevi ulici in zavzemali prostor do črte, ki je segala od št. 11 na Poljanski cesti do Ljubljaniče. Za temi vrtovi pa se je na kapiteljskem svetu vse do šentpeterskega mostu in današnjega Ambroževga trga razprostiral velik travnik. Med današnjima št. 23 in 31 Poljanske ceste, ki jih v Valvasorjevem času še ni bilo, je travnik segal do Poljanske ceste, ob kateri je rastle nekaj visokih dreves.

Značilno za kapiteljski svet je, da so na njem od začetka in daleč v prejšnje stoletje imeli svoja bivališča in navadno tudi delavnice rokodelci in obrtniki: mesarji, suknostrizci, barvarji, pasarji, tkalci, čipkarji, zidarji. Na dan. št. 11 je bil med leti 1716—43 celo lasuljar Franc Učan, v začetku edini tega poklica v Ljubljani, medtem ko je do 1742 narastlo njih število že na šest. Največ pa je bilo krčmarjev. Redke so hiše na tej strani Poljan, ki ne bi kdaj koli imele gostilne. Kmet in popotnik, ki sta tod prihajala v mesto, sta se imela

spadale tudi njive v Soteski, ki jo sedaj seka Gruberjev prekop.

Na Valvasorjevi in poznejših risbah je videti odprta pot po Poljanskem nasipu od današnjega Zmajškega mostu do umobolnice. Na vsem nasipu je stalo v 17. stoletju samo par stavb. V gornjem koncu, za današnje tiskarno »Ljudske pravice« so bili vrtovi krojaškega čeha, razdeljeni 1817 med 21 krojaških mojstrov. Kmalu po razdelitvi so začeli ta svet zazidavati.

Ambrožev trg ima svoje ime šele od 1898, ko je bil na seji občinskega sveta 8. junija sprejet predlog župana Ivana Hribarja, da se dotedanji Žitni trg prekrsti v Ambrožev trg »v spomin na prvega slovensko-narodnega župana ljubljanskega Mihaela Ambroža. Ambrožev trg je bil že pred Valvasorjevo dobo obdan od raznih stavb, večinoma zelo skromnih. Tako je predstavljalo današnje hiše na Poljanski c. 33 in 35 ter št. 1 in 2 na Ambroževem trgu pritlično poslopje, kjer je bila kovačnica. Za tem poslopjem so konec 17. stoletja postavili na dotedanjem travniku proti vodi barvarno. Barvarji so tu ostali do 2. četrtine 19. stoletja. Blizu hiše je stala brv čez Ljubljaničo, leseni most so postavili šele 1776, in sicer za ne-

kaj sežnjev niže. V začetku današnjega parka je postavil 1736 Martin Možina »novo kajžo«, kjer je bila do druge polovice preteklega stoletja krčma pri »Počivavniku«. Leta 1896 je dal magistrat hišo odstraniti.

Pred to hišo je stal kamenit križ, ki ga je dal postaviti protireformacijski škof Tomaž Hren 1622, kot pove napis na njem. Križ so restavrirali 1842.

Današnja št. 7 je bila konec 16. stol. kmetija neke Marije Rus. Okrog 1750—79 je tu krčmaril Primož Židan, ki je dal ime gostilni (pri »Židanu«), znani po Tavčarjevem romanu »Izza kongresa«. 1927 je hišo kupila mestna občina za 1.200.000 dinarjev za mestni pogrebni zavod. Dolgo je bil tu tudi vojaški urad. V kratkem se vseli v preurejeno in očiščeno zgradbo poverjeništvu za šolstvo MLO. Med Židanovino in poznejšim Lihtenturnovim zavodom je stalo v 16. stol. znamenje ali križ, nekak prednik Hrenovega križa.

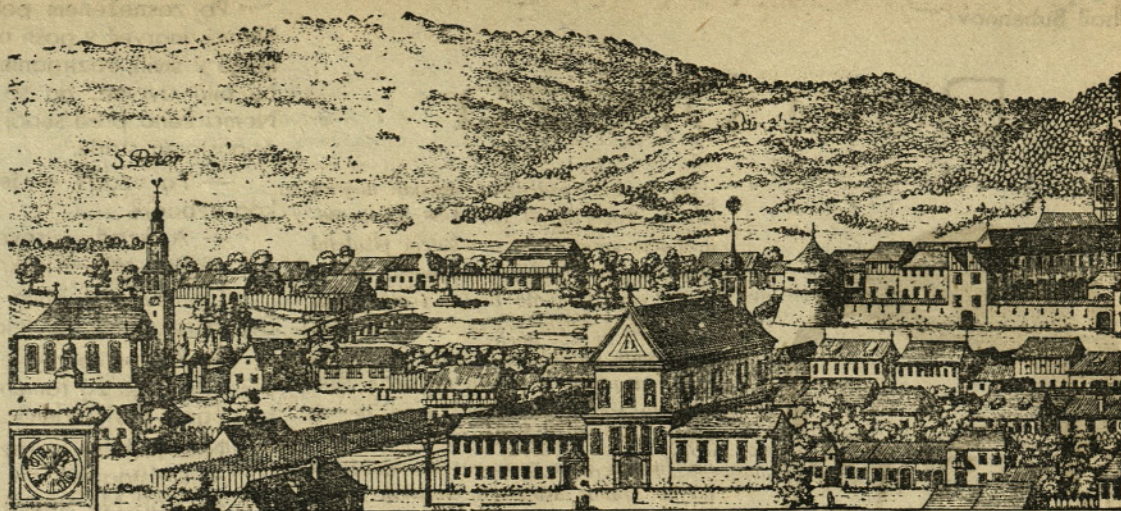
Ambrožev trg (Lihtenturn) je nastal iz prvotnih treh domcev. Na Valvasorjevih skicah je videti več pritličnih stavb z ograjenimi vrtovi za daj. Tudi tu je bila v 16. stol. kmetija, ki jo je 1639 kupil meščan in slikar Valentin Mavrič. Njegovi vdovi Ani so 1682—1793 sledili v posesti sami mesarji. Ostala dva domca so sredi 17. stol. kupili plemiči. 1793 je prešlo celotno posestvo v roke barona Lichtenthurna. Po baronici Katarini Lihtenthurn se je imenovala poznejša redovniška sirovišnica in šola za deklice. Danes je tu Dom Anice Černejeve, internat za srednješolke.

Pri letošnjih gradbenih delih so porušili na samem Ambroževem trgu dve hiši, št. 9 in 10. Na stavbišču prve je stala v 17. stol. majhna hiša z vrtom, ki jo je podaril meščanskemu špitalu bogati trgovec in župan Kisel. L. 1642 je tu neki Primož »krčmar pri mostu«. Tudi pozneje, od konca 18. stol. do nedavna, je bila tu gostilna, imenovana prvotno »pri zlatem konjičku«, potem pa kratko pri »konjičku«.

Ambrožev trg 10 je spadal pod magistrat kot zemljiško gosposko. 1643—48 je imel tu svoj hlev orožar Jurij Hren, 1659 je podaril magistrat »skedenj in senico pri znamenju« škofu Francu Maksu Vaccanu in oprostil primščine. 1674 se je poslopje zrušilo. Naslednji lastnik Karel pl. Schwūzen, ki je začel kot skromen krojač, pa si je nato s trgovino in zakupom daca nagrabil veliko bogastvo ter si 1673 kupil plemstvo, je dal tu postaviti novo hišico. Njegovemu nasledniku trgovcu in mestnemu sodniku Juriju Tolmincu so sledili v posesti hiše kuharji, krčmarji in usnarji. Od 1787 ima to hišo, ki jo je 1808 na novo sezidal, z vrtom v lasti krčmar Franc Vidic, po domače Koren. Njegova hči Neža (1826—78) je dalje vodila gostilno »pri Korenu«.

Industrija na Poljanah. Kjer so v letih 1845—47 zgradili prisilno delavnico, se že 1360 omenja mlin ob Ljubljani, ki je tedaj tekla tu povsem drugače ko danes. Delala je namreč tik pod mlinom velik lok proti jugovzhodu in je današnji Kodelijev grad stal na njenem bregu. Tudi Gruberjev kanal je segal prvotno samo do tega gradu, ker je po njegovi današnji podaljšani strugi tekla Ljubljana. Sedanjo ravno strugo Ljubljane mimo tovarne pletenin so izkopal še v letih 1827—28. Mlin je bil prvotno last deželnih knezov, ki so ga dajali v fevd, pozneje, verjetno ob ustanovitvi škofije 1461, je bil priključen imenu stolnega kapitlja, od 1733 pa magistratu, ki sta ga oba oddajala v zajem. Mlin je imel 12 »vedno tekočih koles«. Zadnji mlinar je bil menda Franc Gardner v začetku 19. stol.

Tudi pred »cukrarno« (Ambrožev trg 3, Poljanski nasip 40) je bila Ljubljana mnogo širša. Iz

Pogled na Poljane okoli leta 1660. Na sliki vidimo iste glavne prometne žile kakor danes: Poljansko cesto ter Streliško in Kopitarjevo ulico

njene struge sta molela dva otočka, imenovana »gosja otoka«. Bregovi so bili obsežnejši kot danes. Ves veliki trg pred sedanjo cukrarno je bil del rečne struge, ki so jo morali pred zidavo zasuti. Cukrarno so začeli graditi 1829 in jo dogradili 1830. V podjetje je bil vložen zgolj tuji kapital. Bila pa je tedaj ena največjih tovarn v Avstriji. 1858 je imela čez 200 delavcev in profesionistov. 1856 je predelala čez 100.000 centov sladkorne moke. Samo uvozne carine je plačala letno več kot cela Kranjska državnega zemljiškega davka. 25. avgusta 1858 je pogorela in se tu poslej ni več izdeloval sladkor. Ko so jo popravili, je služila kot prehodna vojašnica, v letih 1870—73 pa je bila v njej državna tovarna za cigare, ki je zaposlovala čez 1000 delavk.

Kjer je danes hiša št. 24 v Streliški ulici, je stala 1799—1802 primitivna tvornica modre galice (vitriola), od 1775—1799 je delovala na stavbišču današnje št. 18 v isti ulici tvornica za smodnik ali solitrarna in med leti 1787—1823 na današnji št. 10 mlarna Julija Gamsa in Andreja Focka. Mlarna je bila 1868—1879 tudi na dvorišču poznejšega Marijanišča, sedanjega Doma Iv. Cankarja. Na Poljanski cesti, današnja št. 6, je imel 1794—1811 Karel Bononi tovarno svile, na današnji št. 31 pa je uredil 1840 pivovarno češki priseljenec Jožef Schwarz. Pivovarna je dobro uspevala do njegove smrti (1871). Omenimo končno še tovarno žveplenk, ki je delovala v letih 1864—1876 na današnji št. 69 Poljanske ceste. Podjetje je izdelovalo z ročnim obratom in 15 vlagalnimi stroji navadne žveplenke (okoli 135.000 na leto) ter jih izvažalo na Balkan in v Levanto. Zaposlovalo je okoli 50 delavcev, od teh 30 maloletnih.

Navsezadnje naj naštejemo, kdaj so bile zgrajene nekatere večje stavbe na Poljanah. Zmajski most je bil dokončan 4. oktobra 1901, škarska Ljudske pravice 1908, Rdeča hiša (Poljanska 15) je bila zgrajena v letih 1927—29, bivša finančna direkcija (Poljanska 2) je dobila današnje obliko 1861, Alojzijevišče (Poljanska 4) 1845, gimnazija je bila dograjena 1907, jezuitski samostan 1896, cerkev pa 1912—14 in 1921. Lihtenturn je dobil današnji izgled 1878 in 1896, Marijanišče pa v letih 1880—82, 1887—88 in 1896—97. Današnja Partizanska vojašnica je zgradila mestna občina 1906, mestno klavnico pa že 1881.

V. B. Brzin

Maklecov

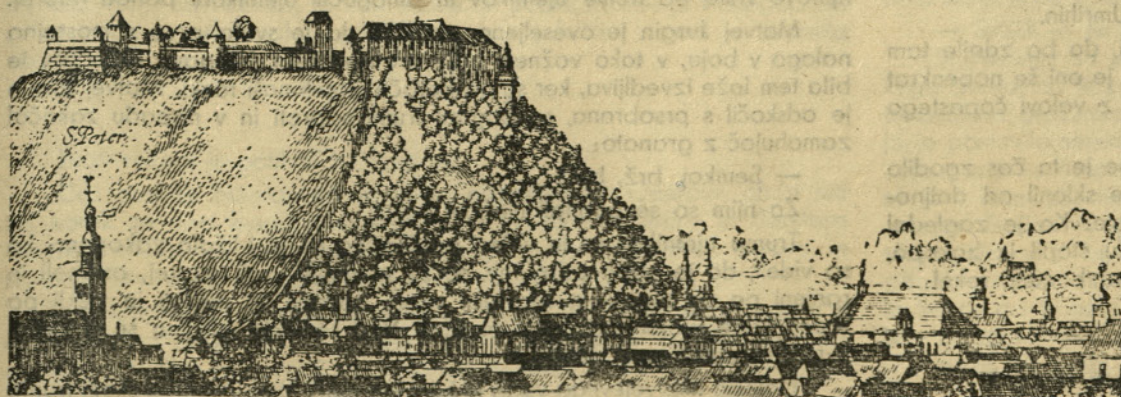
Dne 7. septembra t. l. je umrl v Ljubljani profesor kazenskega prava na juridični fakulteti naše univerze, Aleksander Maklecov. Bil je eden tistih sinov velikega ruskega naroda, ki so našli v Sloveniji svojo drugo domovino. Zakorenil se je ne samo s svojim poklicem, s skrbnim in obsežnim delom v naši pravni znanosti, posebej še v kriminologiji, marveč tudi rodbinsko in z druge strani z ljubeznijo do slovenskega ljudstva, do njegove kulture in njegovega svobodoljublja.

Naučil se je našega jezika tako dobro, da ga je poznal do otenkov in je pokazal tudi v slogu in v strokovnem izrazju svojih znanstvenih spisov prikupno tenkočutnost ljubitelja slovenske besede. Ob smrti so bile v javnosti poudarjene zasluge prof. Maklecova za slovensko pravno znanost. Ni pa bila omenjena neka druga, širši javnosti še neznan dejavnost tega znanstvenika. Prof. Maklecov je bil tudi velik častilec pesniške umetnosti, zlasti še razgledan poznavalec in častilec Puškina; med drugim je zbiral slovenska puškiniana.

Kakor je pripovedoval malo pred smrtjo piscu teh vrstic, se je za mladih let mnogo pečal z glasbo in se izuril v dobrega čelista; krč v roki ga je prisilil, da je opustil ljubljene instrumente in skušal svoj umetniški čut izživljati v poeziji. Prevajal je v ruščino nekatere francoske pesnike, posebej še Verlaina. Tudi v novi domovini je poezija zvalila njegovo pozornost in zadnja leta je jel prevajati v ruščino Prešerna in nekatere druge slovenske pesnike. Te prevode, ki so po svoji vsebinski izčrpnosti in oblikovni dognanosti prekašali vse dosežane prevode iz slovenske poezije v melodični jezik Puškina, so videli nekateri poznavalci ruskega jezika in so profesorja Maklecova izpodbujali, da naj nadaljuje svoje uspešno začeto delo. Slovenski knjižni zavod jih je nameraval izdati kot antologijo slovenske poezije v ruščini, kar bi bil zatrdno lep prispevek k rusko-slovenskim kulturnim stikom.

Prof. Maklecov se je vneto oprijel dela in je še v Rogaški Slatini, kjer je malo pred smrtjo iskal zdravja, prevedel nekaj novih pesmi, med njimi Kettejev sonet »Na očetovem grobu« in Prešernovo »Neiztrohnjeno srce«. Pri prevajanju teh biserov naše poezije je pokazal tako prodorni čut za vsebinske in formalne kvalitete pesmi, kakor je v svojih številnih prevodih znanstvenih résuméjev in drugih spisov v ruščino izpričal natančno znanje jezika in strokovno zanesljivost. Smrt je žal pretrgala njegove načrte, preden je mogel doseči svoj najbližji slovstveni smoter: pripraviti cvetober slovenske poezije v ruščini. Nemara se bo našla prilika, da bodo vsaj nekateri prevodi natisnjeni. Prof. Maklecovu, ljubitelju slovenske poezije, pa bodi tudi s te strani ohranjen blag spomin!

Bo.

Vzhodno obzidje okoli leta 1660, ki je ločilo Poljane od mesta (Po Valvasorju)

Bela breza

Ob letošnji razdelitvi stalinskih nagrad smo v »Tovarišu« št. 18. od 30. aprila podrobneje spregovorili o mladem pisatelju Mihajlu Semjonoviču Bubenovu, ki je prejel prvo nagrado 100.000 (rubljev) za svoj roman »Bela breza«. V njem nam riše usodo, borbo in junaštvo sovjetskih ljudi, ki jih je v pet in dvajsetih letih vzgojila sovjetska država in so morali skozi trdo preizkušnjo domovinske vojne. Roman nam razkriva domoljubje in idejno zrelost sovjetskih »velikih matih ljudi«. Iz romana smo v prevodu povzeli zaključni del, ki nam s krepkimi potezami riše ostro bitko, v kateri je preprosti tihi sovjetski fant Andrej z drugimi tovariši dozorel v borce in maševalca. — Kakor je zapisal kritik E. Knipovič v »Literaturni gazet«, roman Mihajla Bubenova še ni zaključen. Naslednje knjige tega romana bodo opisale nadaljnjo usodo njegovih junakov, s katerimi se čitatelj seznanil v prvi knjigi in jih vzljubi kot resnične in poetične like sovjetskih sodobnikov.

Kmalu so Nemci vrgli tanke v napad na druge odseke polkovne obrambe in ta čas so nekatere nemške baterije kakor v povračilo za prestani poraz sesule viharjni ogenj na oddelek Šarakmanje.

In spet so nekaj minut vsi sedeli v zakopih, nad njimi je tulilo, ječalo, grmel in viharilo v čadasti temi.

Nekaj minut pred topniškim napadom so odpravili narednika Olejnika v sanitetni oddelek; izkazalo se je, da je zastrupljenje tako hudo, kakor se ga Olejnik ni nadejal, in ga je bljuvanje tako izmučilo, da ni bilo upati, da se bo kmalu spet vrnil v borbo. Takoj v začetku napada je bil ranjen Andrej — drobec mu je raztrgal uhelj. Sanitejec je Andreja prevezal v zakopu. Ko je utihnilo rjojenje in treskanje, mu je sanitejec nasvetoval, naj še on odide v zaledje.

— Pojdi, tam ti zašijejo tale uhelj! — je rekel in si dal opravka s torbo. — Uhelj imaš preklan kakor prešič, bi rekel...

— Eh, kaj, z uhljem že še zdržim! Vrag ga vzemi, če je preklant! Ako prešič živi z njim, bom še jaz.

— V kras ti pa ne bo, da veš.

— Mar je v uhlju vsa lepota? Nu, le pojdi!

In Andrej je skočil iz zaklonišča.

Po poveljih in krikih v jarku je brž spoznal, da gre nemška pehota v napad. To je bilo osupljivo in nedoumljivo. Le zakaj napada pehota tam, kjer niso mogli prodreti tanki? Nu, ko je Andrej pogledal čez prso-bran, je spredel, da je res tako: tam daleč po snežnem polju, koder je polno črnih lijakov, je šla velikanska siva tolpa. Že se je približala gričku, na katerem je stala breza in koder so naokrog ležali razbiti in ožgani nemški tanki. Se pravi, da so Nemci stopili iz gozda in prehodili del poti tisti čas, ko je na našo obrambo grmel in treskal ogenj njihovih topov.

— Diske! — je zakričal Andrej.

Nurgalej mu je dal disk v roke.

Ko je Andrej polnil strojnico, je zaslišal Jurgina:

— Pripusti jih bliže! Udarí naravnost po njih!

— Na... S »Katjušo« po njih! — se je oglasil Umrihin.

In vsi borci, ki so basali puške, so pričakovali, da bo zdajle tam izza gozda zašumela in zarjula strašna »Katjuša«, ki je oni še nobenkoli niso videli — in bo vso to trumo mahoma sklestila z valovi čopastega ognja.

Toda na opazovalnici polkovnega poveljnika se je ta čas zgodilo naslednje: opazovalec, ki je sedel na smreki, se je sklonil od daljnogleda, se razgibal na svoji deski in razgrinjal veje. Ko je zagledal majorja Ozerova, ki je v belem varovalnem plašču stopil iz zakopa, se je sklonil z deske, se držal za vejo na smreki in razburjeno rekel:

— Tovariš major, saj to so naši!

— Kako — naši, od tam?

— Častno besedo, naši! V naših plaščih! In brez orožja!

Major Ozerov je dvignil daljnogled k očem.

Po zasneženem polju so šli — ne v strelskih vrstah, kakor hodijo Nemci, marveč v gosti trumi so stopali, se ugrezali in padali neoboroženi ljudje v sivih, raztrganih ruskih plaščih. Razločno si lahko videl obraze. Ni bilo dvoma, da so resnično Rusi. In Ozerov je mahoma uganil: Nemci ženó pred seboj naše ujetnike, kar so — kakor se je govorilo — pogostoma storili.

— Pa vzad? — je kriknil Ozerov in pogledal na smreko. — Je kdo vzadaj?

— A, vzad... seveda so vzad! Nemci, tovariš major!

— Rakete! — je kriknil Ozerov v zakop.

Ognjevito je šinila bela raketa in zarisala v zraku lahen polkrog. Druga raketa je poletela višje in njen svit je bil bolj oster in razburljiv.

— Kaj pa je? — je odrevenel Jurgin. — Naj ne streljamo? — In je prijel Andreja za ramena, ker le-ta ni opazil raket in se je pripravljaj, da bi pognal prvi rednik iz svoje strojnice. — Stoj!

Nad jarki se je razleglo povelje!

— Odstaavi!

— Stoj! Ne streljaj!

Povsod so se dvignile čelade.

Sivkast plaz ljudi se je v širini dveh sto metrov nezadržno pomikal proti okopom. Ko je Matvej Jurgin gledal ta plaz, je mahoma z grozo spredel, kaj so nakanili Nemci, in ga je tako strahotno spreletel srh, da se je ustrašil, da bi utegnil pobesneti, zato je položil na rob jarka granate, od katerih se od pričetka boja ni ločil. Hotel je storiti kar koli, zakričati kar si bodi borcem svojega voda — pa ni imel ne moči ne glasu. Nikoli se ni zmedel — kaj takega se mu še ni primerilo — toda tole, kar so počenjali Nemci, je bilo tako brezmejno zločinsko in nečloveško, da je Matvej Jurgin za nekaj trenutkov docela klonil z duhom.

A medtem ko so tovariši v jarku šele pričeli doumevati, kaj se godi, se je Matvej Jurgin že spet ovedel in je spet mislil preudarno in bistro. Spredel je, da so Nemci računali docela preprosto takole: ko bodo Rusi zagledali svoje ljudi, seveda ne bodo streljali, marveč omogočili Nemcem, da se sledeč trumi ujetnikov približajo zakopom, in ko bo truma poskakala v jarke in se pomešala z borci, bodo Nemci z granatami zasuli ujetnike in borce, nato pa vdrli v globino polkovne obrambe. Jurgin je razumel: ako truma ujetnikov plane v jarke, bo v zakopih za nekaj časa nastala takšna zmešnjava, da naši borci ne bodo mogli sovražnika sprejeti kakor treba. Kaj je torej treba storiti? Potekale so sekunde, v boju tako dragocene. Jurgin je nekajkrat pogledal nazaj: nobeden izmed starejših poveljnikov ni dal kakšnega novega povelja. Truma ujetnikov pa se je bolj in bolj približevala. Treba je torej bilo odločati na lastno pest. In Jurgin je sklenil: ako je borba na nož neizbežna, naj pride do nje — ne v jarku in zmešnjavi — marveč nekaj deset metrov pred jarkom in spopad naj bo takšen, kakršnega sovražnik ne pričakuje.

Jurgin je zgrabil granate in zapovedal, naj se pripravijo na napad. Njegovo povelje je poletelo od borca do borca na obe strani jarka.

— Tovariš poročnik! — je priskočil Andrej. — Saj to so naši!

— Vem! A za njimi so Nemci!

Jurgin je spet pričel vpiti in je razlagal svojim vojakom, da je treba predreti med trumo ujetnikov in prestreči Nemce na nož. Ko je slišal, da njegova povelja krikoma ponavljajo po vsem odseku njegovega voda, je Matvej Jurgin planil iz zakopa, pogledal s prso-brana na obe strani in zateglo zakričal:

— Za menoooj!

Vsepovsod so začeli borci skakati iz jarka.

Podvizajoč svoje borce je Jurgin zaslišal, kako so ob straneh zaropotali motorji. Naši tanki »T 34« so na povelje Ozerova šinili iz svojih gozdnih skrivališč na polje. Dvigali so pravcati snežni metež in prodrli daleč na odprto polje, se domala uravnali s trumo in z dveh strani začeli streljati iz strojnic. Truma ujetnikov je zavpila iz stoterih grl, se razpršila v preplahu po polju, se umaknila nazaj, a ko je imela tankovske oddelke za seboj, je vnovič planila naprej — proti jarkom. Tanki pa so kar naprej udrihali z obeh strani in se bolj in bolj bližali množici in Jurgin je naposled doumel: tanki udrihajo po Nemcih, da bi odrezali njihove vrste od trume ujetnikov in omogočili ujetnikom pohod naprej.

Matvej Jurgin je oveseljeno pomislil, da je svojo prvo samostojno nalogo v boju, v tako važnem boju pravilno rešil. Njegova odločitev je bila tem lažje izvedljiva, ker so na bojišče stopili naši tanki. Matvej Jurgin je odskočil s prso-brana, se pognal trumi naproti in v napadu zakričal zamahujoč z granato:

— Semkaj, brž, brž!...

Za njim so se pognali njegovi borci.

Truma ujetnikov se je vidno redčila, ko se je bližala zakopom: ko so videli, da je prišla odrešitev, so se močnejši vrgli naprej, oslabei in ranjeni pa so zastali in se vlekli vzad, zasopli so padali in vlekli po snegu kraje svojih raztrganih plaščev. Vod Matveja Jurgina se je vkinil v razredčeno trumo ujetnikov.

Naloga Matvejevega voda je bila kar moči hitro prodreti skozi trumo ujetnikov in se vreči na Nemce takoj za tanki, ki so že grmeli spredaj.

»A sredi tega strašnega polja, kjer sta ves dan z neznansko silo besnela ogenj in železo, kjer je vse podrla smrt, se je v mraku tiho svetila samotna bela breza...»

Ampak truma ujetnikov se je vrgla proti svojim s hropom radostnih vzklikov, s solzami sreče... Izmozgani, bradati možje, polnagi ali v raztrganih oblekah, v umazanih povojih, z nepokritimi glavami, zasopli od slabosti in navora so se pričeli metati proti borcem in so jih držali v svojih objemih, ob tem pa so jim vzklikali hvaležne besede brez vsake zveze. Tolikšna sreča, ki so jo nepričakovano doživeli na bojišču, je tako zalila njihove duše, da niso mogli prav ničesar razumeti in prav nič ni moglo zadržati njihovih vzklikov in solz.

Ko so drli skozi trumo, so borci povsod kričali:

— Pustite nas, pustite! Kaj bi to! Potem, potem!

— O, bratci! — je pogosteje kakor vsi drugi vzklikal Umrihin. Ker je bil po rasti najbolj opazljiv, so ga ujetniki na svoji poti najbolj oblegali. — Ali ste ponoreli, ali kaj? Bratci, pustite nas naprej! Dajte, ne zadržujte nas!

Le z velikim trudom so se borci prebijali skozi trumo. Vzad so se posamič vlekli bolni, ranjeni, izčrpani v nesreči. Nekega ujetnika, mladega visokega fanta v raztrgani vojaški vrhni srajci pa s prevezanimi prsmi sta vlekla dva tovariša pod pazduhama, on pa se je upiral, se trgal in kričal s hripavim glasom:

— A, a, garjevci, se skrivate za naše hrbe? Vas je strah? Mi pa moramo... s svojimi životi moramo... Nikoli! Dol! Rajši me na mestu ubijte! Ne grem! Nočem!

Borcem vsega voda je ogenj prežaril srca. In vsi borci so z gnevom, ki užiga oči, planili naprej za tanki in čez polje se je razlegel borbeni ruski vzklik:

— U-r-r-a-a!

Iz zakopov na odseku Matveja Jurgina se je pognala vsa četa. Pričel se je naš protinapad. Tam, kjer so ležale na odprtem prostoru prepadene nemške tolpe, je zagrmelo streljanje iz pušk in jih je zasulo suho treskanje granat.

In tedaj so vnovič spregovorile naše baterije. V nezadržnem potoku so naše granate frčale visoko nad poljem, koder so borci v spopadu na nož trebili sovražnika, in nad nemškimi postojankami je v mogočnem grivastem valu zaplapolal ogenj, ki ni pojenjal. Ves zapad je zagrnila nočna tema.

* * *

Proti večeru je potihnil bojni grom.

Čez dan so Nemci večkrat hudo napadli polk Ozerova, toda niti za korak se niso mogli pomakniti proti Moskvi. Desetero in desetero nemških tankov je bilo razbitih ali sežganih ta bojni dan, stotero in stotero Nemcev je položilo kosti pred polkovo obrambo.

Tam spredaj so se jarki izpraznili. Borci in poveljniki so se zgrnili v svoja hladna in vlažna zaklonišča, ki so bila polna zadaha po trhli slami in smrečju. Na postojankah so ostali samo stražarji. V vsem pred-

njem delu je kmalu zavlada globoka frontna tišina. Le poredkoma so še odmevali po zakotjih jarkov glasovi borcev pogrebne oddelka: iskali so mrliče in pobirali njihovo orožje. Sem in tja so se izpod zemlje z zračno strujo sukljali dimi — prezebli borci niso mogli strpeti do popolne teme in so zakurili ognje v svojih skritih bivališčih.

Andrej, ki je naglo požvečil košček kruha, je med prvimi iz svojega oddelka šel na stražo v zakopu, ne da bi si bil po boju oddahnil. Samo tisti, ki so dobro poznali Andreja v zadnjih dneh, so ga mogli prepoznati zdaj, po mnogih urah napetega boja. To nikakor ni več bil tisti zali, zamišljeni in tihi fant, kakršnega so poznali v Oljhovki. To je bil možak z robotim, surovim obrazom in s temotnim nasršenim pogledom, — tako se godi z ljudmi, ki so videli smrt in spoznali, da ni vselej vsemogočna. Andrej je imel levi uhelj zavezan z umazanim povojem, a na desni ličnici, ki je bila prav tako zadeta od drobca, se je svetila bela zaplata. Novi plašč, ki ga je bil dobil pred bojem, je bil na več krajih pretrgan, ves zmečkan in umazan od ilovice.

Andrej se je le trudoma držal na nogah: čutil je, kako ga bolé vsi členki. Toda neznansko utrujenost in trpko bol je v njem dušil občutek neke posebne sreče. Andrej ni mogel doumeti, kdaj in zakaj se je pojavil ta občutek, le to je vedel, da ga doživlja prvič v svojem življenju.

Ko je nabasal puško in si priravnal čelado na glavi, se je Andrej ves vzravnal in pogledal iz zakopa naprej — na polje nedavnega boja. Za grebenom daljnega črnega lesa je tonila k pokoju blede, gasneča večerna zarja. Od vsepovsod so se koprenasto zgrinjali mrakovi, toda bistro oko je videlo še daleč. Vse bojišče je bilo križem razrito od granat in min. Mestoma je bil prvi sneg čisto pometen, kakor da ga je pometla železna metla, a ponekod je bil gosto pomešan z zemljo in pokrit s sajami smodnika. Vsepoovsod po polju so se črnili kupi kovin, ki so še prav nedavno imele oblast nad življenjem in silo — iz nekaterih kupov se je še vedno kadil rumenkast čad. In povsod po krpah polja, koder je ostal sneg, si videl temne madeže trupel... A sredi tega strašnega polja, kjer sta ves dan z neznansko silo besnela ogenj in železo, kjer je vse podrla smrt, na neznatnem golem gričku je kakor davi stala in se v mraku tiho svetila samotna bela breza.

— Stoji? — je osuplo zašepetal Andrej. — Je preživela?

In Andreju se je zazdelo nenavadno pomenljivo, prepolno globokega smisla, da je prav tu, na odprtem kraju, v tako hudem boju, kakor posvečena preživela ta breza, prelepo pesniško drevo. Priroda sama jo je postavila semkaj, da bi krasila siromašno polje, da, priroda sama ji je podarila nesmrtnost. In Andrej je še mogočnejše začutil tisto, kar se je v njem zbudilo prvič v življenju. A zdaj je vedel, da je to sreča zmage. Srečen je bil, ker je postal vojak, ker stoji zvečer na taistem mestu, kjer se je bil zjutraj pričel boj. Nekaj trenutkov Andrej ni umaknil pogleda od breze, tako je bil očaran, nato pa je zganil roko ob jarku in kakor da bi se priklanjal do same zemlje, je rekel čez vse svečano in z zmagoslavjem v duši:

— In bo stala! In bo živela!

„Učenka prvega razreda“

Film »Učenka prvega razreda« prikazuje prvo šolsko leto osemletne deklice Marusje Orlove. Nič posebnega se ne dogaja s to mlado, zelo samostojno junakinjo filma. Značaji njenih tovarišev pa tudi nje same nas ne presenečajo. To so običajni sovjetski otroci, ki se ne odlikujejo s kako izrazito nadarjenostjo, marljivostjo in disciplino. Film »Učenka prvega razreda« pripoveduje o vsakdanjem življenju v sovjetski šoli in o opretnih sovjetskih otrocih.

Junakinja filma Marusja Orlova je dobra, poštena in resničoljubna deklica. Ni razvajena. Včasih je celo preveč samostojna, polna energije in podjetnosti. Taka je že v začetku filma, ko sama pride v šolo in prosi, da jo vpišejo v prvi razred.

»Povej mi, Marusja, ali si poslušna deklica?« jo vpraša učiteljica.

»Sem,« resno odgovori Marusja.

»To pomeni, da si prosila mamo, ali smeš priti v šolo?«

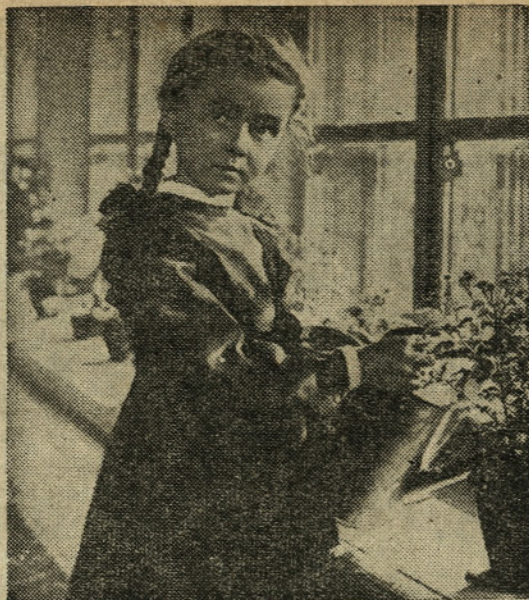
»Prosila sem,« liho odgovori deklica.

»Pa je mama dovolila?« ponovno vpraša učiteljica.

»Ne,« odgovori Marusja že šepetaje.

Tako se prvič predstavi mlada junakinja gledalcem. Iskrena je in polna otroškega čara. Njen značaj je dober, toda treba ga je še razviti. V raznih dogodkih v šoli in izven šole je izvrstno podan razvoj pedagoškega vplivanja. Marusja ne postane »uzorna« deklica. V filmu niso poudarili njenega kesanja zaradi slabega dejanja — njenega samovoljnega odhoda v gozd, ki je povzročil bolezen učiteljice. Poudarili pa so zavestno disciplino, ki jo uvajajo vzgojitelji v sovjetski šoli. Stalno navajanje otrok na misel o neobходимosti discipline, a ne vsiljevanje ustaljenih norm vedenja, to je metoda učiteljice Ane Ivanovne in vseh sovjetskih vzgojiteljev. Ona ne zvišuje svojega glasu, ne ukazuje, tembeč razlaga. Dobra kakor slaba dejanja otrok izkoristi kot primer za razlago osnovnih dolžnosti ljudi v skupnosti.

Marusja je rada pohvaljena, zato noče svoje rediteljske službe prepustiti deklici, ki je za njo na vrsti. Učiteljica uporabi ta primer majhne krivice, ki je povzročila častihlepje, da poudari zavest tovarištva in kolektivnosti. In prav ista Marusja, ki ji je po težkem pričakovanju dovoljeno pisati s črnilom, odstopi svoj peresnik tovarišici, ki je pozabila doma svoje šolske potrebščine. Tudi to dobro dejanje postane razlog za posploševanje.

Učiteljica, ki jo igra Tanja Makarova, in učenka prvega razreda, ki jo igra Nataša Zaščipikova

V čem je moč tega filma, da ga odrasli in otroci gledajo tako pazljivo? V filmu je izražena velika umetniška resnica o otrocih. Ustvarjalci filma so pokazali izreden čut opazovanja. Dovoljeno poznavanje otrok in otroške duševnosti. Mojstrsko so prikazali najsplošnejše in najbolj znane stvari; posrečilo se jim je celo v njih najti še nove črte in značilnosti. Film omogoča starejšim, da spoznajo težko in plemenito delo vzgojiteljev mladega pokolenja, otroke pa popelje v njihov svet in jih neprislusljivo poučuje.

Večji del filma so posneli na Krimu, v Jalti. Tja so pripotovali režiser, snemalec, pedagog-svetovalec, odrasli igralci in nekaj otrok. V vseh ostalih otroških vlogah pa so nastopali otroci ene izmed jaltinskih šol. Ker so spored snemanja prilagodili šolskemu urniku, ni bilo otrokom treba prekiniti rednega šolanja. Med snemanjem so bili otroci pod nadzorstvom pedagoga. Mlademu režiserju I. Frezu je zaradi dobrega poznavanja otrok uspelo doseči, da se kljub disciplini pri snemanju ni nobena deklica počutila kot igralka. To bi škodovalo filmu kakor otrokom samim.

Ob tem filmu se lahko znova prepričamo, kako veliko skrb posvečajo v Sovjetski zvezi vzgoji mladega pokolenja. Scenarij je napisal U. Švarc, glasbo pa D. Kabalevski in N. Ziv. Učiteljica Ana Ivanovna je T. Makarova, mama je K. Ivanova, Marusja pa Nataša Zaščipika. Pedagoška svetovalka je bila Adrianova. Proizvodnja: »Sojuzdetfilm«, Moskva 1948.

Elektrifikacija – domač poljudno-znanstveni film

Podjetje »Jadran« v Zagrebu je ustvarilo poljudno-znanstveni film o naši elektrifikaciji. Film nam ob razvoju znanosti o elektriki in njeni vlogi v zgodovinskem preobražanju proizvodnih sredstev prikazuje vlogo električne energije v naši državi, ki je stopila na pot izgradnje socializma.

V prvem delu nas film seznanja z razvojem elektrike, v drugem pa prikazuje dosežane uspehe pri izgradnji električnih naprav v naši državi in naznačuje nadaljnji razvoj naše elektrificirane industrije v okviru petletnega plana.

V prvih prizorih nam film prikaže sredstva katerih razvoj je od najstarejših časov privedel k iznajdbi elektrike. Človek je v času prvotne skupnosti izpopolnjeval kolo, ki je med prvimi važnimi izumi na področju tehnike. Sužnji, ki so bili glavna delovna sila v naslednji dobi družbenega razvoja, so zgradili čudovite stavbe starega sveta. V dobi fevdalizma so bila preprosta mlinska kolesa edini stroji, ki jih je gnala mehanična vodna energija. Izum parnega stroja je omogočil nadaljnji razvoj tehnike in proizvodnih sredstev. To je bilo eno tistih odkritij, ki je pripomoglo kapitalistični industriji do velikega razmaha.

Izumiteljski genij človeka se je vzpenjal višje in višje. Iznášili so elektriko. Volta je odkril trajni vir električne energije. S pomočjo velikega Faradayevega odkritja, po katerem gibanje magnetov znotraj namotane žice ustvarja električni tok, je vodil k novim izumom, med drugim k elektro-motorju. Po dolgotrajnih raziskovanjih je Edison ob koncu preteklega stoletja izumil električno žarnico.

Treba je bilo izkoristiti velike vodne energije v svobodni prirodi, da bi gnale stroje, ki naj razsvetljujejo mesto in deželo in opravljajo različna mehanična dela. Pred našimi očmi se pojavljajo brzice gorskih potokov in širokih rek, ki s slapovi poganjajo električne turbine.

Da bi lahko električni tok prenašali na velike daljave, je treba dobiti potrebno napetost v transformatorjih. S pomočjo elektromotorjev se električna energija spreminja v mehanično energijo.

Elektrika je v velikanski meri dvignila kapitalistično proizvodnjo. A medtem ko po tovarnah bučijo elektromotorji in proizvajajo velikanske množine blaga, vidimo na platnu sprevode brezposelnih, množico industrijskega proletariata, ki mu električni stroj ni olajšal življenja.

Bivša Jugoslavija, v kateri se je tehnični napredek le delno odražal, je bila

med zaostalimi državami Evrope. Preproste delovne metode v proizvodnji in brezdušno izkoriščanje delovnih sil so ugonabljalce človeška življenja.

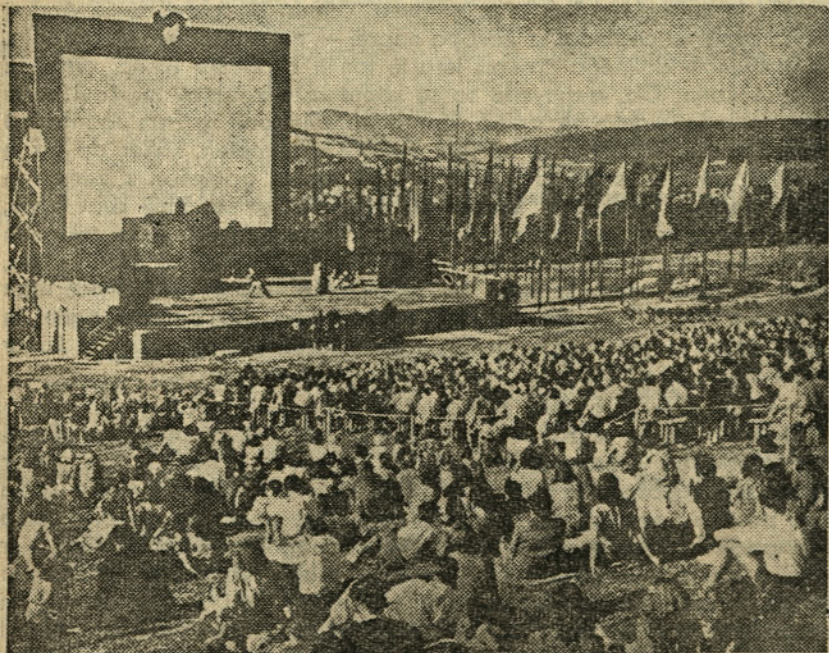
Po zmagoviti narodno osvobodilni borbi so se narodi Jugoslavije vneli lotili obnove in izgradnje. Pelletni plan bo elektrificiral našo industrijo. Medtem ko je bilo 1939. leta izkoriščenih komaj 7% od več kakor 26 milijonov kW, kolikor jih lahko dajo vodne sile v naši državi, bodo naše elektrarne dajale ob zaključku petletnega plana 4.350.000 kW torej domala štirikrat več kakor leta 1939. Elektrovodi bodo čez hribe, ravnine in gozdove prenašali električno energijo v tovarne, kjer proizvajajo umetna gnojila, v električne peči, v katerih plemenitijo kovine in v tovarne, v katerih proizvajajo aluminij.

Električna energija poganja prometna sredstva ter razsvetljuje mesto in vas. S pomočjo električne energije snemajo in predvajajo filme. Rentgen, ki s pomočjo elektrike razkriva skrivnosti organizma, je sila izpopolnil sodobno zdravniško znanost. Električna je na slehernem koraku tako povezana s sodobnim človekom, da si življenja brez nje ne moremo več zamisliti. V državah, kjer so oblast in proizvodna sredstva v rokah ljudstva, se lahko koristi elektrike pravilno usmerjajo v prid vsemu ljudstvu.

Proti koncu filma vidimo velikanske jezove električnih hidrocentral, ki bodo dajale električno energijo vsem narodom Jugoslavije. Te hidrocentrale bodo gnale stroje naše elektrificirane industrije, ki bo na koncu petletnega plana dajala petkrat več proizvodov kakor pred vojno. Osvobodjeni narodi Jugoslavije bodo načrtno izkoristili deset milijonov kW naših vodnih sil — samim sebi v srečo in blaginjo.

Film, ki je za našo poljudno-znanstveno prapagando zlasti potreben in koristen, je uspel v slikovnem in režijskem pogledu. Režiral ga je Branko Belan, ki je s tovarišema Brankom Marjanovičem in Brankom Majerjem tudi napisal scenarij. Snemal je Šarić, a glasbeno spremljavo je napisal Ivan Zrkanović.

Boris Čirskov »General armije« je naslov filmskega scenarija, ki je pravkar izšel v prevodu Filmske biblioteke v Beogradu. Po tem scenariju je znani sovjetski režiser Friderik Ermler ustvaril film »Veliki preobrat«, ki je imel za ozadje mogočno stalingrajsko bitko. Film, izdela 1945. leta v studijih Lenfilma, smo videli tudi pri nas, zato bo scenarij bržda zanimal tudi marsikaterga našega gledalca. Knjižica je opremljena z nekaterimi posnetki iz filma.

Pogled na največji evropski bioskop, ki so ga uredili v Zlinu. Poleg bioskopskih predstav lahko na velikem odru prirejajo tudi gledališke predstave in folklorne prireditve. Slika kaže plesni nastop praških baletnih umetnikov ob nedavnem festivalu

Film doma in po svetu

Pregled kinematografij v Makedoniji. Komisija za kinematografijo LR Makedonije je določila posebnega tehničnega inštruktorja, ki mora obiskati vse kraje, kjer že imajo ali kjer še bodo odprli kinematografe. Vsaka krajevna komisija ima tri člane: tehničnega inštruktorja, voditelja kinematografa in delegata gasilske milice. Naloga komisije v vsakem kraju je, da se odstranijo pomanjkljivosti v tehničnem stanju projekcijskega aparata in po kabinah kakor tudi vse pomanjkljivosti, ki se nanašajo na splošno stanje higiene po makedonskih kinematografih.

O razvoju jugoslovanskega filma vedno pogosteje pišejo tuji časniki in obzorniki. Nedavno je tednik »Svobodna domovina«, glasilo zveze češkoslovaško-sovjetskega prijateljstva v Olomucu, objavil članek z naslovom »Jugoslovanski film živi«. Opisuje povojni razvoj filma v Jugoslaviji in tehnične težave filmskih delavcev. Visoko ocenjuje njihovo prizadevanje, da bi dvignili domačo filmsko proizvodnjo na dostojno raven. Navaja tudi pomoč, ki jo razvoju filma nudi vlada. Znatno del članka je posvečen jugoslovanski filmski šoli in zaključuje: »Iz Jugoslavije venomer prihajajo vedno bolj razveseljive vesti o uspehih mladih filmskih delavcev. Jugoslovanski film se je rodil in živi. Od srca želimo, da bi bilo njegovo življenje uspešno in plodovito!« — Poljski obzornik »Film« je objavil članek o delu visoke filmske šole v Jugoslaviji in pravi, da je najnaprednejša šola te vrste v Evropi. Ob enem objavlja »Film« več novic o novih jugoslovanskih filmih in o izgradnji filmskega mesta v Košutnjaku.

Greta Garbo še ni utonila v pozabo, marveč bo vnovič stopila pred filmsko kamero. Podpisala je pogodbo za film iz življenja pisateljice George Sandove in bo igrala naslovno vlogo. Film bodo izdelali v londonskih ateljejih. Tako bo Greta Garbo po sedmih letih znova pokazala svojo umetnost.

Prvi švicarski barvni film bo izdelala švicarska družba Praesens-film po delu klasičnega švicarskega pisatelja Gottfrieda Kellera »Obleka dela človeka«.

Nov italijanski film. Po treh letih se je vrnila iz tujine v Italijo igralka Isa Miranda. V režiji Reneja Clementa bo nastopila v filmu »Zidovi Mlalapaga«. Z njo bo prvič igral francoski igralec Jean Gabin.

Italijanska družba za izdelavo barvnih filmov je bila nedavno ustanovljena in se imenuje »Italcincolor«. Poskus je tvegan, ker Italijani še nimajo nobenih izkušenj z barvastim filmom. Uvedli pa bodo nov sistem »Cristiani-Mascarin«.

Svedska družba Europa-film je pričela snemati film o legendarni norlanski osebnosti Jane Wengman po romanu J. K. Sundersoema. Sandrajevi ateljeji pa izdelujejo že šesti film v tej sezoni. »Gospa z Jungfrusunda«.

Filmski studio »Poljski film« je izgotovil več dokumentarnih in poljudno-znanstvenih filmov. Tako je film »Vas ob Nejsi« posvečen življenju v zapadnih delih Poljske, kjer so se naselili demobilizirani borci poljske vojske. Film »Dvorci in posestva« prikazuje, kako kmetijske zajednice uporabljajo dvorce in veleposestva, ki so prej pripadala kulakom in plemičem. Vrsta filmov je posvečena borbi za skrbstvo sirot, delu rudarjev in kovinarjev, borbi za delovno disciplino in podobno.

Na Barrandovu nad Prago so začeli graditi nove laboratorije. Delo bo trajalo dve leti. Laboratoriji bodo opremljeni po najnovjšem sistemu in bodo ustrezali povečanim zahtevam češkoslovaške kinoprodukcije. Izdelovali bodo tudi barvne filme.

Novi kratki filmi v CSR. Češkoslovaška filmska proizvodnja posveča posebno pažnjo kratkim filmom. Od teh so bili že izgotovljeni ali so v delu: »Praški avtomati«, »Praški vodovod«, »Po žeganju«, »Ribičev raj« in prirodoslovno-znanstveni film »Nevidni svet«. Film »Kamniti orkester« odraža starinsko tradicijo Prage, ki je postala mednarodno glasbeno središče, kar je pokazala zlasti letošnja prireditev »Praška pomlad«. Vprašanjem mladih zločincev in prevzgoji mladih prestopnikov, ki jih je rodila doba med dvema svetovnima vojnama, je posvečen film »Sence dveh vojn«. Povsem drugačen je kratki film »S pesmijo v srečo«, ki prikazuje življenje otrok v obmejnem kraju in njihovo šolanje. Nadaljnji film je velika tekma iz življenja nogometašev. Sledi film »Na svidenje, Karlove Vari«, ki prikazuje življenje znanega zdravilišča na zapadnem Češkem. Prirodne lepote in folklor Morave umetniško prikazuje film o jesenskem praznovanju v Južni Moravi. Film »Janačkov kraj« pa seznanja gledalce z lepotami domovine znamenitega skladatalja »Jenuše«.

Prizor iz filma »Učenka prvega razreda«

„Potovanje po Sovjetski zvezi“ zemljepisni filmi

Lansko jesen je Moskovski studio poljudno znanstvenih filmov pričel proizvajati zemljepisne filme, katerih namen je seznaniti gledalce s prirodnimi bogastvi in lepotami Sovjetske zveze in jim obenem pokazati uspehe v dobi Stalinovih pelletk. Ta vrsta filmov se imenuje »Potovanje po Sovjetski zvezi«.

Filmski studiji so ustvarili že čez dvajset geografskih filmov in smo nekatere izmed njih videli tudi pri nas, nadaljnji pa bodo še sledili. Režiserji in operaterji poljujejo po raznih pokrajinah Sovjetske zveze. Snemali so na obalah Črnega morja in v daljni Tubinski avtonomni oblasti, med gorami Tadžikistana in na polotoku Koli, po vrtovih in poljanah Moldavije, v sibirski tajgi in v letoviških krajih na Krimu, na nenaseljenem otoku v Ohotskem morju in še marsikod drugod. Režiser Sredelj je bil na polotoku Tajmiru, kjer je s svojo znanstveno odpravo prepotoval 300 km po neraziskani reki Tajmiru in sicer od obale Ledenege morja do neraziskanega Tajmirskega jezera, kjer rasto prtljikave breze, nič večje kakor naši gobani.

Filmska odprava, ki je snemala film o reki Anu-Darji, se je vzpela v višave 4000 m do jezera Zor-Kulj. Odtod se je spuščala v dolino, po hudournih rekah in mimo prepadov, potem pa je s čolni nadaljevala pot v divjino ob Aralskem morju.

Podobno poljujejo letos vse leto razne filmske odprave v oddaljene predele Sovjetske zveze. Tako bo s serijo filmov »Potovanje po SZ« nastal popoln filmski atlas, ki bo zelo pripomogel k zemljepisnemu spoznavanju Sovjetske zveze. Sodelujejo izbrani znanstveniki in filmski tvorci. Umetniški vodja je režiser

Šnejderov, znanstveni svetovalec pa je dopisni član sovjetske Akademije znanosti D. Šerbakov.

Mihail Tarhanov

Sovjetsko gledališče in film sta izgubila velikega umetnika. Umrli je Mihail Mihajlovič Tarhanov (1877-1948). Spominjajo se ga tudi tisti starejši naši gledalci, ki so po prvi svetovni vojni videli predstave hudožestvenikov v Ljubljani.

Tarhanov je pričel nastopati na skromnem podeželskem odru, nato pa je igral po mnogih ruskih mestih in postal široko znan. Njegov talent se je prav razvil šele, ko se je po veliki oktobrski revoluciji pridružil hudožestvenikom in se kmalu uvrstil med vodilne umetnike sovjetskega odra. V petdesetih letih svojega delovanja je odigral čez 800 vlog in ustvaril galerijo nepozabnih likov. Zlasti je zaslovel kot Luka v Gorkega drami »Na dnu« in kot First v Čehovlji drami »Višnjevi vrtni«. V najširših krogih pa je zaslovel kot filmski igralec. Njegova vloga trgovca Derunova v »Golovljovih«, Dikija v »Nevihli«, Spicina v »Dubrovskem«, boljšeika Peltvanova v »Maksimovi mladosti«, Seremetjeva v »Petru Velikem« in mnoge druge pomenijo velik uspeh v sovjetski filmski umetnosti.

Tarhanov je bil pomemben tudi kot gledališki pedagog, sodelavec v javnih ustanovah, gledaliških organizacijah in pri izgradnji sovjetske umetniške kulture. Sovjetska vlada je visoko ocenila njegove zasluge, ga imenovala za ljudskega igralca Sovjetske zveze, bil je laureat stalinske nagrade ter odlikovan z dvema Leninovima redoma in z redom Rdeče zastave. Ob njegovi smrti je glasilo »Sovjetska umetnost« 21. avgusta objavilo nekrolog, ki ga je podpisala dolga vrsta sovjetskih gledaliških in filmskih igralcev, pisateljev in likovnih umetnikov.

Solarji iz Jalte so sodelovali v filmu »Učenka prvega razreda«

NA TRIGLAVU

Kdaj pa kdaj je treba izpreči, treba se je vzpeti nad vsakdanjost. Tudi v športu. Zlezli smo torej na vrh Triglava. Za tako rešitev sta se odločila tovariša Janez in Viktor iz Zavoda za fizikulturo, pogumni prvošolec Andrej in njegov oče Tomaž — mimo nas pa se je odločilo letos za podoben »beg iz vsakdanjosti« na tisoče planinskih prijateljev, katerih podp se smo zasledili v kočah okrog Triglava. Bili smo kajpada že med zadnjimi, kajti okrog 20. septembra bodo začeli visokogorske postojanke zapirati.

Napovedovali so sončno jesen, toda nam je obrnila hrbet. Tako težki oblaki so ležali nad Mežakljo in Pokljuko, da smo v vlaklu spremenjali načrte za primer, da bi le preveč deževalo. Sleherni, ki smo ga v Mojstrani in pozneje na poti skozi Kot povpraševali, so vendar nam je odsvetoval potovanje. Vendar smo prišli do studenca pod Peklom skoraj suhi v Staničevo kočjo pa, kakor navadno, nekoliko preznojeni. Viktor je pogledal na uro: »Točno 6 ur iz Mojstrane do Staničeve, povsem tako, kakor piše v Badiurovem vodiču!«

Desetletnemu Andreju so žarele oči od radosti. Zdaj je prestano. Z očetom je bil moral najprej na Šmarno goro, na Sv. Katarino in nazadnje na Kravac, kar je pomenilo generalno preizkušnjo, potem še je dozorel za Triglav. Zdaj je prestano, zdaj bo lahko slehernemu povedal: »Jaz pa sem že bil na Triglavu.« Čim je popil čaj, je vzel dolnogled in nepremično zrl proti Aljaževemu stolpu. Kdo ve, kolikokrat ga je že bil narisal, saj je bil siša: že v najnežnejših letih pripovedovanje o zlatorogu, pozneje pa o triglavskem smuku in o srečnem smučarju skakalcu, ki ga je bilo zanesto v prepad, rešila pa ga je mehka snežna odeja.

Deset let je od tega, ko sem bil zadnjič na Triglavu v Staničevi koči je še vedno tako temno kakor nekoč. To je ena naših najstarejših planinskih postojank — 60 let že sprejema strehe in krepčila potrebne planince. Nekje v izbici visi stara fotografija: ženske v dolgih krilih s širokimi klobuki, mošk z dolgimi pačicami. Nekeje je bilo le redkim danu uživati v gorah; dandanes pa, ko imo sleherni delovni človek svoj letni dopust, postaja planinstvo nekaka kulturna potreba prijateljev prirode.

Prebiram vpisno knjigo, ki leži na dolgi mizi poleg štampiljke. Letos je bilo v Staničevi koči 1663 obiskovalcev. Prevladujejo študentje, toda vmes je velik odstotek drugih poklicev. Berem po vrsti: lesni manipulant, čevliar, dijak, kurjač, stroj-

ni ključavničar. Vmes so opazke, povsem stvarne, nekatere pa tudi vzhicene; kar očitno je, da je bil avtor prvič tu gori. Na prvi strani so nanizane misli, podobne nekakemu posvetilu. Med drugim berem:

»Nosimo na svoje domove in na službena mesta ozračje gora: njih kljubovalni ponos in njihovo čisto vedrino!«

V gostinski izbi je hladno in temno, prijetneje je v kuhinji. Sestega septembra smo šele, vendar je zunaj tako mrzlo. Ob toplém ognjišču pripravljajo gospodinja večerjo. Belo kavo in zabeljene žgance. Viktor se je odločil za endivijo solato, Andrej za palačinke. Kdo bi štedil, če si doživel dan, ko si se povzpel od 641 m nadmorske višine v Mojstrani na 2332 m! Zanimajo me nosači. Po 30 kg, včasih celo do 45 kg vam prinesejo na Triglav, računajo pa po 20 din od kilograma.

»Težko je njihovo delo, sama kost in koža jih je,« pripoveduje gospodinja. In drva? Po drva hodijo v Krmo, za nošnjo plačajo po 7 din od kg. Janez piše razglednice; skop je z besedami, kajti vrsto štampiljk bi še rad pritisnil na papir, ki ga bo poslal dragemu človeku v dolini. Andrej občuduje karbidovo svetilko in vprašuje gospodinja, ne bi li mogel dobiti karbida, da bi streljal. Spet listam po spominski knjigi. Koliko zancev in prijateljev! Praček, Korče, Čerňičeva, Lukanc... saj res tiste dni je bil triglavski smuk...

Tako dobro že dolgo nisem spal. V izbi je bilo temno kakor v rogu, vse naokrog tiho.

Pot pod Ržjo je dobro shojena. Kdo ve koliko tisoč planincev jo je brusilo in utiralo! Janez kdaj pa kdaj svari Andrejčka, naj bo previdnejši. Viktor hodí spredaj, kajti fantek mu gre s svojo sproščenostjo na živce. »Nagnil se k steni, pazi na sleherno stopinjo...« ponavlja kdaj pa kdaj otroku, ta pa sprašuje, venomer sprašuje: »Kako daleč bi letel model, če bi ga zdajle spustil? — Kdaj bomo videli divje koze? — Kdo je bil prvi na Triglavu? — Kam je priletel Tone Pogačnik, ko ga je na smučeh odneslo v prepad?«

Andrej je navdušen nad Slovenskim planinskim društvom: »Ampak čast planincem, ki so sekali stopinje, zabijali klinel«

Razpoloženje je nenavadno: o soncu ni duha ne sluha, Aljažev stolp, vrh Triglava se prikazuje in spet skriva v oblakih, nad prepadi letajo skupine črnih kavk, z ledenika sem piha mrzla burja. Ko sem se veselil letošnje ture, sem imel v mislih sončne septembrske dneve, tople, s prostranimi razgledi na morje brokatnih gora. Hodimo proti

Kredarici. Pozorno gledaš v tla na stezo, zvesto slediš rdečim znamenjem z belo točko. Markacije označujejo najboljšo smer; to je smer izkušenih planincev, ki so desetletja izboljševali neštete rešitve glede prehodov čez težja mesta; glede ključev, vzponov in varnosti. Poněkod je skala obrušena kakor kamniti prag stoletja stare hiše. Povsem razumljivo: že desetletja ima Triglav množico svojih rednih in izrednih obiskovalcev. Po tehle stopinjah so hodili nekoč tudi Aljaž, Tuma, Jesenko, Abram, Kugy, Jug, da omenim samo nekaj tistih, katerih imena so združena z zgodovino Triglava.

Srečujemo turiste: najprej štiri mlade fante, ki se jim po opremi pozna, da so še začetniki; potem dva alpinista z vrvo in plezalkno; potem moža in ženo v zrelih letih, ter končno dva, ki sta očitno šele načela življenjsko pot v dvoje. Njih obrazi so rdeči; dobro jim de osvežujoči veter. Pogled se ustavlja zdaj na nežnih cvetkah, ki čakajo kanca, zdaj na zobčastih vrhovih, ki se videti tako težko pristopni.

Toda že je pred nami Kredarica. Andrej je navdušen nad brnečim propelerjem, ki se vrti z blazno naglico. Domača elektrarna na veter! Seveda moramo v toplo izbo na čaj, ki je v planinah nekaka standardna pijača. Naš najmlajši spet pritiska štampiljko »Kredarica — Triglavski dom — 2515 m«. Turisti prihajajo, se krepčajo in odhajajo. Prav za prav nas v burji in megli ne mika na vrh, toda otroka, ki tako navdušeno hodi za nami, ne smemo razočarati.

S primerno zbranostjo se vzpenjamo s klina na klin. Pritrdili smo si pokrivala in se zapeli do zadnjega gumba, kajti od zelenega snega sem vleče prava zimska burja. »Ampak čast planincem!« ponavlja Andrej, ko se ozira po strmi, dobro zavarovani plezalni smeri. Tomaž je tešno ob sinu, venomer ga gleda, fantek pa spet načena poglavje o letalskih modelih, o oceni globine prepada in podobnem. Zdaj ga mika, da bi metal kamenje v globino, zdaj spet sprašuje, če bi protitankovska puška nesla doli v Krmo.

Otrok v navdušenju svojega podviga ne misli na nevarnosti, odrasli pa smo obremenjeni s preveliko skrbjo, prav za prav z nezaupanjem do malih.

V lastno pomiritev je Tomaž navezal svojega mladega sopotnika na vrvi; povezal ga je čez prsi in čez rame. Potem je bil spet zgovornejši.

Na vrhu žal ni bilo razgleda. Severna stran je bila za spoznanje pobeljena z novim snegom, lesenega droga nad Aljaževim stolpom se je držalo ivje. Kdaj pa kdaj so se prikazovali skozi podečo še meglo bližnji in daljni vrhovi, globoki prepadi, doline. Človeka je prevzel občutek neke

Biatca zelenka

Danski pisatelj Gustav Wied praznuje letos devetdesetletnico. Po svojih satiričnih dramah, v katerih biča malovredne »vrline« malih in velikih meščanov, je znan tudi daleč za mejami svoje domovine. Objavljamo živalsko zgodbo, ki nam kaže pisatelja kot ljubeznivega karikaturista. Snov se v precejšnji meri nanaša na razmere pod nemško zasedbo.

Živela sta nekoč dva žabca. Bila sta dvojčka in veseljaka in sta se imenovala Kvak in Krak.

Prav na dnu globokega tolmunčka v veliki ilovnati jami tam za strniščnim poljem sta imela svoj dom. Tu sta posedevala vse ljube dni, ždela vsak v svojem koticu in nista dala glasu od sebe. Ko pa se je zvečerilo in je sonce zašlo, sta prikobacala vsak iz svoje luknje in se skrila pod zelenim listjem. In sta tu ležala vsak na svojem debelem trebuščku in prežala, mar se ne bo kje prikazal kak okusen prigrizek. Kajti jedočca jima je bila na tem božjem svetu najdražja reč.

Ampak žabca sta si že toliko let basala želodčka, da sta jima trebuščka visela do kolen in so jima oči za cel palec izstopile iz glave. Da, bila sta resnično zanimiv kavalirski par.

Vrhu tega sta bila sila domišljjava, da sta se domala že večkrat razpočila od jeze, zlasti, če jima je kdo kaj ugovarjal. Eno pa jima moramo priznati: držala sta vkup, in če je bil eden užaljen, je bil užaljen tudi drugi.

»Gospoda moja, vidva bi si morala poiskati vsak svojo ženico.« jima je nekega večera rekel jež, ko je prišel k tolmunčku, da bi se pošteno odžejal. »Ženičica razveseljuje srce in nam sladki življenje! Potem pa otročički!« je rekel in od veselja so se mu nasršile bodice na hrbtu. »Ih, otročički!«

»Le zase se brigajte,« je rekel Kvak, ki mu je iz koticu usten visel deževnik. »Nihče vas ni vprašal po vaši sodbi!«

Krak pa je še bolj porinil oči iz glave, poškilil proti ježu in rekel:

»Sicer pa je to najina lužal«

»I, bog prizanesi, pa nič ne zamerite!« je rekel jež, ki je bil kakor pač vsi ježki ljubezniv in dobrodušen možak. »Saj tega še vedel nisem! Smem še srkniti požirek? Vesta, grozansko sem žejen!«

Dvojčka mu nista odgovorila; kar strpela ga nista; obrnila sta mu vsak svoj hrbet in ždela dalje in poželjivo strmela v prelepo veliko muho, ki se je sprehajala na zelenem listu nad njima; prvi se je bal, da mu jo utegne drugi odžreti. A prav tisti mah, ko jo je Krak hotel ugrabiti Kvak, je muha odletela.

»Ali me imata?« je vprašala muha in že je ni bilo več.

»Pač nimamo vselej sreče,« je pripomnil jež, utolažil si je žejo in sodil, da pač še mora kakšno reči, ker se je smel napiti.

»Ko bi se le že hoteli odpraviti,« je rekel Kvak.

»Saj ni nihče poslal po vas,« je rekel Krak.

»Nu, tedaj pa lahko noč in dober lov,« je vljudno rekel jež, potem pa odrinil.

»Ta iglasti povštrček!« je mrmral Kvak in grdo škilil za njim.

»Ta rilčar!« je rekel Krak.

Kljub temu jima nikakor ni bilo všeč, da je ježek že odrinil, kajti po pravici povedano, vselej sta imela rada koga v bližini, da sta nad njim stresala svoj žolč.

Tako sta nekaj časa ždela molče in nobenega slastnega prigrizka ni bilo blizu, zato sta bila bolj in bolj nasajena. Spodnja čeljust jima je visela doli do trebuha in od jeze sta se kar zeleno potila.

»Če sem prav slišal, je tale iglasti prašiček govoril o tem, da bi se midva oženila,« je nato zamrmral Kvak.

»Da, da,« se je bridko nasmehnil Krak. »Kadar zabredejo ljudje v nesrečo, bi radi še druge po-tegnili za seboj! Sam ima polno gnezdo otročadi!«

»Pa je ta otročad užitna?«

»Da, kavke jo imajo prav rade.«

nesigurnosti, kakor v davnih otroških letih, ko si gledal besnečo poplavo ali ko te je zalotila noč v gozdu. Odkrito povedano: doživetje nekakega strahu, doživetje spoštovanja pred silami, ki so tako močne: mraz, višina, globina, razdalje.

Stojiš na znamenitem koščku domovine. Stoletje in pol že hodijo ljudje na Triglav. Desettisočerim je poplačal trud z nepozabnimi spomini, kdaj pa kdaj je zahteval tudi žrtve. Koliko zborov je tu zgoraj prepevalo domoljubne pesmi, koliko grl vriskalo, koliko oči se oziralo po mogočnem svetu! Koliko mater je trepetalo nekje daleč odtod v strahu, ko so svoji uživali na vrhu, v stenah, v kočah! Koliko domoljubov je v živo skelela balet, ko so še pred leti gledali na tem mestu mejni kamen, ki ga je krivična mirovna pogodba postavila na simbol slovenstva!

• • •

Očka Tomaž razlaga sinu strani neba, toda mali že vprašuje po štampiljki. Zanimajo ga tudi podrobnosti o Aljaževem stolpu. Seveda je stolp zunaj in znotraj ves popisan, tako da komaj bereš svarilo: »Ob nevihti je nevarno tukaj bivati«.

Nazaj grede smo se spuščali na južno stran proti Planiki. V zavetju je bilo dovolj priložnosti, da smo se nagledali čudovitih triglavskih gredic, nekakega mahovja, s prekrasnimi drobnimi cvetkami. To so krasote, ki jih ne moreš prinesiti v dolino, kakor ne moreš zajeti mavrice in jo kazati v izbi. En sam cvet ti zamre na dlani, celotne gredice ne moreš izrgati (in ne smeš!), korenine ima prav v skalovju.

Tod še žive pisani ostanki poznega poletja: svišč, beli mak, nežne zvončnice, jeglič, klinčki.

Opoldne smo bili spet v koči, v Planiki, ki jo oskrbuje troje prijaznih deklet. Božena je prinesla juho z rezanci, Anica je kurila, Pavla računala. Popoldne smo počivali, igrali »volka in ovce«, proti večeru pa kuhali obarvo in uživali v razgledih; nad blejsko stranjo se je namreč začelo jasnit. Zvečer je Janez pripovedoval svoje afriške zgodbe. Nasmejali smo se do solz, dekleta pa so negibno poslušale; upam, da vsega vendarle niso verjele.

Tretji dan našega planinskega potovanja smo krenili proti sedlu Dolič. Tu je znana tržaška kočica (2120 m) z razgledom proti Trenti. Na lepo grajeni cesti, ki se vzpenja v dolgih ključih v višino, smo zagledali vrsto nosačev. Nosili so deske za observatorij, ki ga bodo gradili nekje na pobočju Triglava, kakor so pripovedovali.

Po kratkem oddihu smo se vzpeli čez Hribarico in nadaljevali pot v dolino Triglavskih jezer. Spet smo bili v svetu borovcev in macesnov. Tudi prav, saj so bile oči že lačne česa zelenega. Živine ni bilo več, odgnali so jo v dolino. Jezerce nad planinskim domom so zajezili — tudi tu si bodo omislili električno razsvetlavo. Povprašali

smo po kosilu in čez nekaj minut smo že dobili juho, pečenko, pečen krompir in zeleno solato. Kozja pečenka, toda bila je kar okusna. Letošnji obisk v tej koči je znašal 3552 oseb. Ta mesec jo bodo zaprli, vrnili pa se bodo spet, ko se bo začela pomladna smučarska sezona.

Ko smo krenili naprej od doma pri Triglavskih jezerih, je prišlo do malega spora, edinega na našem potovanju. Naš najmlajši je stal na splavu, se vozil po jezeru in bil prepričan, da se bomo šli pomorščake, večina pa je bila za to, da zaključimo dan na Planini na Kraju, oziroma na Komni. Mali se je podredil, vendar je užaljeno in v primerni razdalji stopal za nami. V znak protesta je zdržal celo uro brez povpraševanja, ob malici pa se je spet približal in kaj kmalu nadoknadil, kar je bil zamudil.

• • •

Poldan ob Bohinjskem jezeru. Sedimo v čolnu in veslamo po mirni, temni gladini. »Kaj misliš, kako globoko je jezero?«, vprašuje Andrej, Tomaž razlaga, da je vsekakor veliko globlje od zvonika Sv. Janeza, ki se beli na nasprotni strani. Redki kopalci leže na produ in se sončijo, nekateri se igrajo po mehkih tratah. Sindikalisti so, ki so prišli uživati svoj letni dopust. Prileže se sedeti v čolnu. Noge so od dvodnevnega spuščanja v dolino nekoliko težke, prsni koš od izdatnega dihanja kakor razširjen, roke pa spočite. Veslamo na severno stran jezera; tam ni alg, tam bo kopanje prijetnejše.

Kako mikavna je voda, kao prijetno pripeka soncel. Že mečemo obleko s sebe, greh bi bil,

če se ne bi osvežili v hladni vodi. Andrej že plava, drugi mu sledimo. Kako dobro de kopel prepoteni koži in sa spoznanje utrujenim mišicam!

Z obale sem diši po ciklamah in posekanem smrečju. Visoko nad obzorjem vidimo štirioglasto silhueto doma na Komni. Sinoči je bilo narobe: sedeli smo tam gori pri oknu velike obednice v družbi z dragimi Slovenci iz Trsta, se pogovarjali o tamkajšnji šoli in teatru in se ozirali globoko doli na jezero. Za planinskim domom je Bogatin, kjer je Janez našel tri izredno velike oči. Zdaj nosi najlepšo za svojim klobukom z deseterimi znaki. Da, Janez je že 17 let član SPD!

»Pa povej, Andrej, kje je lepše: na jezeru ali vrh Triglava?«

Dečko se v odgovor smeje in vesla na vso moč. Kdo bi meril lepoto, ki ti jo nudi Gorenjska!

• • •

Na tisoče jih je bilo letos v gorah, na tisoče na deželi, na morju. Nekateri so preživeli svoj letni dopust v brezdelju, v dobesednem počitku, drugi v udejstvovanju, v fizikulturi, planinstvu. Slednji so bili nagrajeni s polnejšimi doživetji, z novimi močmi, z novim veseljem do dela in življenja.

D. U.

»Ko bi jo le hotele pobrati!« je vzkliknil Kvak. »Saj je grozno, koliko otročadi prihaja na svet! In jesti morajo vsi, prav vsi. Za nas že kmalu ne bo ostalo niti pičlega prignizka!«

»Zelo res, prav zelo res, bratec!« je rekel Kvak.

»In vsega tega je kriva preobilna ljubezen!«

»In ta divji nagon po svatovanju!«

»Malo je tako bistrih kakor sva midva.«

»Zares, to je prava beseda.«

»Midva pač ostaneva kakor sva bila.«

»Tako je.«

»In se ne bova nikomur približala!«

»Ne, če naju bodo le drugi pustili v miru!«

»Da... Ali vidiš kakšno muho?«

»Ne, že vso uro nisem nobene videl.«

»Jaz tudi ne. Le kod se potikajo?«

»Drugi nama jih odžirajo.«

»In tako nama nič ne preostane.«

»Lačna bova morala k počitku.«

»Saj tako je vedno.«

»Ko bi le bil tako velik, da bi lahko vse požrl, kar je dobrega na svetu!« je rekel Kvak.

»Da, kako rad bi ti pomagal,« je rekel Krak.

In sta takole sedela in čebljala in mrmrala obadva ljuba dvojčka pozno v noč. In sta zdaj ulovila muho, potem nočno veščo, potem malega komarja in sta vsak svojo jedračo pospravila s svojima velikima gobcema. Tako sta sklapala vsak svoj gobec, da je bil čuti kakor ki kdo udar-

jal z mokrimi rokavicami. Toda nasitila se nista — tako sta si vsaj zatrjevala. Šele proti jutru, ko se je daniło, sta se splazila vsak v svojo luknjo in se zleknila po tleh. In sta tako obležala od razsvita do zatona in sta spala in prebavljala in ždela in si trebilo zobovje. Tam spodaj je bilo temno in vlažno in turobno; ampak prav to jima je najbolj gódílo.

Nad njima zgoraj, v jasnem sončnem svitu, je bilo življenje in slast in veselje. Tam zgoraj po polju je poskakoval zajček v sveži detelji in si utrgal šopek tu in šopek tam. In visoko v zraku so krožile lastovke in škorci in uživali razgled in so gledali na vse pod seboj pa tudi na štokljajača, ki ji čofotal v kotičku ilovnate jame v svojimi dolgimi rdečimi škornji. Dvigal je noge tako visoko in tako previdno in jih postavljaval spet tiho na tla, da ni vzbujal nikakršnega šuma.

Iznenada je štokljajač zagledal okroglo luknjo v blatu, prav pod vodno gladino.

»Bog vedi, kdo neki tu prebiva,« je rekel štokljajač in pristopil k luknji. In ko je tako stal poleg luknje, je nagnil glavo postrani in pogleda notri.

»Pazite se,« je tisti mah vzkliknil neki metuljček, ki je prifrftal mimo. Še preden je štokljajač utegnil vprašati zakaj, je metuljček že odfrftal.

»Ali ste nori? Ali ste nori?« je vzkliknil neki kačji pastir, ki se je sončil na koncu neke trstike.

»Ih, bog varuj!« je rekel štokljajač in mu je bilo kar nekam tesno. »Kdo neki prebiva v tej luknji?«

»Bratca zelenka!« je rekel kačji pastir in se prekrizal s perutničicami, ko je izgovoril to ime.

»Brato zelenka!« so vzklikale muhe pod zelenim listjem. »To sta vam najhujši pošasti na vsem svetu!«

»Brata zelenka!« je vzkliknil deževnik. »Sinoči sta pogoltnila mojo ženico!«

»Ali smem vprašati, v katero vrsto živali sodita ta dva?« je vprašal štokljajač.

»Med žabe, žabe, žabel!« je zadonela naokoli.

»A takoo!« je rekel štokljajač. »Dovolj tega. Tedaj pa lahko napilem z njima!«

In je štokljajač povsem nemoteno zarinil svoj kljun v luknjo vse do lastnih oči.

Globoko, globoko spodaj sta ždela dvojčka in spala vsak v svojem kotu. Krak na levi in Kvak na desni, kajti le-ta je bil starejši. In je takole ždel in sanjal, kako da pravkar želi pogoltniti čudno lepo, debelo, svetlo pijavko.

»Pusti to reč, Kvak,« je jezno rekel, ko se ga je tisti trenutek nekaj dotaknilo. »Pijavka je moja, jaz sem jo prvi zagledal. Ti si privoščiš naslednjole!«

»Hojla,« si je mislil štokljajač, »tu imamo zdaj tisto pošast.« In je zagrabil Kvaka za zadnji krak in ga potegnil iz luknje.

»Kolikšen pa si?« je nato vprašal štokljajač in posadil Kvaka pred seboj na tla.

LETALA IN MOTORJI NOVIH DNI

Doba, v kateri živimo, je značilna po številnih tehničnih preobrazbah.

Nova znanstvena odkritja v območju fizike in mehanike globoko prodirajo v tehniko in jo neoprestano izpopolnjujejo. Tehnika dosega ogromne uspehe in v naših očeh menja nenavadno hitro svoje obličje. Močni razvoj fizike in mehanike je istočasno zvezan s skrajšanjem časa med znanstvenim odkritjem in njegovo tehnično uporabo. Zato so danes znanstvena raziskovanja tako povezana s sodobno tehniko, da so večinoma z njo združena v celoto.

Najbolj pomemben uspeh znanosti in tehnike v zadnjih letih je osvojitve nove raketne tehnike.

Raketno gibanje je bilo predvsem uvedeno v topništvo. Reaktivne bombe so pričeli uporabljati kmalu po iznajdbi smodnika, šele nato so se pojavili topovi.

Topovska krogla dobiva svojo hitrost od pritiska smodnikovih plinov v topovi cevi. Nasprotno pa reaktivna bomba nosi naboj smodnika s seboj, nameščenega v posebnem rezervoarju. Bomba razvija hitrost reakcijske struje vročih smodnikovih plinov, ki izstopajo iz raketnega rezervoarja med letenjem.

Plini smodnika imajo temperaturo približno 2000°C in pritisk nekoliko stotin atmosfer; hitrost iztoka dosega nekoliko tisoč metrov v sekundi; reakcijska sila znaša stotine in tisoče kilogramov.

Zgorevanje smodnika se vrši samo na začetnih 50-100 metrih polti raketne bombe. Nadaljnje gibanje pa se vrši na račun začetne hitrosti, kakor pri navadnih topovskih kroglah in minah.

Znajdbe novih vrst smodnika, temeljita raziskovanja njihovega zgorevanja v raketnih rezervoarjih in proučevanje tehnike poleta reaktivnih bomb so privedle do novih zakonov pri njihovi izvedbi in uporabi. Vsem je znano, kakšno vlogo so odigrali v domovinski vojni metalci min »Katjuše«, ki so si osvojile ljubezen Rdeče armade in ustvarile ogromen preplah pri sovražnikih. Glavna prednost reaktivnih bomb je ta, da ne potrebujejo topa. Njihove pogonske naprave so zelo lahke in preproste. Salva reaktivnih bomb z enega avtomobila bi odgovarjala salvi večjega števila težkih topniških baterij. Letala in bojne ladje se lahko poslužujejo težkih reaktivnih bomb. Velikost bomb in teža eksploziva je zelo velika.

Topovska krogla ne more doseči take daljave poleta kakor jo ima lahko reaktivna bomba. Za pogon zračnih torpedov uporabljajo namesto smodnika posebno eksplozivno snov. Motor dviga bombu skoraj navpično na višino nekaj

desetin kilometrov. Motor se nato ustavi, raketna bomba se avtomatično »uleže« v določeno smer in nadaljuje svoj polet na račun hitrosti, ki jo je dobila pri navpičnem gibanju.

V pretekli vojni so prišli do praktične uporabe teh vrst bomb; daljava njihovega poleta je znašala 400 km pri dolžini bombe 14 m in teži 12 ton; eksploziv je tehtal 1 tona.

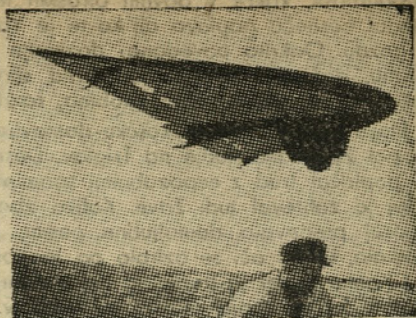
Splošen nedostatek reaktivnih bomb je v majhni verjetnosti zadelka. To se dogaja zaradi tega, ker slučajni in celo mali odklon reakcijske struje povzroča spremembo v smeri poleta. Zato so »raketke« za dolge proge opremljene s posebno napravo, ki avtomatično drži raketo v določeni smeri.

Proučevanje letenja reaktivne bombe je zelo zamolana naloga teoretične me-

hanike. Teoretične temelje letenju raket je ustvaril sovjetski znanstvenik K. E. Ciolkovskij.

Zakoni reaktivnega gibanja se lahko izkoristijo tudi drugje, na primer na letalih v obliki raketnih motorjev. Med vojno so se pojavila letala (lovi), ki so bila opremljena z reaktivnimi motorji. Tako letalo je lahko razvilo v času 3 do 5 minut hitrost do 900 km na uro v višini 6000 metrov. Letala z raketnimi motorji lahko dosežejo zelo veliko hitrost in na zelo velikih višinah ker ne potrebujejo kisika iz zraka (za zgorevanje goriva).

Razlika med raketno bombu in motorjem na letalu je ta, da mora motor delati neprekinjeno ves čas letenja. Le spuščanje in pristanek letala se lahko izuršila z ustavljenim motorjem. Velika

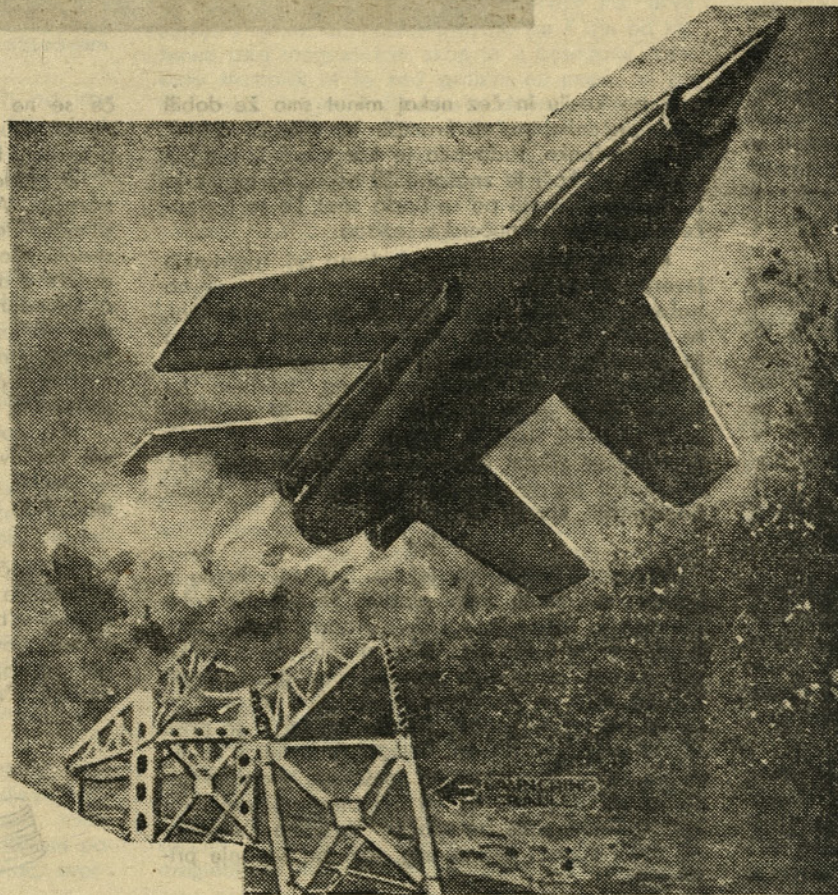
poraba goriva in omejena nosilnost dovoljujejo raketnim letalom le nekaj minut poleta. To je njihova glavna pomanjkljivost.

Sedaj letalstvo v širokem obsegu osvaja reaktivne motorje, ki temeljijo na povsem novi podlagi. To so tako imenovani zračno-reaktivni ali turbo-reaktivni motorji. Uvedba teh motorjev omogoča letalstvu hitrost, ki je skoraj enaka hitrosti zvoka in bo v nadaljnjem razvoju presejala hitrost zvoka; hitrost zvoka v atmosferi na različnih višinah se menja v mejah 1200 do 1000 kilometrov na uro.

Vlečna sila zračnega reaktivnega motorja se ustvarja s pomočjo odbijanja — in to z veliko hitrostjo — zračnih mas, katere zajema motor iz atmosfere, ne pa z reakcijo struje plinov. Zaradi tega je zračno-reaktivni motor zelo podoben vijaku letala.

V navadnem letalu nastaja vlečna sila na račun reakcije zračne struje, katero odbija vijak; vijak pa poganja batni motor z notranjim zgorevanjem. Prvo motorno letalo je bilo izdelano v ZDA leta 1903. Bilo je opremljeno z motorjem na notranje zgorevanje 16 KS. Ker je bil motor zelo lahek, se je letalo dvignilo v zrak. Od tega časa so se letalski motorji z notranjim zgorevanjem nenehno razvijali in večali svojo moč; zdaj že gradijo letalske motorje z 2000 KS in več. Vendar pa je dviganje moči v teku zadnjih let sledilo skoraj sorazmerno povečanje motorja. Istočasno nastaja konstruktivna izvedba motorja zelo zamolana. Letalski motor je obdan s številnimi pomožnimi napravami in predstavlja danes enega najbolj zamolanih strojev.

Zaradi znatnega povečanja hitrosti letala je potrebno zvišati vlečno silo motorja, istočasno pa ni dopusten prirastek obsega in teže. Zvišanje teže letala bi spravilo na najnižjo mero učinek povečane moči glede na hitrost, ki se bi sivo ne bo spremenila. Na poti zviševanja hitrosti so prišli še do ene zapreke. Pri malih hitrostih letal je vijak zelo visoko izkoriščen, toda pri hitrosti poleta 800 km na uro in več učinkovitost vijaka zelo pada. Lopatice vijaka

Za vzlet raketnega letala je potreben pogon po tračnicah

»Jaz sem Kvak,« je rekel dvojček, pusti me vendar v miru. »Nimam rad, da bi me kdo spravljaj na sveto!« in že je obrnil štokljaču hrbet in hotel oaskakljati nazaj v svojo luknjo.

»Ne, stoj!« je rekel štokljač. »Naglica ni nikoli prida, dragec!« in zgrabil žabca na hrbtu in ga zadržal.

»Nesramno bitje,« je siknil Kvak in mu je mast kar zatekla. »Mar ne veš, da hočem tja doli k svojemu bratu!«

»I, saj res, bratca imaš,« je rekel štokljač.

»Brž sežem ponj!«

»Izpusti me!« je capljajl Kvak in preklinjal.

»Tja doli hočem. Sonce me preveč bode v oči!«

»Da, kmalu boš tam doli,« je rekel štokljač.

»Ile trenutek potrpljenja!« In ie odprl kljun, kolikor je mogel široko, in je pogoltnil Kvaka.

»Ne, česa takega pa še nisem vide,« je rekel kačji pastir, ki je še vedno sedel na trstiki. »Tak prigrizek!«

Ampak štokljač ni odgovoril. Zarinil je spet svoj kljun do oči v luknjo in pobrskal naokoli.

»Kaj pa je?« je vprašal Krak, ki ga je zbudil nemir. »Ali je treba vstati?«

»Da,« je rekel štokljač in ga potegnul za zadnji krak na sveto, kakor že prej njegovega bratca. »Dobro jutro, blagorodje!«

»Kakšna riba si pa ti?« je jezljivo vprašal Krak in še bolj izbuljil oči, da je bil videti na moč dostojanstven.

»Ni sem riba, marveč ptič,« je rekel štokljač.

»Ti me dolgočasiš,« je siknil Krak in se zeleno oznojil.

»Hvala, Ti prav tako,« je rekel štokljač. »Toda poklone ob stran, bodiva stvarna!«

»S teboj nimam opraviti!«

»Nu, morebiti pa vendarle...«

»Jaz hočem k svojemu bratcu tja doli in sicer takoj!«

»Še pravi čas prideš k njemu!«

»Kje pa tiči?«

»Nič kaj daleč, ali bi ga res rad videl?«

»Da, ampak ti se rajši seznanj z ježi, ne pa z nami žabci!«

»Kje pa so?«

»Stara dva sta zdaj izven doma, mladiči pa so doma.«

»Kako pa to veš?«

»I, to so vendar naši najboljši prijatelji.«

»Prav!« je odločno rekel štokljač. »Pokaži mi gnezdo. In če mi bo jedača teknila, vaju oba izpustim! Le brž, brži! Mladi ježi so moja poslastica!«

»Najprej pogodbico!« se je prilizoval Krak, ki je bil spet priseben. »Najprej pogodbico, vaše visokonožje!«

»To pa med nami ni potrebna!« je rekel štokljač. »Saj vama dam besedo!«

»I kajpada, kajpada,« je vljudno rekel Krak. »To seveda velja. Toda košček papirja na življenje in smrt kakor pravimo...«

In je moral štokljač izruvatv pero iz lastnega repa in zapisati na zelen list, da se obvezuje, da bratcev Kvaka in Kraka Zelenka ne bo pojedel, ako mu pokažejo ježevo gnezdo in če mladiči ne bodo presuhi. Nato je vrnil Kvaka po goltu nazaj na ta svet.

»Ne, to vam pa rečem, presuhi pa niso!« je vneto rekel Krak. »Saj tu naokoli ne dabiš mrvice več, tako sta stara dva že vse obrala za svoje mladiče. Groza, da morajo nekateri ljudje zbasati vase, kar le vidijo!«

»Ali to meri name?« je vprašal štokljač.

»Nikakor ne!« je rekel Krak in se priklonil do tal. »Nikakor ne! Zares ne. Tega ne bi nikoli mogel reči!«

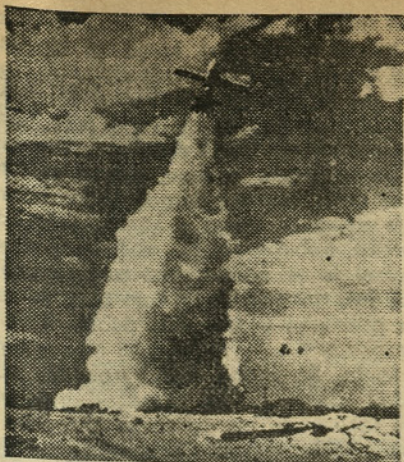
In potem je Krak vzel Kvaka pod roko in so se odpravili vsi trije na pot proti ježevemu gnezdu.

»Tu smo!« je rekel Krak in razgrnil travo.

In tu je resnično ležala šestero jako akusnih ježkov in so spali in drug v drugega tiščali gobčke.

Štokljaču so stopile solze v oči, ko jih je zagledal.

»Saj to je prav za prav greh, že zavoljo staršev!«

Raketno letalo je poletelo v višave

gane zmesi. Segreti zrak poveča večkrat svojo prostornino in izteka skozi izpušno šobo, nameščeno na koncu motorja, z znatno večjo hitrostjo kakor znaša hitrost poleta.

Vroči zrak, ki izteka iz motorja, se v šobi ponovno razširi do pritiska ozračja. Razredčeni zrak se ohladi. Čim bolj se razširja zrak, tem močnejše pada njegova temperatura.

Pri sodobnih hitrostih letenja prirastek pritiska v motorju ni posebno velik in zato se zrak pri iztoku skozi šobo tudi zelo malo razširi. Temperatura vročega zraka se malo znižuje in ogromna količina toplotne energije uhaja neizkoriščena s strujo plinov. Zato je učinkovitost takega motorja zelo nizka. Motor postane koristen le pri prekozočni hitrosti, ako bo prirastek pritiska v njegovi notranjosti zadostno velik.

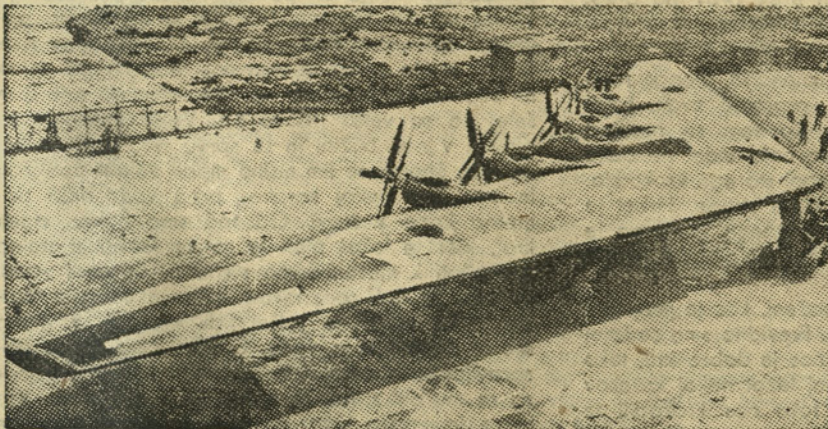
Navadni zračno-reaktivni motor deluje le med letenjem in zato ni sposoben samostojno dvigniti letalo v zrak. V sedanjem času uporabljajo bolj popolne motorje: turbo-reaktivne.

Zaradi zmanjšanja izgub toplotne energije, katero odnaša zračni tok, je v notranjem prehodu pred zgorevalno celico nameščen kompresor, ki dviga pritisk zraka do nekaj atmosfer. Kompresor je neposredno zvezan s turbino, katero žene vroči zrak, ki izhaja iz celice zgorevanja. Turbina ima izmed do sedaj znanih motorjev najbolj stisnjeno obliko.

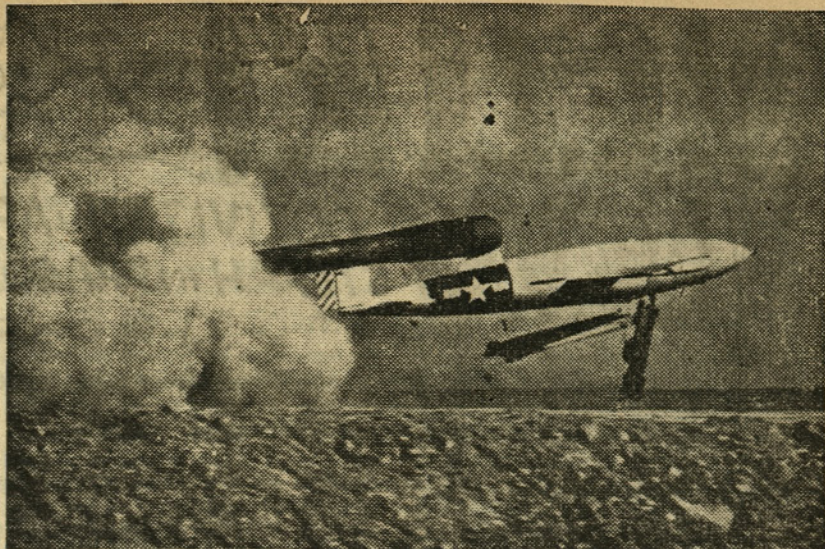
Moč nekoliko tisoč konjskih sil lahko proizvede že en sam gonilni venec turbine, ki ima premer manjši od enega metra. Praktična izvedba turbine pa je zvezana z velikimi težavami. Treba si je zamisliti turbino, ki bi kljubovala velikim obodnim hitrostim in visokim temperaturam zraka. Turbina v obratu se segreje do rdeče barve.

pričenjajo sekati zrak s hitrostjo, ki presega hitrost zvoka; pri tem nastaja nov valovni upor, ki je velikokrat večji od običajnega upora pri trenju lopatic in zraka. Za kritje izgub tega upora troši motor znaten del svoje moči. Iz tega sledi, da za nadaljnje povečanje hitrosti poleta batni motor in vijak postajata manj uporabna. Nasprotno pa so novi zračno-reaktivni motorji manj uporabljivi za letenje z majhno hitrostjo, ker s povečanjem hitrosti njihova učinkovitost neprestano raste.

Najbolj preprosti zračno-reaktivni motor ima trup v obliki cigare s prehodom po dolžini. V tem prehodu je nameščena kurilna naprava za sežiganje goriva. Motor deluje takole: med letenjem vstopa zrak spredaj skozi odprtino v notranjost motorja in se zaradi hitrosti poleta stiska. Stisnjeni zrak se segreva od 1000 do 1500° C zaradi zgorevanja vanj ubr-

Nov tip letala, ki dosega brzino zvoka

Raketno letalo na poletu

Osnovna prednost turbo-reaktivnega stroja v primeri z batnim je mala teža in velikost. Teža motorja na en kilogram vlečne sile je dva ali trikrat manjša ko pri batnem motorju.

Turbo-reaktivni motor pri hitrosti letenja 800 do 900 kilometrov na uro po ekonomičnost ustreza batnemu motorju, toda pri nadaljnjem dviganju hitrosti postaja bolj ekonomičen in presega v tem pogledu motorje letal z vijakom. Batni motor potrebuje za pogon visoko kvalitetni bencin, nasprotno pa turbo-reaktivni obratuje tudi s petrolejem.

Posluževanje turbo-reaktivnega motorja je preprosto z osiguranim samostojnim startom letala. Značilnost tega motorja je ta, da so se z njim praktično uveljavile davne sanje strokovnjakov, to je: ustvariti motor notranjega zgorevanja s krožnim gibanjem. Uvedba turbo-reaktivnih motorjev je takoj dvignila letalstvo na novo stopnjo. Letala s takimi motorji že letajo s hitrostmi do 1000 km na uro pri trajanju poleta, ki se ne šteje več na minute, ampak na ure.

Letalo, ki se je pojavilo ob koncu vojne z dvema turbo-reaktivnima motorjema, je imelo največjo hitrost 880 km na uro pri številnih nedostatih izkoriščanja. Novejša reaktivna letala so znatno boljša.

Na angleškem letalu »Meteor« z dvema turbo-reaktivnima motorjema je bila dosežena hitrost 970 km. Na ameriškem letalu z enim turbo-reaktivnim motorjem so dosegli daljavo poleta čez 3000 kilometrov brez ponikov.

Te številke dokazujejo, da je reaktivno letalstvo že prekoračilo preizkuševalno dobo.

Turbo-reaktivni motor predstavlja danes zelo popolni stroj in je zgrajen na podlagi zadnjih znanstvenih pridobitev plinske dinamike v aerodinamiki in na drugih področjih mehanike. To je visoka stopnja sodobne tehnike pri gradnji strojev in velik zalet pri raziskovalnem delu.

Na poti osvajanja tehnike reaktivnih motorjev in reaktivnega letalstva so izvršeni šele prvi koraki, v nadaljnjem jih čaka močan razvoj. Sovjetski in drugi znanstveniki in graditelji motorjev neutrudno delajo na tem področju.

Tudi modelarji imajo nove naloge

Ampak tisti mah mu je tičal mlad ježek že globoko v goštu.

»Izvrstno, izvrstno!« je rekel štokljač. »Sem že marsikaj slabšega pogoltnil!«

In si je potem privoščil nov zalogaj in pustil, da mu je prav počasi polzel po goštu.

»Ti ljubi bog, to pač uživate ob takšni jedači!« je nevoščljivo rekel Krak. »Pa s tolikšnim vrtom, kakršnega imate vi!«

»Ne morem se pritožiti,« je rekel štokljač. Pravkar si je dal opravka z ježkom številka tri.

»Torej je jedača po vašem okusu?«

»Imenitno.«

»Ježice vas ne bodejo?«

»Jih sploh ne čutim!«

»Nu, tedaj vama pa želiva, da bi vama ostane še bolj tehnil!« je rekel Krak in vzel bratca spet pod roko.

»Ne, potrpite trenutek,« je rekel štokljač in črna stopil na pot. »Vidva morata prej še mojo gospo pozdraviti!«

»Vašo gospo?«

»Da, ta bo vesela!«

»Pomislite na pogodnico,« je rekel Krak in se spet zeleno potil.

»V nobenem primeru je ne bom kršil!« je podaril štokljač in položil svoj dolgi in gibki vrat na svoj hrbet ter klepetaje premikal svoj kljun.

»Pregrozen glas,« je mrmral Kvak, ki že več kakor pol ure ni odprl gobca.

»Da,« je rekel štokljač, »toda tak glas je koristen. Nu, poglejta, moja gospa je že tu!«

Tisti mah je nekaj pribrel po zraku. Prifrčala je gospa štoklja. Nekajkrat je zakročila nad krajem in stegnila krake, bingljala z njimi sem in tja

in nato pristala. Preden se je znašla na tleh, je gospod štokljač že pogoltnil mlade ježke. Tako se je bil prizadeval, da mu je poslednji skoraj občinal v goštu.

»Ali obeduješ?« je rekla gospa štoklja in ostro pogledala štokljača.

»Eh, malenkost,« je rekel štokljač. »Dovolite, da vas seznanim: moja gospa soproga, ta dva sta pa brata Zelenka.«

»Ej, ej, kako ljubka gospodka,« se je nasmehnila gospa štoklja.

»Da, saj sem si mislil, ljuba, da boš vesela, ko ju spoznaš,« je prikimal štokljač.

Dvojčka pa nista rekla ne črne ne bele.

Kvak je še vedno sedel ves top in brezčuten. In je z boljšečimi očmi in upadlim gobcem strmel predse. Tista voznja skozi štokljin vrat se mu je zdela kakor potovanje skozi Sueški prekop in nič več ni bil sposoben, da bi dojemal, kaj se godi okoli njega. Ubogi Krak pa pri najboljši volji ni spravil besede iz sebe. Splazil se je k svojemu bratu in se v strahu tesno stisnil k njemu. V rokah je držal pogodnico in jo dvigal visoko kakor ščit. Toda bratca dvojčka sta kmalu izginila s tega sveta: gospa štoklja ju je pogoltnila.

»Mož ni odgovoren za dejanja svoje žene,« je rekel štokljač. Stal je na eni nogi, mežikal z očmi in bil videti kakor modrijan.

In tedaj je potegnil veter, dvignil pogodba, odfrfotal z njo in jo vrpel v blatno lužo.

VELIKI KROKODILOV DOŽIVLJATI v AFRISKIH STEPAH IN PRAGOZDOVIH

Za spremembo še majhno afriško šalo.

Novembra 1907 sem z nekaterimi možmi iz rodu Vancamba v dolini reke Ulange zaman šel ure daleč po sledi obstreljenega bivola. Sled se je naposed izgubila v gosto ločje, kamor človeška noga ni mogla več stopiti. Pravkar sem bil prebredel močvirnat kraj, ko smo v pesku na bregu našli oster odtis trebušne kože velikega krokodila, ki je prav govo še nedavno ležal tukaj. Ker je bil pravi čas, ko krokodili ležejo jajca, je eden izmed mojih ljudi takoj začel iskati in sicer je tam, ker je prei krokodil ležal, previdno zapadal svojo sulico v pesek. Potem pa je konico sulice vsakrat pregledal in res naenkrat predi krokodilje ajce, katerega vsebina je lepela na koncu sulice. To je torej bil namen njegovega iskanja. Mož je smehljaje se pričel na tistem kraju z rokami razgreti pesek.

Še jajca, ki so vsa skupaj ležala v majhni kotanji drugo ob drugem in drugo na drugem, je na ta način nekoliko prezgodaj spravil na sonce. Naglo je spietel košarico iz ločja, v katero je zložil jajca in jih vze s seboj kot draženo poslastico. Ko sem prec tem pustil eno ajce izpihati in sem jo potem prizno jajce, naboceno na suh kolček trstike, zapedel v pesek, da bi — kakor sem rekel — še prav posebno razrezil krokodiljo samico, je moja družba kar cviliča od zadovoljstva in kar treskati so siabi dovtip, na račun ogoljufane krokodilke.

Po bivoli sledi vendar le ni bilo mogoče dalje, ker se je križalo preveč svežih sledi celih čred. Konce je že zahalo in smo se morali vrniti v taborišče, da ne bi bili primorani prenočevati kar med stepe brez vsega, na golih tleh.

Naslednji dan sem ustrelil krokodila, ležečega na peščinah, tako posrečeno, da je obiezal na mestu mrtve. Moji ljudje iz rodu Vandamba so mu izrezali iz trupa 60 jajc, godnih za odložitev v pesek. Popoldne so priredili velikansko pojedino, kajti ti ljudje so kakih sto jajc skuhalo ali pa jih porabili za jajčno jed. Čeprav je bila vsa reč videti prav za prav čisto okusna, se vendar nisem mogel odločiti za sodelovanje. Razen tega se mi ni ljubilo gledati, kako je brez kakšnih prefinjenih kulinarčnih užtkov izginito ajce za jajcem med nekoliiko rudnimi čeljustmi zamorcev. Zato sem sklenil, da temu odporem.

In tako sem torej vzeti iz provijantnega zaboja dve dozi vložnih jagod, ki mi zaradi zoprne mladkobe že dolgo niso bile všeč, in sem razdelil vsebino, kolikor je bilo mogoče pravično, med šestnajst spremljevalcev in sem jim resno dopoveoval, da bodo krokodilja jajca s pridatkom jagodnega kompota imenitna jed. In glej — navdušenje, s katerim so vse skupaj pospravili, je kazalo, kolikšno priznanje žanjejo nova jedila ob Ulangi.

Krokodilka izleže do 80 in še več jajc v peščene jame. Takole v decembru splezajo ob Ulangi krokodilčiči iz njih.

Moji vodnik, imenovan Jumbe Njačema iz Asangapanija, velik ovec, mi je na skupnih razgovorih s čolnom pripovedoval marsikaj zanimivega, kar je bil sam opazil v življenju živali. Nekatera pripovedovanja bom še omenil. Ko sem ga vprašal, ali da krokodil kak glas od sebe in če tja je kdaj čul, je pritrdil in je sam posnemal nekakšno žabje kvakanje, da me pouči, kako zna krokodil »govoriti«. Zatrnil pa je, da ga je le redkokdaj čuti.

Nekaj tednov pozneje sem taboril ob globokem stranskem rojavu reke Rufiji, kjer je bilo v glavni strugi tisti čas le malo vode. Tukaj sem naštel neko popoldne na peščinah nekaj minut od taborišča »samo« 24 krokodilov, dolgih 3 do 4 metrov. Tisti dan, preden sem tja prišel, je širica ondotnega glavarja, pri katerem sem po-

stavil svoj šotor, ugrabil krokodil. Više od tega kraja, so mi pravili, je še več krokodilov v prav počasi tekoči globoki vodi. Postavil sem torej šotor tjakaj in ustrelil povodnega konja za nosače. Reka pa je potegnila ustreljenega povodnega konja v globino svojega majhnega toka in nismo mogli do njega, ker ni bilo nikjer nobenega drevaka na razpolago. Moral sem torej ustreliti drugega povodnega konja, ki ga je voda potegnila v ozek preliv, le nekaj metrov od brega, in smo ga kmalu našli. Ljudem v taborišču sem zapovedal popoln molk, ker sem na tem izredno ugodnem kraju želel predvsem opazovati, kako se vedejo krokodili.

Breg je segal kakih deset metrov nad vodo, da sem z njega lahko opazoval, kako je najprej dvoje ali troje, kmalu nato pa šest do osem krokodilov počasi obkrožalo in opazovalo oba ustreljena povodna konja. Drugi krokodili so spali na peščinah. S tremi svojimi ljudmi sem se prav previdno splazil v smeri proti tistemu povodnemu konju, ki je ležal najdlje odtod v reki. Tam sem se lahko, skrit za visoke šope trave, približal reki na nekaj korakov. Najprej smo se morali po kamenih plaziti naprej, da nas krokodili ne bi opazili. Tako smo po več premorih prišli prav na breg. Vsak trenutek bomo zdajle skozi vrzeli v travi zagledali vodno gladino in ustreljeni trup.

Zdajci se oglasi prav iznenada, neposredno pred nami glasen, zategel, grgrajoč zvok, kakršnega še nikoli nisem čul. Ko sem se neslišno na pol zvrval, sem sekundo nato videl ne dalje kakor osem korakov pred seboj starega krokodila. Ležal je na drugem bregu ozke struge. Hrabet je imel obrnjen proti nam, iz odprtega žrela pa je še vedno donel tisti svojevrstni polgloboki, skoraj grgraje kvakajoči klic.

V tem pa smo bili že opaženi, klic je prenehal in krokodil je izginil v vodo. Previdno smo se torej spustili nizdol h grmiču, ki nas je dobro kril, tako da je ustreljeni povodni konj ležal nekaj korakov pred nami. V smeri proti toku nas krokodili iz vode niso mogli opaziti. Nizdol po toku so se venomer pojavljale krokodilje glave, ki so se zdaj potapljale, zdaj spet dvigale. Toda vsi krokodili so se previdno držali stran od plena. Sonce je naglo tonilo in morali smo misliti na to, da spravimo meso povodnega konja na varno. Pravkar sem hotel nekega moža poslati v taborišče, da pokliče vse nosače, ko je neki krokodil, dolg gotovo ne manj kot pet metrov, neslišno prihitel s tokom reke, se pojavil ob mrhovini in jo skušal ugrabiti na trebuhu. Široki, niti sedem korakov oddaljeni oklepni hrabet je bil kar preveč zapehiva tarča in me je spravil v skušnjava, ki se ji nisem mogel postaviti po robu.

Z ostrim pokom je sunila puška ob ramo, krokodil se je samo krčevito vzpel in že se je pohazal težki trup z belo trebušno stranjo navzgor in že ga je lena reka vlekla s seboj. Nemačno in trudno se je še nekajkrat dvignila krokodilja šapa kakor roka utaplajočega se človeka, nakar je spet padla kakor hroma nazaj. Potem je utonil veliki martinček z zdrobljeno hrabrenico v globino.

Na strel je prihitelo kakih dvajset nosačev in od teh se jih je kakega pol ducata brez pomisleka vrglo do vratu v vodo. Mrtvega povodnega konja so potegnili na kopno, da bi ga razmesarili, in so si brž privoščili malo poslastice. V plitkejši vodi so kaj naglo in spretno razdejali žival in spravili velike kose v taborišče.

Ostalo je še nekaj stotov mesa, ki sem jih velel s težkimi kosi kože in z okostjem docela potegniti na suho. Ko se je znočilo, smo odšli v taborišče.

Naslednje jutro sem se prav tako previdno kakor prejšnji dan vrnil s svojimi spremljevalci na

tisti kraj. Spet sem se s svojimi fanti sila previdno plazil tja. Ostanki povodnega konja so izginili. V strugi se je vlačilo kak ducat krokodilov sem in tja; očitno nas še niso opazili. Nekaj korakov stran od včerajšnjega odstrela je voda potegnila trup drugega povodnega konja proti nasprotnemu bregu. Tam okrog je bilo najmanj dvajset velikih krokodilov na delu, da bi pretrgali kožo. Eden izmed njih je venomer bezal s konico svojega gobca v mehko trebušno kožo med mesnatimi zadnjimi nogami in je že nagrizel majhno zev. Drug krokodil je prav tako ležal tam blizu in se loteval mesa, pokritega z dva prsta debelo kožo. Tretji se je zagodzil med strmi breg in med hrabet povodnega konja. Še vedno novi krokodili so prihajali počasi, drugi pa so zapuščali trup in se prepuščali toku vode ali pa so se potapljali.

Brez naglice in pohlepa, tako rekoč poslovno in neslišno so načenjati krokodili trup, ki je bil napet kakor balon, glava pa je ležala na dnu vode.

Toda zdajci so nas opazili, ker smo v napetem opazovanju pozabili na potrebno previdnost in nas trava ni dovolj zakrivala. Krokodili, ki so bili več ali manj že siti, so drug za drugim zapuščali plen in se potapljali. Zdaj pa zdaj so se spet pojavljale njihove glave, tu posamič, tam po četvero, pet ali še več skupaj. Gledali so nas s srepim pogledom in so kdaj pa kdaj priplavali tik pod naše noge, ako smo nekaj časa vztrajali negibno kakor da smo iz kamna. A brž ko se je kdo izmed nas le nekoliko zvrval, dvignil roko ali se sploh ganil, so se krokodili takoj potopili.

Tokrat sem hotel samo opazovati, nikakor pa streljati. Čez čas smo odšli v skrbnem kritju nazaj in nekoliko vzdolž reke, kjer smo prav tako opazili, da se zbirajo krokodili. Tudi tu je ležal nekakšen plen globoko na dnu rokava, docela pod vodo. Morda je bila tja zavlečena glava prvega povodnega konja ali pa tisti krokodil, ki sem ga včeraj ustrelil. Na raznih krajih so se tikoma pojavljali mehurčki. Pač najmanj 20 krokodilov različnih dolžin je tu zborovalo. Majhnih pa sploh ni bilo vmes. Nemara se sme mladina približati šele, ko so veliki nabito siti. Veliki krokodili so plavali v naši bližini in se sprva niso dosti menili za nas, čeprav se jim nismo mogli zakriti približati in smo šele nekaj korakov pred vodo našli primerno kritje v travi. Od tod smo dobro videli kraj, kjer je ležal plen in so se krokodili stano potapljali k njemu. Samo mehurčki in lahni vodni obročki so dali spoznavati življenje na dnu. Vsakih toliko minut je prišel kak krokodil z glavo skoraj navpično iz vode. Glasno cmokaje je pospravljaj kose mesa in kože izmed zobovja, kamor so se mu bili zatakneli, nakar jih je pogoltnil. Vse to se je godilo tako, da ni bilo opaziti posebne požrešnosti, docela mirno in tako rekoč spodobno. Lahko si mislite, kako pazljivo sem s svojimi čudovito mirnimi zamorci opazoval zajtrk, kakršnega še nikoli nisem videli. Prav tako si lahko zamislite, kaj in kako je s človekom, ako po nesreči pijusne v tako obljubeni pokrajini v vodo.

Sonce je bilo že visoko, ko smo se kar neradi ločili od te napete igre v narodi. Ampak iznenada sem imel »brzjavko« v rokah! Dva črna sla sta bila prihitela iz Daresamala skozi pragozd in sta me presenetljivo iznajdljivo iztaknila, ko sem sklenil, da bom v tej čudoviti filmski pokrajini užival še kakšna dva dneva v miru in veliki udobnosti. Sla sta bila sijajna tekača in sta mi izročila — v dobri veri, da mi prinašata posebno veselo novice — s sijočima obrazoma običajno precepljeno vejo, v kateri je bilo sumljivo pismo zame, skrbno zavito v črno povoščeno platno, da je bilo varno pred vlago. Že izkušen v takih rečeh sem pismo hudo nejevoljno vzel v roke in ga še bolj nejevoljno prebral.

Zalostna vsebina je bila ta, da se moram takoj vrniti. Vedel sem, da mi pri guverneru ne bi verjeli, češ da brzjavke zato nisem sprejel, ker da so oba sla »najbrž« požrti krokodili. Deset let prej bi bilo kaj takega še držalo. Prejšnje čase so podobne zgodbe še verjeli. Zdaj pa s takim izgovorom ni bilo nič in se je bilo treba ločiti iz prekrasnega naročja narode ob reki Rufiji, kjer sem bil tako nebeško sam s svojimi 40 črnimi tovariši in sem bil tako rekoč brez naškrobanega vratnika tako brezmejno srečen, kakor je pač človek lahko srečen le v Afriki.

(Dalje.)

FLR JUGOSLAVIJA

Naša slika kaže serijo najnovejših znamk za »Balkansko-srednjeevropsko prvenstvo« v atletiki, ki so prišle v promet 10. IX. 1948 (glej podatke v prejšnji številki). Ker pa je to prvenstvo odpovedano, tekmujejo namesto tega naši atleti v četverboju, v katerem sodelujejo ekipe Srbije, Hrvaške, Slovenije in »Partizana«.

Pošte so ustavile prodajo teh znamk dne 14. IX. 1948.

RAZLIČNA ZOBČANJA ZNAMK KPJ

Opozarjamo zbiralce, da obstoje pri znamkah za »V. kongres KPJ« tri vrste zobčanja in sicer:

1. Češljasto 12¹/₂ : vrednote za 2, 3 in 10 din.
 2. Črtno 12¹/₂ : 11¹/₂ : vrednota za 3 din.
 3. Črtno 11¹/₂ : vrednote za 3 in 10 din.
- Razen tega je ugotovljeno, da je izšla poslednja vrednota za 10 din (zobč. 11¹/₂), ki je vijoličasto modre barve, tudi v sivo modri barvi. Prosimo filateliste, da nam sporoče morebitne nadaljnje posebnosti.

Za naše mlade zbiralce

(Konec)

Teme so pa precej številne. Mi se jih lahko lotimo pač toliko, kolikor nam dopuščajo naša finančna sredstva. Morda samo ene, morda več. Svoje zadovoljstvo bomo našli pri tem, saj smo se lotili tistih tem, ki so nam všeč.

Sportnika in likovnika je verjetno zanimala tema: znamke s športniki in motivi. Skoro je ni panoge športa, ki bi ne bila pokazana na znamkah te ali one države. To je prava revija športnih panog, — od nogometa, vseh možnih vej lahke atletike, do boksa, motoristike, šaha, lova in simboličnih vaj, — taka, že povprečna zbirka serij, ki so bile izdane ob balkanijadah, olimpijadah, spartakijadah in drugih športnih prireditvah. Taka zbirka bo še lepša, če serij ne držimo skupaj, temveč si zbirko uredimo po športnih panogah. Ta ureditev zbirke je prikladnejša tudi zaradi tega, ker vzbuja viden popolnosti tudi če te ali one znamke iz obravnavane serije še nimamo. Rečimo, da nam v seriji manjka ena ali več znamk. V zbirki dotične panoge nam res manjka, toda, to ne bo opazno na prvi pogled, ker panogo lahko smatramo za popolno vseeno, kakor jo bomo smatrali za popolno spet prihodnjé, ko bomo dodali nekaj znamk, ki smo jih zopet pridobili.

Vsako znamko spremlja neki dogodek, povod ali vsaj namen, zaradi česar je bila izdana. Vseeno je, ali je to znamka letalske pošte, ali športna, ali dobrodela ali navadna frankovna. Iz nje lahko spoznamo drobce zgodovine, morda velik kulturni dogodek, spoznamo osebnost velikega moža, ugotovimo dalje ali krajše razdobje, ki je imelo odločujoč vpliv na razvoj življenja in nehanja človeka na tem ali onem sektorju naše zemeljske oble.

Naša znamka, ki je bila izdana v korist Rdečega križa, predstavlja razvalno požgane hiše. — Kdor zna brati iz takšne slike, bo bral iz nje odlomek velikega romana o trpljenju naših narodov iz časov okupacije. — Ali nam naša frankovna serija, ki je pravkar v obtoku, ne predstavlja kar nekoliko poglavlj iz naše osvobodilne borbe?

Pravi filatelst goji čut znanja spoznavanja notranje, globlje, pomenske vrednosti znamke. To je pravilni prjem in v tem je pozitivna vrednost filatelije.

Teme, kakor so: zbiranje znamk Rdečega križa, takih, ki so bile izdane za razne dobrodelne svrhe, bude v človeku čut za lepoto in za umetnost. Uprave pošt, ki znamke izdajo, to navadno prav dobro vedo, saj so nekatere znamke res prave umetnine v miniaturi. — Če začnemo z zbiranjem znamk, ki so izdane ob raznih priložnostih ali ob pomembnej-

ših dogodkih gospodarskega, političnega ali kulturnega značaja, bomo kmalu imeli zbirko, katere vzgojna plat bo neprecenljiva. — Prirodoslovna zbirka nam bo odkrila živalski in rastlinski svet vseh kontinentov.

Kako se koristno porabl ogledevanje take zbirke, naj povem tu iz svoje prakse. Moj sinko, osemletni učenec drugega razreda, z izrednim zanimanjem ogleduje znamko s sliko kenguruja. Nenavadna žival vzbuja radovednost mladega zbiralca, ki me kar bombardira z vprašanji: kje živi, kje je Avstralija, kaj je to: kontinent. — Greda k zemljevidu, kjer mu razložim pojem razdalje; Avstralija je tukaj, naša država pa se nahaja tukaj. Kenguru ne živi pri nas, ker je podnebje pri nas drugačno...

Vprašanja se kar nizajo. Deček pa dobiva pojem o geografiji, o prirodnoznanstvu in o marsičem drugem kar tako le mimogrede ter mu čisto drugače ostane v spominu, kakor če obdelava suboparno gradivo učne knjige.

Podobno se vsaka tema lahko izkoristi v učne namene. Saj jih imamo še. Arhitektura, tehnika, izkoriščanje naravnih bogastev, portreti velikih mož, zvezdnoznanstvo, politika. Niz še vedno ni zaključen. V praktični filateliji ima fantazija še posebno prsto pot. A. Sterlé.

SOVJETSKA ZVEZA 1947

V št. 21 z dne 21. maja 1948 smo objavili vrsto znamk za obnovo gospodarstva in sovjetskih industrijskih podjetij v bivših okupiranih rajonih ZSSR. Danes objavljamo sliko nekaterih vrednot iz te serije.

800 let Moskve-blok

Razen že objavljenih spominskih znamk za 800 letnico Moskve je dala sovjetska poštna uprava v promet dne 25. XI. 1947 tudi spominski blok za

3 rublje (modra, siva, zelena, rjava) v četvorčku.

Na bloku velikosti 137:186 mm so 4 rezane znamke za 3 rublje s sliko Kremlja. Opis bloka: zgoraj v sredi je vsezvezni državni grb, pod njim napis »800 let Moskve«, v sredi četvorček vrednote za tri rublje, pod tem pa letnici »1147—1947«.

Globok tisk (raster) na debelejšem rumenkastem papirju brez vodoznaka.

1948

Obletnica Leningrada

Dne 10. I. 1948 so bile v prometu posebne znamke za 5. obletnico osvoboditve in slavne obrambe Leningrada pred nemškim obleganjem v pretekli domovinski vojni. Slike kažejo znamenitosti Leningrada. Globok tisk, zobčanje 12¹/₂.

30 kopejk (vijoličasta) Dom umetnosti na obali Neve (bivši zimski dvorec).

50 kopejk (sivo zelena) spomenik Petra Velikega.

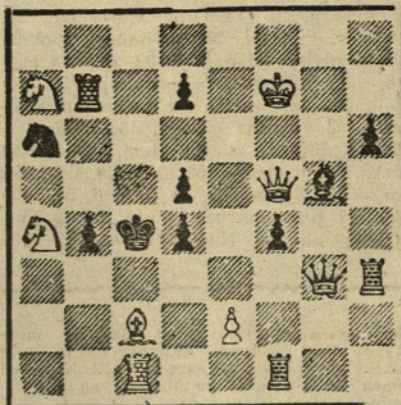
60 kopejk (črno siva) Petropavlovska trdnjava.

1 rubelj (t. vijoličasta) — Smolni.

SAH

PROBLEM ST. 18

A. Dombrovskis (Riga)

(Šahmati v SSSR)

Beli: Kf7; Df5; Tb7; Tc1; Lc2; Sa4, Sa7; Pe2.

Črni: Kc4; Dg3; Tf1; Th3; Lg5; Sa6; Pb4, d4, d5, d7, f4, h6.

Mat v 2 potezah

FRANCOSKA OBRAMBA

D. Bronštejn — L. Szabó

Stockholm 1948

1. e4, e6. 2. d4, d5. 3. Sbd2, Sc6 [Ta poteza zadnje čase ne doživlja najboljših uspehov, vendar teorija še ni spregovorila poslednje besede; Botvinnik tu dosledno izvaja c5] 4. Sf3, Sf6. 5. e5, Sd7. 6. Sb3 [dr. Trifunović je tu uspešno poizkusil 6. b3 s krilnim razvojem lovca, medtem ko 6. c3 črnemu ne zadaja

prehudih brig, ako takoj izvede f6] 6... f6 [Dosedno, a zahteva zelo točno igro; v poštev prihaja Se7 s kasnejšim c5] 7. Lb5! [Posreden poseg v središčju] 7... a6? [Važna izguba tempa ter je takoj potrebno z Le7 pripraviti rokado; zanimivo je, da je Szabó že napravil isto napako v podobnem položaju proti dr. Trifunoviću na nekem prejšnjem turnirju].

8. Lxc6, bc6. 9. 0—0, c5. 10. e4! [S to potezo, ki jo je Bronštejn že prej odkril v neki domači partiji, zaide črni v teža-ven položaj] 10... de4 [V omenjeni partiji je Bronštejnov nasprotnik igral c6. 11. ef6, gf6. 12. De2, Kf7. 13. Te1, Sb6. 14. Sxc5, Lxc5. 15. de5, Sc4. 16. b3, Sa5. 17. Se5+! s hitro odločitvijo] 11. Sa5, Sb6 [Grozila je po Sc6 izguba dame] 12. ef6, Dxc6. 13. de5! [Z grožnjo 14. Lg5 in Dd8+] 13... Df5. 14. Lg5!, Dxc5 [Tudi Sd5. 15. Da4+, Kf7. 16. Sxc4 ne bi bilo za črnega razveseljivo] 15. Dd8+, Kf7. 16. Tad! [Beli igra dalje nadvse energično na napad; na Dxc5 bi zdaj nadaljeval 17. Dxc7+, Kg8. 18. Se5 oz. Kg6. 18. Df4 itd.].

16... Lb7. 17. Sxb7! [Končno osvoji figuro] 17... Txd8. 18. Sxc5, Td5 [Szabó je prekasno uvidel, da zdaj ne gre Txd1. 19. Txd1, Lxc5 zaradi 20. Se5+, Kg8. 21. Td8+, Lf8. 22. Le7] 19. Se4, Ld6. 20. Sc3, Ta5. 21. Le1 [Beli ne da črnemu nobene šanse več] 21... Lf6. 22. Tle1, Sa4. 23. Sxa4, Txa4. 24. a3, c3. 25. b3 [Preprosto je bilo 25. bc3, Lxa3. 26. Lxa3, Txa3. 27. Td7+ in 28. Txc7 itd.] 25... Ta5. 26. Td3, Te5. 27. Le3, Ta5. 28. Txc3, Txa3. 29. Le5, Ta5. 30. b4, Ta4. 31. g3, a5. 32. b5, Td8. 33. Kg2, Ta2. 34. Lxd6, cd6. 35. Tc7+, Kf6. 36. Sd4, Te8. 37. b6, e5. 38. b8.

Szabó se je zdaj prvič na turnirju vdal. Partijo je izgubil, ker ni dobro poznal teorije, seveda je to Bronštejn dokazal z izvrstno vodenim napadom.

VEČERNO RAZVEDRILLO

I	I	R	I	J
O	N	E	S	O
K	Z	D	V	V
A	M	R	K	I
D	A	T	O	A

(Rešitve sprejemamo do vključno sobote 25. t. m. Sporočite nam jih kar na dopisnici. V naslovu pristanite tudi svoj poklic).

IZPREMINJEVALKA

T	R	S	T
.	.	.	.
.	.	.	.
.	.	.	.
R	E	K	A
.	.	.	.
.	.	.	.
.	.	.	.
P	U	L	J

Izpremeni Trst v Reko in Reko v Pulj tako, da izpreminjaš posamezne črke, ki jih nakazujejo zvezdice. Vsaka izprememba mora dati besedo, ki ima določen pomen. Vsakokrat se sme zamenjati samo po ena črka.

VREMENSKA NAPOVED ZA SEPTEMBER

Č	—	—	—	—	—	E
—	B	R	A	Š	E	—
—	—	I	—	O	—	—
—	N	O	G	O	T	—
P	—	—	—	—	—	I

Vstavi namesto črtic črke: e, e, p, s, t; g, m; b, e, m, r, š; m, o; d, h, i, l, m, da boš bral v vedoravnih vrstah vremensko napoved za september.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
13					14		15				
16					17		18			19	
20			21	22			23		24		
		25			26			27			28
		29		30		31		32			33
34		35				36		37			
38	39		40				41				42
43		44			45		46		47		48
49				50		51			52	53	
54			55		56			57			
58								59			

KRIZANKA

Besede pomenijo: Vodoravno: 1. sedež okraja v Sloveniji, 6. slovenski pisatelj, Levstikov sodobnik, 13. samota, 15 žensko ime, 16. merilni pripomoček, 17. pristanišče na Finskem, 19. umetnica, 20. veznik, 21. pokrajina in mesto v Španiji, 24. reka na Koroškem, 26. reka v Franciji, 28. italijanski spolnik, 29. gorovje v Dalmaciji, 32. etnična enota, 35. raziskovalec podzemlja, 37. sojed, 38. del kolesa, 40 prometno sredstvo, 43. okrasna posoda, 45. zaporeden, 48. egipčanski sončni bog, 49. grška črka, 51. naplačilo, 52. domača žival, 54. orjaki, močni moške, 58. napadi, 58. udeleženci pri meničnem poslu, 59. geometrijski lik. — Navpično: 1. večji

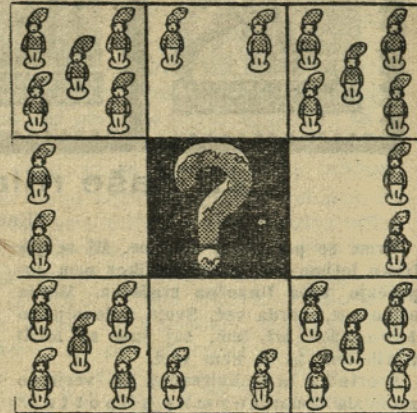
kraj v Beli Krajini, 2. število, 3. surovina za izdelovanje olja, 4. pokrajina v Zadnji Indiji, 5. predlog, 7. enaka so-glasnika, 8. pregovor, 9. znak za kemično prvino, 10. lahkoatletske discipline, 11. zavetišča, 12. italijansko mesto ob Ligurskem morju (fon.), 14. reka v Jugoslaviji, 17. znak za kemično prvino, kovino, 18. skupina brazd, 22. dober duh in okus, 23. francoski operni skladatelj, 24. pot, 25. bitka, borba, 27. igrišče, borilnica, 30. naša reka, 31. vrsta juhe, 33. časovna enota, 34. literarni izdelek, 36. del telesa, 39. gozdni bog v grški mitologiji, 41. del noge, 42. del roke, 44. žensko ime, 46. predlog, 47. glasbeni znak, 48. tekoče vode, 50 reka v Sovjetski zvezi, 53. vas blizu Ljubljane, 55.

igralna karta, 56. okrajšava za italijanski, 57. enota ploskovne mere.

RESITEV UGANK V 35. STEVILKI

Križanka: Vodoravno: 1. Kranj, 5. Praga, 9. lug, 10. Ema, 12. ton, 13. eden, 15. Tisa, 16. penal, 18. nakit, 19. tri, 20. ova, 21. ro, 23. tm, 24. st, 25. um, 26. če, 27. od, 28. ki, 29. ne, 31. MK, 33. i, 35. Cer, 36. emu, 38. mleko, 40. Dakar, 42. Niko, 44. lazi, 45. Iri, 46. Abo, 48. noj, 49. Kanal, 50. Drava. — Navpično: 1. klepar, 2. rude, 3. agent, 4. je, 5. pa, 6. Atika, 7. gosi, 8. anatom, 11. mi, 14. nart, 15. tast, 17. Line, 18. nos, 22. oči, 25. udi, 28. Kammik, 29. neko, 30. Ero, 31. med, 32. kmal', 34. Idrija, 34. cekin, 37. ukana, 39. lira, 41. Azov, 43. Ob, 46. Al 47. od.

Možički: Mirko je razpostavil možičke takole:

Besedna uganka: lok — omot — Iva — lokomotiva.

Čarobni lik: 1. Voronež, 2. regal, 3. Mogilev, 4. nalit, 5. veletok.

RADIO

PONEDELJEK 20. SEPTEMBRA

5.30 Igrajo godbe na pihala; 5.40 Napoved časa in poročila; 5.50 Jutranja telovadba; 6.00 Veder jutranji spored; 6.30 Križem po svetu v glashi; 7.00 Radijski koledar, poročila in objave; 7.10 Dvajset minut virtuozna solistične glasbe; 12.30 Napoved časa in poročila; 12.40 Zabavna glasba, mali oglasi in objave; 13.00 Odlomki iz koncertov; 13.30 Igra Mali orkester Radia Ljubljana p. v. Rudolfa Stariča; 14.00 Vokalne skladbe slovenskih skladateljev; 14.30 Napoved časa, poročila in objava večernega sporeda; 14.45 Schumann in Schubert — skladatelja, ki ju poslušate v tem tednu; 18.30 Komorna glasba italijanskih skladateljev; 19.00 Radijski dnevnik; 19.10 Glasbene slike; 19.30 Napoved časa, poročila; 19.40 Zabavna glasba mali oglasi in objave; 20.00 Samospeve Franca Schuberta, poje sopranistka Rezika Lipušček, pri klavirju Marijan Lipovšek; 20.20 Popularne baletne skladbe; 20.40 Vera Panova: »Sopotniki«; 21.00 Simfonični koncert slovenskih skladb; 22.00 Prenos poročil Zvezne postaje Beograd; 22.30 Nočni koncert basista Fridrika Lupše in violinista Uroša Prevorška, pri klavirju Dana Perušek; 23.00 Lahek nočni spored; 23.30 Zaključek oddaje.

TOREK, 21. SEPTEMBRA

5.30 Množična pesmi; 5.40 Napoved časa in poročila; 5.50 Jutranja telovadba; 6.00 Jutranji koncert 6.30 Pesmi in plesi slovenskih narodov; 7.00 Radijski koledar, poročila in objave; 7.10 Klavir v ritmu; 12.30 Napoved časa in poročila; 12.40 Zabavna glasba, mali oglasi in objave; 13.00 Na počubo žago igra Pino Muser, pri klavirju Mitja Zebro; 13.15 Bedrich Smetana: Wallensteinovo taborišče — simfonična pesnitev; 13.30 Kulturni pregled; 13.40 Operni balet; 14.30 Napoved časa, poročila in objava večernega sporeda; 14.45 Schumann in Schubert — skladatelja, ki ju poslušate v tem tednu; 18.30 Oddaja za pionirje. Naj pe-

sem naša se glasi; 18.50 Glasbena medigra; 19.00 Radijski dnevnik; 19.10 Male skladbe velikih mojstrov; 19.30 Napoved časa in poročila; 19.40 Zabavna glasba mali oglasi in objave; 20.00 Poje zbor Slovenske filharmonije; 20.30 Gospodarska oddaja: V borbi za plan; 20.45 Operetni samospevi; 21.00 Josef Suk: Godalni kvintet. Izvajajo: Albert Dermelj, Uroš Prevoršek, Srečko Zalokar, Cenda Solbauer in Marijan Lipovšek; 21.30 Lahek večerni spored; 22.00 Prenos poročil Zvezne postaje Beograd; 22.30 Prenos poročil Zvezne postaje Beograd; 23.00 Orkestralna glasba ruskih skladateljev; 23.00 Plesna glasba; 23.30 Zaključek oddaje.

SREDA, 22. SEPTEMBRA

5.30 Vedre melodije; 5.40 Napoved časa in poročila; 5.50 Jutranja telovadba; 6.00 Operetna glasba; 6.30 Ples in balet; 7.00 Radijski koledar, poročila in objave; 7.10 Vedra narodna glasba; 11.15 Šolska ura. Kako se vadimo v pravilnem in lepem branju (za osnovne šole); 12.30 Napoved časa in poročila; 12.40 Zabavna glasba, mali oglasi in objave; 13.00 Opoldanski koncert; 13.40 Samospeve poje altistka Sonja Draksler, pri klavirju Fedor Ražem; 14.00 Popularna instrumentalna glasba; 14.30 Napoved časa, poročila in objava večernega sporeda; 14.45 Schumann in Schubert — skladatelja ki ju poslušate v tednu; 15.00 Šolska ura. Kako se vadimo v pravilnem in lepem branju (za osnovne šole); 18.30 Igra godba na pihala Radia Ljubljana p. v. Rudolfa Stariča; 19.00 Radijski dnevnik; 19.10 Samospevi Glinke in Rimskega-Korzakova; 19.30 Napoved časa in poročila; 19.40 Zabavna glasba, mali oglasi in objave; 20.00 Sabovsko predavanje; 20.15 Pester glasbeni spored; 20.45 Slovenske narodne poje Dana Jare, spremlja Avgust Stanko; 21.00 Simfonični koncert s plošč; 22.00 Prenos poročil Zvezne postaje Beograd; 22.30 Jugoslovanske vokalne skladbe; 23.00 Križem po svetu v glashi; 23.30 Zaključek oddaje.

ČETRTEK, 23. SEPTEMBRA

5.30 Slovenske narodne; 5.40 Napoved časa in poročila; 5.50 Jutranja telovadba; 6.00 Sovjetska lahka glasba; 6.30 Jutranji koncert; 7.00 Radijski koledar poročila in objave; 7.10 Bolgarska narodna glasba; 12.30 Napoved časa in po-

ročila; 12.40 Zabavna glasba, mali oglasi in objave; 13.00 Pisan spored orkestralne in solistične glasbe; 14.00 Gospodarski pregled; 14.10 Poje Slovenski vokalni kvintet; 14.30 Napoved časa, poročila in objava večernega sporeda; 14.45 Schumann in Schubert, skladatelja, ki ju poslušate v tem tednu; 18.30 Igra Mali orkester Radia Ljubljana p. v. Rudolfa Stariča; 19.00 Radijski dnevnik; 19.10 Balade in romanco; 19.30 Napoved časa in poročila; 19.40 Zabavna glasba, mali oglasi in objave; 20.00 Zdravstveno predavanje; 20.15 Igra Vaški kvintet; 20.45 H. Rabaud: Nočna procesija — simfonična poema; 21.00 Češki pesnik Jiří Wolker; 21.30 Operni dueti; 22.00 Prenos poročil Zvezne postaje Beograd; 22.30 Iz del Josefa Haydna; 23.10 Plesne melodije; 23.30 Zaključek oddaje.

PETEK, 24. SEPTEMBRA

5.30 Polke in valčki; 5.40 Napoved časa in poročila; 5.50 Jutranja telovadba; 6.00 Od narodne pesmi do simfonije; 7.00 Radijski koledar, poročila in objave; 7.10 Plesna glasba; 12.30 Napoved časa in poročila; 12.40 Zabavna glasba, mali oglasi in objave; 13.00 Lahek opoldanski spored; 14.10 Koncert pianistke Jelke Suhadolnik-Zalokarjeve; 14.30 Napoved časa, poročila in objava večernega sporeda; 14.45 Schumann in Schubert — skladatelja ki ju poslušate v tem tednu; 18.30 Pogovor s pionirji; 18.50 Glasbena medigra; 19.00 Radijski dnevnik; 19.10 Pisan spored izvaja na harmoniko Avgust Stanko; 19.30 Napoved časa in poročila; 19.40 Zabavna glasba, mali oglasi in objave; 20.00 Gospodarska oddaja: V borbi za plan; 20.10 Samospeve srbskih skladateljev poje sopranistka Zlata Gjunjenac, pri klavirju Samo Hubad; 20.30 Ciril Dobovec: Beethoven in njegov »Fidelio« (glasbeno-dramaturški uvod); 20.55—21.00 Glasbena medigra; 21.00 Simfonični koncert simfoničnega orkestra Slovenske filharmonije; 22.00 Prenos poročil Zvezne postaje Beograd; 22.30 Lahek nočni spored; 23.10 Podoknice in zazibalke; 23.30 Zaključek oddaje.

SOBOTA, 25. SEPTEMBRA

5.30 Poskočne slovenske narodne; 5.40 Napoved časa in poročila; 5.50 Jutranja telovadba; 6.00 Jutranji koncert; 6.30 Plesna glasba; 7.00 Radijski koledar, poročila in objave; 7.10 Igrajo Mali or-

kestri; 11.15 Šolska ura. Pionirji pripovedujejo o življenju v brigadah (za nižje gimnazije in sedemletke); 12.30 Napoved časa in poročila; 12.40 Zabavna glasba, mali oglasi in objave; 13.00 Poje zbori; 13.30 Orkestralna glasba raznih skladateljev; 14.30 Napoved časa, poročila in objava večernega sporeda; 14.45 Schumann in Schubert — skladatelja, ki ju poslušate v tem tednu; 15.00 Šolska ura. Pionirji pripovedujejo o življenju v brigadah (za nižje gimnazije in sedemletke); 18.30 Poje Fantje na vasi; 19.00 Tedenski politični pregled; 19.15 Partizanske pesmi; 19.30 Napoved časa in poročila; 19.40 Zabavna glasba, mali oglasi in objave; 20.00 Poljudna znanost; 20.15 Popularne baletne skladbe; 20.30 Slov. narodne pojeta Dana Ročnik in Roman Petrovič, spremlja Avgust Stanko; 21.00 Veder sobotni večer; 22.00 Prenos poročil Zvezne postaje Beograd; 22.30 Pisana glasba; 23.30 Zaključek oddaje.

NEDELJA 26. SEPTEMBRA

8.00 Veder jutranji spored; 8.30 Napoved časa, poročila, objava dnevnega sporeda in vremenska napoved; 8.45 Slovenske narodne; 9.00 O naših delovnih kolektivih; 10.00 Dopoldanski simfonični koncert; 11.00 Poje zbor glasbene Matice iz Ptuj. Dirigent Jože Gregorec (prenos iz Maribora); 11.30 Pester opoldanski spored; 12.30 Napoved časa in poročila; 12.40 Zabavna glasba, mali oglasi in objave; 13.00 Pol ure za naše najmlajše poslušalce Fran. Milčinski: Lazi (v priredbi Frana Milčinskega ml.); 13.30 Za vsakogar nekaj; 14.30 Napoved časa, poročila in objava večernega sporeda; 14.45 Slovenske narodne poje Andrej Jare, spremlja A. Stanko. 15.00 Oddaja za podeželje; 18.30 Igra sindikalni orkester tovarne »Impol« iz Slovenske Bistrice (prenos iz Maribora); 19.00 Radijski dnevnik; 19.10 Poje Slovenski sindikalni kvintet; 19.30 Napoved časa in poročila; 19.40 Zabavna glasba, mali oglasi in objave; 20.00 Prenos iz opere L. van Beethovna »Fidelio«, opera v 2 dejanjih. Izvajajo solisti, zbor in orkester ljubljanske opere. Uvodna beseda Hinko Leskošek; 22.30 Prenos poročil Zvezne postaje Beograd; 23.00 Najnovejša fizikalna poročila; 23.10 Zabavna glasba do konca oddaje; 23.30 Zaključek oddaje.

SAVINJSKI HMELJ

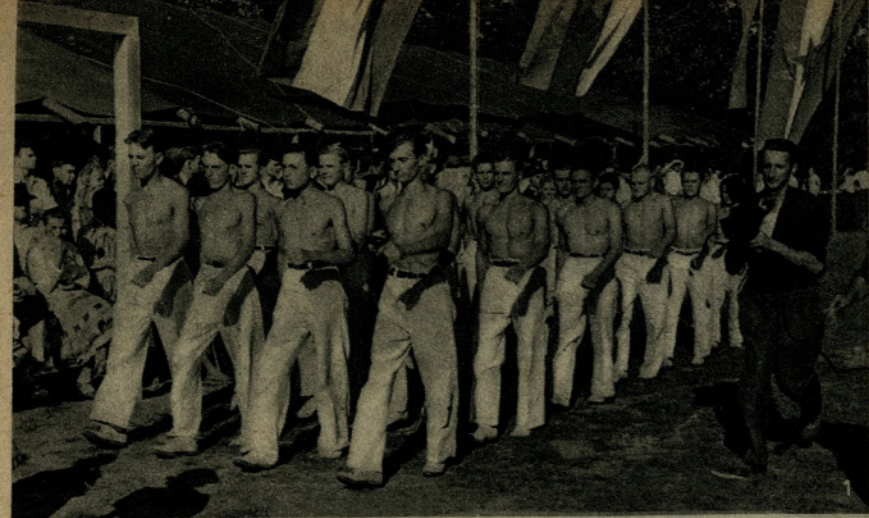
Savinjski hmelj, ki je naše dragoceno izvozno blago, privablja vsako poletje številne obiralke iz raznih štajerskih krajev pa tudi iz bližnjega Hrvaškega Zagorja. Tako je tudi letos prišlo v Savinjsko dolino lepo število obiralcev in obiralk, ki so pomagali pospraviti zadovoljivo hmeljsko letino.

Zgoraj: Že v rosнем jutru se je pričelo obiranje in je trajalo do mraka. Tudi otroci lahko izdatno pomagajo odraslim obiralcem.

Spodaj: Ko je hmelj obran, ga prepelejo v sušilnice, kjer ga je treba skrbno posušiti, da ohrani lepo rumeno barvo. — Pogled na glavno poslopje hmeljarske zadruge in veliko skladišče hmelja v Žalcu.

Desno: Predsednik hmeljarske zadruge Martin Jošt nadzoruje hmeljske nasade po Savinjski dolini. — Takšne so dozorele kobile hmelja. — Hmelj odvažajo na posebnih vozovih z nasadov v sušilnice.

Na slovaškem festivalu

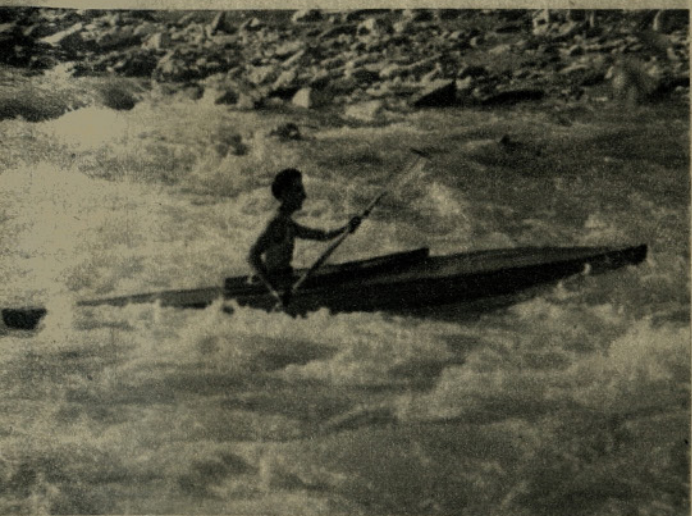
v Bačkem Petrovcu

Sleherno poletje praznujejo Slovaki, ki žive v naši državi, svoj ljudski praznik in sicer se na dan 8. avgusta zbero v Bačkem Petrovcu. Slovaška skupina, vsega okrog 75.000 duš, živi v tridesetih naseljih Srema, Bačke in Banata. Narodni praznik je spomin na čas, ko so se pred več sto leti naselili v naših krajih. Letošnji festival Slovakov je zlasti živo prikazal, kako sproščeno se uveljavljajo narodne manjšine v Titovi Jugoslaviji. Pokazal je obilje folklorne in umetniške prizadevnosti. Slovaki imajo 22 kulturnih prosvetnih društev, 12 pa jih ustanavljajo. V Bačkem Petrovcu je amatersko gledališče, kjer izvajajo tudi operete, imajo pa tudi potujoče knjižnice in lastne književnike. Nepismenih med njimi ni. Naše slike s festivala so zgovoren dokaz življenjske radosti in visoke kulturne razgibanosti.

1. Slovaški študenti v paradi pred fizikurnim nastopom. — 2. Folklorna skupina slovaških deklet. — 3. Pionirji med izvajanjem vaj na telovadišču. — 4. Petrovčani in prebivalci bližnjih vasi, ki se vsako leto množično udeleže slavlja. — 5. Med valujočim vojvodinskim žitom raste nov rod, ki uživa srečo v novi Jugoslaviji. — 6. Svoboda in pestrost svojega življenja so slovaške mladinke tolmačile s sproščenimi gibi in bogatimi gubami svojih noš.

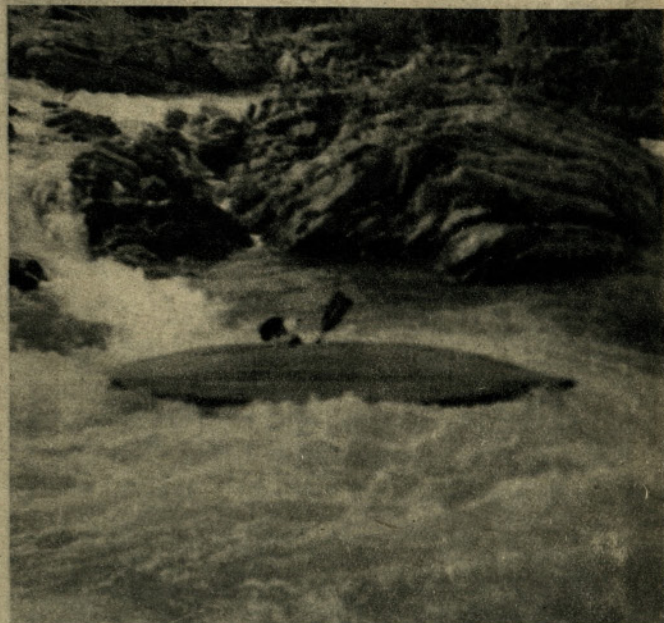
Veslaški šport

Naši veslači so letos temeljito izkoristili sezono. V okviru republiškega odbora za športno brodarstvo so imeli več tečajev, v katerih so se izpopolnjevali v veslaškem športu. Udeležili so se državnega prvenstva v kajak-sialomu na Savi v Tacnu pri Ljubljani in državnega prvenstva v vožnji s kajakom na divjih vodah na Savi pri Radovljici. Tekmovali so tudi na državnem prvenstvu v veslanju v Dubrovniku.

Zgoraj in levo: V brzicah se pokaže spretnost kajakaša.

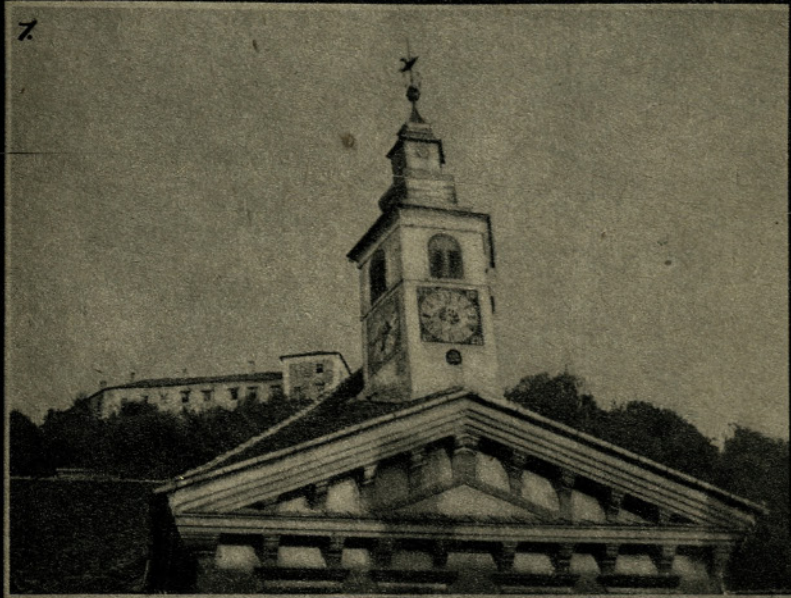
Desno: Tudi izkušenemu kajakašu se pripeti kaj takega.

Spodaj in levo: Training veslačev na Ljubljani.

LJUBLJANSKE ZANIMIVOSTI
PRETEKLIH STOLETIJ

2.

Ljubljana je veljala po svoji legi že od davna za važno trgovsko križišče. Tako se je ukoreninilo v njenem osrčju v teku stoletij marsikatero tuje, kléno zrno in plemenitilo sadove truda naših očetov. Prinašamo nekaj posnetkov starih ljubljanskih zanimivosti, ki jih marsikdo niti ne opazi.

1. Pročelje mestne hiše — »rotovža« — z znamenitim peterooglatim stolpom. Malo je mest, ki bi imelo tako zanimivost. — 2. Del hodnika mestne hiše. Pred leti je bila stavba očiščena in povrnjena v prvotno zidavo. — 3. Obok »temnih vrat« z okrasnim balkonom. Razpleteno, lepo kovano železje se ubrano spaja z razgibanim plastičnim okrasjem. — 4. Del kamenitega vodnjaka na dvorišču VI. gimnazije (bivši »Nunski vrt«). Izpeljava podrobnega dela okrasnih glav — treh po številu (mitološkega gozdnega boga »Pana«?) pričuje o dobri roki južnega mojstra. — 5. Troje polplastičnih upodobitev: kmetijstvo, trgovina in umetnost na pročelju ene najlepših stavb stare Ljubljane (Souvanova hiša na Mestnem trgu), znane celo v tujini. V nji prav na vrhu je domoval pokojni slikar mojster Matija Jama. — 6. Znamenje žalosti in smrti v Krakovski ulici. To kužno znamenje nam je dobro orisal pokojni pisatelj in zgodovinar našega mesta Ivan Vrhovnik. — 7. »Francoska krogla«, vzidana v hiši na Ambroževem trgu (Bergantova ulica). V kroglo je vsekano: D : 27 : 5b kar bi lahko pomenilo: 1815. Dne 27. Septembra 1815. Iz ustnega izročila nam je znano, da je bila ta hiša leta 1815. zadeta z Gradu v času francoskih bojev. Iz istega vira posnemamo, da je bilo v našem ožjem mestu še dvojje takih vzidanih krogel; kje, je šlo že v pozabljenje. Pač pa se je iz istega časa ohranilo še nekaj francoskih okopov (za kanone) na Drenikovem vrhu, so pa danes že precej za-brisani. — E. J. Foto Vlastja